

## Och sen då?

Myndigheters arbete för romers rättigheter  
och mot antiziganism 2012 – 2015



## Innehållsförteckning

<b>1. Inledning</b> .....	<b>4</b>
1.1. Syfte och frågeställningar .....	4
1.2. Metod och material, urval och avgränsningar .....	5
1.3. Presentation av analys och förslag på rekommendationer för en referensgrupp sammansatt av Kommissionen mot antiziganism .....	7
<b>2. Analysram</b> .....	<b>9</b>
2.1. Den nationella strategin för romsk inkludering .....	9
2.2. Mänskliga rättigheter .....	10
2.3. Nationella minoritetsrättigheter .....	11
2.4. Diskriminering .....	13
2.5. Tillgänglighet i ett bredare perspektiv .....	14
2.6. Styrning och ledning för romers rättigheter och mot antiziganism .....	15
<b>3. Myndigheternas huvuduppdrag och dessas förhållande till olika rättighetsområden</b> .....	<b>16</b>
<b>4. Myndigheternas uppdrag under perioden 2012 2015 – deras art och genomförande.</b> .....	<b>20</b>
4.1. Länsstyrelsen Stockholm .....	20
4.2. Arbetsförmedlingen .....	23
4.3. Boverket .....	26
4.4. Folkhälsomyndigheten .....	28
4.5. Skolverket .....	31
4.6. Socialstyrelsen .....	35
4.7. Diskrimineringsombudsmannen .....	39
4.8. Forum för levande historia .....	44
4.9. Kulturrådet .....	46
4.10. Myndigheten för ungdoms- och civillsamhällesfrågor .....	49
4.11. Polismyndigheten .....	51
<b>5. Fokusgruppsintervjuerna: framgångsfaktorer och utmaningar</b> .....	<b>55</b>
5.1. Lärdomar efter arbetet med romsk inkludering .....	55
5.2. Framgångsfaktorer och svårigheter .....	58
5.3. Bidragsgivning .....	60
5.4. Begreppet antiziganism .....	60
5.5. Arbetet med romsk inkludering och övrigt arbete med nationella minoriteter .....	62

5.6.	Rättighetsperspektiv.....	62
5.7.	Är ett fortsatt arbete beroende av nya regeringsuppdrag eller annat agerande?.....	65
5.8.	Vad behövs för att kunna fortsätta arbetet 2016 och framåt?.....	66
5.9.	Om myndigheternas syn på begreppet antiziganism .....	66
5.10.	Om överförandet av strategins rättighetsperspektiv i utförandet .....	67
5.11.	Om hur kunskap samlas in – vad är tillräckligt med information? .....	67
<b>6.</b>	<b>Analys – myndigheternas mandat .....</b>	<b>70</b>
6.1.	Myndigheterna – avståndet till rättighetsbäraren .....	70
6.2.	Myndigheternas särskilda uppdrag i relation till rättighetsstandard och principer .....	71
6.3.	Regeringens val av myndigheter och uppdragstyper .....	74
6.4.	Myndigheternas ordinarie uppdrag enligt lag .....	75
6.5.	Om diskriminering – eller ett vidare tillgänglighetsbegrepp .....	77
<b>7.</b>	<b>Slutdiskussion .....</b>	<b>79</b>
<b>8.</b>	<b>Rekommendationer .....</b>	<b>82</b>
8.1.	Arbeta med ett bredare tillgänglighetsbegrepp för att tydliggöra myndigheters och myndighetsutövares ansvar .....	82
8.2.	Utveckla och stärk tillsynen.....	83
8.3.	Fortsätt och utveckla metoderna för samrådsförfaranden .....	85
8.4.	Stärk möjligheten för Sverige att följa Språklagen och Skollagen genom en fortsatt satsning på minoritetsspråkslärare.....	86
8.5.	Stärk möjligheten att följa skolans kursplaner genom att öka kompetensen i att undervisa om nationella minoriteter.....	86
8.6.	Fortsätt att stärka olika romska civilsamhällesorganisationer.....	86
8.7.	Utred frågan om virtuella förvaltningsområden .....	86
<b>9.</b>	<b>Referenser.....</b>	<b>88</b>

## 1. Inledning

**Det övergripande målet bör vara att den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som den som är icke-rom. De då 20-åriga romernas rättigheter bör tas tillvara inom ordinarie strukturer och verksamhetsområden i lika hög grad som rättigheterna för tjugoåringarna i den övriga befolkningen.**

**Hela genomförandet av strategin bör präglas av romskt deltagande och romskt inflytande med inriktning på förstärkt genomförande och kontinuerlig uppföljning av romers tillgång till de mänskliga rättigheterna på lokal regional och nationell nivå<sup>1</sup>.**

De flesta av läsarna känner säkert igen citatet ovan och kanske till och med skummade igenom det. Det är emellertid värt att läsa igen och fundera på vad som det egentligen innebär för Sverige och dess myndighetsutövare. Trots att Strategin för romsk inkludering formulerades så sent som 2012 ansåg regeringen att det var rimligt att sätta målet tjugo år framåt i tiden för att uppnå något som sedan länge varit svensk lag i dryga fyrtio år. I regeringsformens första kapitelns andra paragraf stadfästs att [d]en offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet. I samma paragraf fastslås att [d]et allmänna ska motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person. Trots att lagen redan ger romska medborgare samma rättigheter som alla andra i teorin menar alltså regeringen att det kommer att behövas tjugo år för att göra praktisk verklighet av den svenska lagen. Genom att sätta målet så långt framåt i tiden ger strategin alltså en svidande kritik till samtliga svenska myndigheter och myndighetsutövare. Stora förändringar måste ske för att praktiken ska komma ikapp teorin.

Denna studie genomförs på uppdrag av Kommissionen mot antiziganism och är ett underlag för deras slutbetänkande som ska inlämnas i maj 2016.

### 1.1. Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med studien är att identifiera såväl framgångsfaktorer som brister i ett antal utvalda myndigheters arbete med att garantera romers rättigheter och bekämpa antiziganism, samt identifiera eventuella luckor i detta arbete. Utifrån denna datainsamling och analys utarbetas sedan förslag på åtgärder och metoder för att bättre garantera att svenska myndigheter tar ansvar för hela sin målgrupp, inklusive den romska gruppen, samt att de lever upp till sitt särskilda ansvar för romer som nationell minoritet. De utvalda myndigheterna delas i studien upp utifrån sitt huvudsakliga arbete under perioden i fråga.

---

<sup>1</sup> Regeringens skrivelse 2011/12:56, *En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012 – 2032*, s. 10.

Myndigheternas huvudsakliga arbete för romers rättigheter och mot antiziganism har under perioden antingen föranletts av direkta regeringsuppdrag inom ramen för den nationella strategin eller på olika sätt kommit att kopplas till arbetet inom denna strategi. Studien väljer således att dela upp de utvalda myndigheterna i fyra grupperingar: 1) de som har fått direkta uppdrag som en del av strategin dvs. **Länsstyrelsen i Stockholms län, Arbetsförmedlingen, Boverket, Folkhälsomyndigheten, Socialstyrelsen** och **Skolverket**; 2) **Diskrimineringsombudsmannen (DO)**, som indirekt fått uppdrag genom regeringens krav på att de myndigheter som hade regeringsuppdrag inom strategin skulle konsultera med DO. Dessutom har DO:s huvuduppdrag att tillsyna diskrimineringslagen tydlig koppling till ett arbete för romers rättigheter och mot antiziganism; 3) myndigheter med uppdrag att stödja arbete med relevans för det romska civilsamhället i sin ordinarie uppdrag, dvs. **Kulturrådet, Forum för levande historia (FLH), Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF)**; samt 4) **Polismyndigheten**, vars uppdrag är att skydda samtliga invånare från våld och kränkningar, men som genom avslöjandet av Skånepolisens register över romer, som skedde under perioden istället blev ett offentligt exempel på en myndighet som istället kränker de mänskliga rättigheterna för en av de grupper de har ansvar för att skydda.

Frågorna som ställs kring de utvalda myndigheterna är alltså:

- **Vad, menar myndigheten, har gjorts under de aktuella åren i relation till romers rättigheter och/eller antiziganism?**
- **Hur har arbetet med att garantera romers rättigheter och bekämpa antiziganism, enligt myndigheten fungerat i praktiken? (Vad har fungerat bra? Vad har fungerat mindre bra?)**
- **Vad har legat i fokus för arbetet? (Främja, uppfylla, granska, skydda, respektera?)**
- **Hur kommer arbetet att fortsätta, enligt myndigheten?**
- **Hur bör arbetet fortsätta?**

## 1.2. Metod och material, urval och avgränsningar

Studien bygger på två sorters datainsamling som tillsammans utgör det material som har legat till grund för analysen och rekommendationerna.

### 1.2.1. Dokumentstudie

Till att börja med har det skrivna material som finns om fokusmyndigheternas arbete med frågan samlats in. Först har allt utgivet material, som årsrapporter, informationsmaterial, kunskapsöversikter och utvärderingar med relevans för studien sökts på myndigheternas respektive hemsidor. Därefter har vi bitt myndigheterna att komplettera med ev. ytterligare material de anser vara av vikt för studien. Detta material har sedan kompletterats med myndighetsdirektiv och regleringsbrev.

Det skrivna materialet har sedan analyserats för att särskilt se **hur myndigheterna har valt att lägga upp och presentera sitt arbete med att garantera romers rättigheter och bekämpa antiziganism** under de senaste åren. Vi har här också tittat på om myndigheterna alls **talat och skriver i termer om rättigheter** – och om det i så fall rör sig om mänskliga rättigheter och/eller minoritetsrättigheter. På samma sätt har vi undersökt om myndigheterna **använder sig av begreppet antiziganism**, och i så fall i vilka sammanhang. Denna analys ställs sedan i relation till de olika myndigheternas direktiv, regleringsbrev och andra speciella uppdrag de fått från regeringen.

### **1.2.2. Fokusgruppsintervjuer**

Fokusgruppintervjuerna har som övergripande syfte att **skapa förståelse för i vilken mån myndighetsrepresentanterna har integrerat de lärdomar de dragit** (utifrån sitt deltagande i den så kallade nulägesrapporten eller andra regeringsuppdrag) i sin verksamhet och i sina interna utvecklingsinsatser. Begäran om fokusgruppsintervjuer gick ut via e-mail till fokusmyndigheternas generaldirektörer med en kopia till eventuella kontaktpersoner som har varit länkade till Länsstyrelsens arbete. Om myndigheterna inte hade en sådan identifierbar person skickade vi en kopia till någon person med uttalat ansvar för likabehandling och icke-diskriminering och/eller nationella minoriteter. I e-målet bad vi generaldirektörerna att ge oss tillfälle att genomföra en 1 – 1 ½ timmes lång fokusgruppsintervju med de personer inom myndigheterna som är ansvariga för human resources, diskriminering/likabehandling, brukar-/kund-/medborgarrelationer, nationella minoriteter och/eller romska frågor. Myndigheterna har varit ansvariga för att sätta ihop en grupp av personer som de ansåg motsvarade våra önskemål. Antalet deltagare i fokusgrupperna har varierat mellan en person (detta berodde på sjukdom) till fem personer. Sammanlagt, under de 11 genomförda fokusgrupperna fanns 35 myndighetsföreträdare representerade. En av fokusgrupperna genomfördes via videolänk på grund av det geografiska avståndet. Vid majoriteten av fokusgrupperna deltog två personer från Emerga där den ena hade huvudansvaret för att driva fokusgruppen framåt medan den andra personen ansvarade för att anteckna. Vid de tillfällen där det inte var möjligt att delta med två personer spelades fokusgruppen in och sammanfattades i efterhand.

En fokusgruppsguide arbetades fram innan den första fokusgruppen genomfördes. I guiden fanns ett antal frågeområden som återkom vid varje tillfälle sedan kompletterades guiden med myndighetspecifika frågor inför respektive fokusgrupp med utgångspunkt i de uppdrag respektive myndighet hade haft. De övergripande frågeställningarna för fokusgrupperna hade dock resonats fram i samarbete med kansliet för Kommissionen mot antiziganism. Fokusgruppsguiden agerade som en vägkarta för samtalet men den gav även utrymme för att följa upp tankar och funderingar som framfördes under mötet.

- insikter efter arbetet med romsk inkludering (framgångsfaktorer och svårigheter)
- arbetet med romsk inkludering i relation till annat arbete med mänskliga rättigheter och/eller nationella minoriteter;

- användning av begreppet antiziganism;
- arbete med att integrera resultat i den ordinarie verksamheten;
- behov från regeringen eller andra myndigheter för att kunna fortsätta arbetet

Eftersom myndighetsrepresentanterna visste att intervjuerna redan var insatta i deras uppdrag, årsrapporter och andra publikationer med relevans för uppdraget kom fokus för gruppintervjuerna främst på hur arbetet mot antiziganism och för romers rättigheter kommer att se ut 2016 och framåt.

Deltagarna i fokusgruppsintervjuerna fick ta del av anteckningarna från intervjutillfället och fick i samband med detta också möjlighet att kommentera och eventuellt korrigera rena missuppfattningar. Detta gjordes dock i mycket liten utsträckning

### **1.2.3. Avgränsningar**

Studien har bara i uppdrag att fokusera på myndigheter på nationell nivå, så kallad statliga myndigheter. Samtidigt spelar myndigheter på lokal och regional nivå, dvs. kommunala, regionala och landstingsnämnder, en mycket central roll för Sveriges möjligheter att efterleva såväl de mänskliga rättigheterna som särskilda minoritetsrättigheter. Detta faktum erkänns också i den nationella strategin för romsk inkludering genom en särskild finansiering till fem så kallade pilotkommuner, Göteborg, Helsingborg, Linköping, Luleå och Malmö. Kommunalt och regionalt myndighetsutövande arbete är alltså inte en del av studien. Däremot är de så kallade pilotkommunerna fokus för några av de statliga myndigheternas uppdrag. Länsstyrelsen i Stockholms län har t.ex. i uppdrag att samordna deras arbete. Nulägesbeskrivningarna som genomförts av ett antal myndigheter och sammanställts av Länsstyrelsen fokuserar också på situationen i pilotkommunerna.

## **1.3. Presentation av analys och förslag på rekommendationer för en referensgrupp sammansatt av Kommissionen mot antiziganism**

Urvalet av myndigheter gjordes av Kommissionen mot antiziganism i samråd med Emerga. Det var även kommissionen som tillsammans med Emerga beslöt om metod och frågeställningar för datainsamlingen. Studiens upplägg diskuterades via mail och på ett möte med kansliet för kommissionen i oktober. Analysen och förslag på rekommendationer presenterades för en referensgrupp bestående av några av kommissionens medlemmar i början av februari 2016. Emergas uppfattning är att referensgruppen stödde analysens slutsatser och de föreslagna rekommendationerna. Framförallt delade gruppen uppfattningen att en alltför stor tyngdvikt har legat på främjande extraordinära uppdrag istället för arbete som direkt leder till förändring i myndigheternas ordinarie uppdrag. Likaså menade gruppen den största förändringen under perioden har varit att myndigheterna har tagit den nationella minoriteten romers rätt till samråd i frågor som berör dem på ett större allvar. Det förslag som var uppe för mest diskussion rörde sig om ett större fokus på granskande, tillsynande ordinarie uppdrag hos ett antal centrala tillsynsmyndigheter, vilket också understöddes av referensgruppen. Det

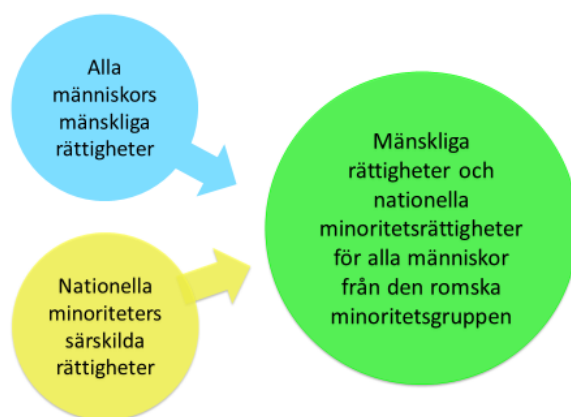
kom under referensgruppsdiskussionen, liksom även senare i kontakten med kommissionens kansli fram synpunkter på att den beskrivning och analys som studien gör av en del myndigheters arbete under perioden, bl.a. Diskrimineringsombudsmannens arbete, inte överensstämde med den uppfattning som fanns bland representanter för den romska gruppen. Detta är helt rimligt eftersom studiens fokus har legat på hur myndigheterna själva i text och fokusgruppsintervjuer beskriver sitt arbete och inte på hur personer ur den romska minoriteten bedömer graden av seriositet, effektivitet och respekt i mötet med myndigheterna ifråga. Det är onekligen oerhört central information för samtliga myndighetsutövare, för civilsamhällets organisationer och för akademien liksom också för den romska gruppen själv, men studiens uppdrag och upplägg har alltså fokuserat på de olika myndigheternas syn på sitt arbete. En poäng med att fokusera på vad skyldighetsbärarna (myndigheterna) själva skriver och säger är att denna information inte kan motsägas av myndigheterna, som "feltolkningar", "missuppfattningar" eller dylikt. Detta är tyvärr alltför ofta det sätt som rättighetsbärarnas beskrivningar och erfarenheter av myndighetskontakter bemöts av de aktuella myndigheterna. Trots att det inte har funnits tillfälle att möta en referensgrupp i ett tidigare och mer formativt stadium av arbetet hoppas Emerga att vi genom tidigare möten och samverkan med romska representanter på nationell nivå samt i de fem pilotkommunerna har utvecklat vår förståelse för romers utsatthet och samhällets antiziganism så att vi har kunnat utföra vår analys av myndigheternas arbete och utvecklat våra förslag med detta som bas.



## 2. Analysram

### 2.1. Den nationella strategin för romsk inkludering

Strategin som regeringen presenterade som en skrivelse för riksdagen den 16 februari 2012 grundar sig på mänskliga rättigheter och nationella minoritetsrättigheter. I skrivelsen klargjorde regeringen att det fortfarande "finns exempel på enskilda som tillhör en nationell minoritet som utsätts för diskriminering och negativt bemötande. En del är också mer ekonomiskt och socialt utsatta i samhället än majoritetsbefolkningen. Det är särskilt påtagligt bland romer". Regeringen bedömde därför att en rad insatser behövde genomföras för att romers situation ska förbättras och välfärdsgapet till majoritetsbefolkningen bli mindre. Under 2012–2015 avsatte regeringen också medel för att finansiera satsningen. Strategin lägger alltså fokus där två olika områden går samman – mänskliga rättigheter och nationella minoritetsrättigheter.



Som strategin påpekar ska romer – precis som alla andra – ha sina mänskliga rättigheter respekterade, skyddade, tillgodosedda och främjade av det allmänna. Samtidigt har den romska gruppen, som en av Sveriges fem nationella minoriteter särskilda rättigheter rörande språk och kultur.

De områden som särskilt lyfts fram i strategin rör i stort mänskliga rättigheter, hälsa, social trygghet/omsorg och skola, det vill säga där alla ska få sina rättigheter tillgodosedda oberoende av t.ex. etnicitet. De frågor som rör den romska gruppens status som nationell minoritet är främst frågor som rör särskilt skydd och stöd för att utöva och stärka de romska språken och romsk kultur.

Den nationella strategin för romsk inkludering har alltså ett starkt rättighetspråk och formulerar det övergripande syftet för hela strategin i termer om mänskliga rättigheter. Kommissionen mot antiziganism har också ett tydligt rättighetsfokus, vilket gör det angeläget att analysera insamlad data med utgångspunkt från mänskliga rättigheter och nationella minoritetsrättigheter.

## 2.2. Mänskliga rättigheter

Sverige har ratificerat de flesta av FN:s så kallade kärnkonventioner om mänskliga rättigheter, vilket innebär att Sverige har förbundit sig till att respektera, skydda, uppfylla, granska och främja de rättigheter som återfinns i dessa dokument. Sverige har också ratificerat Europarådets konvention om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna och sedan 1995 är den också svensk lag (Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna). Övriga internationella människorättskonventioner är inte inkorporerade i svensk lag utan ska förverkligas genom att de svenska lagarna tolkas fördragskonformt. Hittills har denna tolkning inte lett till att rätten till social trygghet, bostad och bästa möjliga hälsa ses som så kallade utkrävbara rättigheter i den svenska offentligheten. Rätten att inte bli diskriminerad ska skyddas av diskrimineringslagen, men även denna lag undviker att beskriva icke-diskriminering som en rättighet. Svenska lagar fokuserar på vad myndigheterna ska göra – eller inte göra, och om lagarna följs anses de olika rättigheterna också bli uppfyllda. Det samma gäller lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk som saknar det rättighetsspråk som återfinns i Europarådets ramkonvention. Således har vi en situation där de lagar som berör de flesta av de rättigheter som den nationella strategin fokuserar på, dvs. rätten till arbete, social trygghet, bostad, arbete, hälsa och icke-diskriminering och samråd, inte beskrivs som, eller tolkas som ”mänskliga rättigheter” eller ”minoritetsrättigheter”. Det blir därför extra komplicerat för de som arbetar för dessa rättigheter att arbeta för ”ett förstärkt genomförande och kontinuerlig uppföljning av romers tillgång till de mänskliga rättigheterna”, vilket också kommer att lyftas i denna studie.

Ansvaret för de mänskliga rättigheterna fördelas i de flesta stater på ett flertal förvaltningsmyndigheter<sup>2</sup> på olika nivåer. Tillsammans ansvarar det offentliga för att:

- **respektera mänskliga rättigheter (inte själv kränka eller nedprioritera mänskliga rättigheter);**
- **skydda mänskliga rättigheter (förhindra andras kränkningar, utvärdera och avkräva ansvar av myndigheter);**
- **uppfylla mänskliga rättigheter (skapa & upprätthålla system för att tillgodose mänskliga rättigheter);**
- **följa upp mänskliga rättigheter (mäta och utvärdera hur respekt, skydd och uppfyllelse av mänskliga rättigheter fungerar i praktiken);**

---

<sup>2</sup> Begreppet ”förvaltningsmyndighet” är inte definierat i lag men det är brukligt att det rymmer en stor del av den statliga och kommunala verksamheten, bland annat riksdagens myndigheter som Justitieombudsmannen och Riksrevisionen, centrala statliga myndigheter under regeringen (t.ex. Skolverket, Arbetsförmedlingen, Socialstyrelsen), regionala statliga myndigheter (länsstyrelserna), svenska utlandsmyndigheter (ambassader) och samtliga kommunala och regionala nämnder.

- **främja mänskliga rättigheter (sprida kunskap om mänskliga rättigheter och använda dessa ramverk i praktiken).**

Även om svensk lag alltså är formulerad i andra termer än i rättighetstermer så ligger ansvaret för att garantera de mänskliga rättigheterna på svenska myndigheter. Sverige är organiserat så att många myndigheter tillsammans ska kunna garantera att alla inom deras jurisdiktion kan åtnjuta sina mänskliga rättigheter. Vad gäller t.ex. alla barns rätt till utbildning ska alla barns rätt till en utbildning som utvecklar deras fulla potential så har skolhuvudmän, rektorer och lärare ansvar för att de inte själva kränker rätten till utbildning. Samtidigt måste de också se till att barnets rättigheter inte hotas eller kränks av andra t.ex. genom mobbning. Dessutom har myndigheter som utbildningsnämnder och Skolverket ansvar för att alla barns rätt till utbildning tillgodoses genom att upprätthålla ett bra utbildningsväsen. Skolinspektionen ska granska att utbildningen som sker i landets skolor. Slutligen ska förståelse och respekt för alla mänskliga rättigheter främjas genom undervisning och utbildning av barn i skolan. För att mänskliga rättigheter ska kunna garanteras i praktiken är därför en tydlig och klar ansvarsfördelning mellan olika sektorer och nivåer inom det allmänna helt nödvändig. Det är oftast när samverkan brister som mänskliga rättigheter kränks eller nedprioriteras.

Arbetet för att stärka efterlevnaden av de mänskliga rättigheterna måste också genomföras utifrån ett antal centrala rättighetsprinciper: icke-diskriminering; jämlikhet; inkludering; delaktighet; transparens; och ansvarighet. I Sverige återfinns dessa principer till en del i förvaltningslagen och diskrimineringslagen.

### 2.3. Nationella minoritetsrättigheter

Förutom att ansvara för Sveriges upprätthållande av de mänskliga rättigheterna har svenska myndigheter ett särskilt ansvar för att respektera, skydda, genomföra, granska och främja de rättigheter som Sveriges fem nationella minoriteter har. Det så kallade **grundskyddet** som alla nationella minoriteter har, innebär bland annat att:

- förvaltningsmyndigheter ska informera de nationella minoriteterna på lämpligt sätt om deras rättigheter när det behövs;
- det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken och ska även främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige;
- barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska främjas särskilt;
- förvaltningsmyndigheter ska ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt det är möjligt samråda med representanter för minoriteterna i sådana frågor.

De **särskilda rättigheter** som finsk- samisk- och meänkielitalande har inom respektive förvaltningsområde är bland annat att:

- personer har rätt att använda språken vid muntliga och skriftliga kontakter med myndigheter i enskilt ärende där myndigheten är beslutsfattare;
- myndigheten är skyldig att ge muntligt svar på samma språk samt att på begäran ge en skriftlig översättning av beslut och motivering. Myndigheten kan bestämma särskild tid och plats där servicen ges på minoritetsspråk;
- förvaltningsmyndigheter ska verka för att det finns tillgång till personal med kunskaper i minoritetsspråken;
- kommunerna har särskilda skyldigheter att anordna äldre- och barnomsorg, helt eller delvis på minoritetsspråken om någon i förvaltningsområdet önskar detta.

Logiken bakom att de så kallade särskilda rättigheterna inte gäller romer och judar är att de inte anses ha någon särskild geografisk koncentration, till skillnad från sverigefinnar, samer och tornedalningar. I dagsläget ingår sammanlagt 75 kommuner och 14 landsting/regioner i förvaltningsområdena för samiska, meänkieli och finska.<sup>3</sup> Detta innebär alltså i dagsläget att personer inte har rätt att använda romani chib eller jiddisch i relation till svenska förvaltningsmyndigheter ens inom geografiskt begränsade förvaltningsområden.

Då strategin för romsk inkludering och kommissionen mot antiziganism båda är inriktade på nödvändigheten av att stärka romers möjlighet att åtnjuta sina mänskliga rättigheter och sina rättigheter som nationell minoritet kommer analysen i studien också att fokusera på de olika myndigheternas arbete i relation till romers rättigheter. Myndigheternas uppdrag kan analyseras med stöd av nedanstående matris. Varje mänsklig rättighet, liksom varje nationell minoritetsrättighet, lägger ansvaret att respektera, skydda, uppfylla, granska och främja densamma på de svenska myndigheterna. Respekten, skyddet, uppfyllandet, granskningen och främjandet av varje rättighet måste också bygga på jämlikhet och icke-diskriminering, inkludering och delaktighet samt vara transparent och tydligt vad gäller ansvarigheten. En speciell insats eller verksamhet har ofta mer eller mindre tyngdvikt på någon ansvarsdimension av en specifik rättighet. Idealt ska varje insats också präglas av de ovan beskrivna rättighetsprinciperna. På så sätt kan vi använda nedanstående tabell för att analysera olika verksamheter och/eller insatser i relation till rättighetsstandard och principer.

---

<sup>3</sup> För information om vilka kommuner och landsting/regioner som ingår i dessa förvaltningsområden se: [www.lansstyrelsen.se/stockholm/Sv/manniska-och-samhalle/nationella-minoriteter/Pages/forvaltningsomraden.aspx](http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/Sv/manniska-och-samhalle/nationella-minoriteter/Pages/forvaltningsomraden.aspx)

Standard Principer	Respektera	Skydda	Uppfylla	Granska	Främja
Jämlikhet/ Icke-diskri- minering					
Deltagande/ Inkluderande					
Transparens/ Ansvarighet					



## 2.4. Diskriminering

Rätten att inte bli diskriminerad är i sig själv en mänsklig rättighet, men icke-diskriminering är också en princip som bör genomsyra allt myndighetsarbete. Diskrimineringsgrunderna i den svenska diskrimineringslagen kan sägas relatera till grupper som myndigheter historiskt har haft särskilt svårt att skapa en jämlik och icke-diskriminerande verksamhet gentemot. Idag finns det de sju diskrimineringsgrunder i diskrimineringslagen: kön; etnicitet; sexuell läggning; religion och trosuppfattning; ålder; könsidentitet och könsuttryck; och funktionsnedsättning

Inom diskrimineringslagen sorterar således identiteten "rom" in under det allmänna förbudet mot etniskt grundad diskriminering. En person som tillhör den romska minoriteten kan naturligtvis bli diskriminerad också på grund av denna tillhörighet till någon av de andra diskrimineringsgrunderna, som funktionsnedsättning, kön eller sexuell läggning. Det är vanligt att olika diskrimineringsgrunder samverkar. Diskrimineringslagen tar inte ställning till de maktförhållanden som finns inom de olika diskrimineringsgrunderna. Personer kan t.ex. bli diskriminerade såväl på grund av sin heterosexuella läggning som på grund av sin homosexuella läggning. På samma sätt kan lika väl en man som en kvinna bli diskriminerad. Det kan dock vara värt att notera att vissa grupptillhörigheter inte upplevs som så "synliga" som andra, vilket är en klar indikation på att de utgör samhällsnormen. Detta yttrar sig oftast i att man, svensk, heterosexuell, ateist/alt. kristen, medelålders, "straight" och icke-funktionsnedsatt, inte problematiseras på samma sätt som kvinna, icke-svensk, homosexuell, muslimsk, tonårig, queer, funktionsnedsatt.

I paragraf 4 i Diskrimineringslagen fastställs vad som i lagens mening är olika former av diskriminering. De är:

- **direkt diskriminering**, som innebär att någon behandlas sämre än någon annan behandlas eller skulle bli behandlad i en jämförbar situation, om den orättvisa behandlingen har samband med någon av *diskrimineringsgrunderna*;
- **indirekt diskriminering**, vilket betyder att någon behandlas sämre med hänvisning till någon bestämmelse, kriterium eller ett arbetssätt som kan framstå som neutralt men som i praktiken blir orättvist för personer med visst kön, viss könsöverskridande identitet eller uttryck, viss etnisk tillhörighet, viss religion eller annan trosuppfattning, viss funktionsnedsättning, viss sexuell läggning eller viss ålder;
- **bristande tillgänglighet**, som hänvisar till att en person med en funktionsnedsättning behandlas sämre, genom att *lokaler*, information etc. inte har gjorts fysiskt tillgängliga så att den personen kan komma i en jämförbar situation med personer utan denna funktionsnedsättning;
- **trakasserier** är när en *person* uppträder på ett sådant sätt så det kränker någon annans persons värdighet och denna kränkning har samband med någon av diskrimineringsgrunderna;
- **sexuella trakasserier** är också ett uppträdande som kränker någon annans värdighet – den enda skillnaden att uppträdandet är av sexuell natur;
- **instruktioner att diskriminera** betyder att någon i överordnad position, t.ex. en chef eller uppdragsgivare, ger en anställd order eller instruktioner att diskriminera någon på något av ovanstående sätt.

## 2.5. Tillgänglighet i ett bredare perspektiv

För att en myndighet ska kunna garantera att en rättighet respekteras, skyddas, genomförs, granskas och/eller främjas på ett sådant sätt så samtliga har möjlighet att åtnjuta denna rättighet måste de försäkra sig om att deras verksamhet är tillgänglig för alla. Detta innebär att frågan om tillgänglighet inte bara bör definieras i fysiska termer, som i diskrimineringslagen. Det finns många andra hinder som leder till att en person inte kan åtnjuta den samhällsservice och det stöd som finns, genom att myndigheten som ansvarar för dessa av någon anledning inte är tillgänglig för personen i fråga. Tillgänglighet har därför betydligt fler dimensioner som Emerga beskriver enligt nedan:

- **Kunskaps-tillgänglighet** (brist på kunskap om rätten till skyddet, stödet/service som hinder)
- **Psyko-social tillgänglighet** (otrygghet och psykologisk sårbarhet som hinder)
- **Tillits-tillgänglighet** (dåliga erfarenheter och brist på tillit som hinder)

- **Administrativ tillgänglighet** (administrativa rutiner som hinder)
- **Ekonomisk tillgänglighet** (för höga avgifter som hinder)
- **Fysisk tillgänglighet** (utformning av miljöer och tjänster som hinder)
- **Kognitiv tillgänglighet** (svårförståeliga instruktioner och information som hinder)
- **Språklig tillgänglighet** (avsaknad av personal eller tolk som talar samma språk som hinder)



Samhällsservice som skola, sjukvård, arbetsförmedling, polis, socialtjänst, domstolar osv. har ansvar för att deras service är tillgänglig för samtliga som är i behov den. Rätten till bästa möjliga fysiska och psykiska hälsa, utbildning, social trygghet, fysisk säkerhet osv. kan inte garanteras om de som har rätt till stöd och service möts av strukturella och/eller direkta hinder.

## 2.6. Styrning och ledning för romers rättigheter och mot antiziganism

Den nationella strategin för romsk inkludering är ett sätt att samla myndigheter på olika nivåer i ett arbete för att stärka romers rättigheter och bekämpa antiziganism. Det finns olika sätt för myndighetsutövare att försöka styra och leda samhällsutvecklingen åt ett visst håll. Å ena sidan finns lagar, förordningar, tillsyn och olika former av ekonomisk styrning genom bidrag. Å andra sidan finns information, kunskapsspridning, överenskommelser, utvärderingar och projektsatsningar. Denna uppdelning brukar kallas "hårda" respektive "mjuka" styrmedel.

### Hårda respektive mjuka styrmedel

Hårda styrmedel (government)	Mjuka styrmedel (governance)
Lagar	Information
Förordningar	Kunskap
Tillsyn	Överenskommelse
Finansiering (statsbidrag)	Utvärdering
	Projekt

I relation till grundläggande rättighetsfrågor har internationella aktörer, som FN och Europarådet valt att fokusera på "hårda" styrmedel. Det har varit viktigt att omvandla de moraliska diskussioner och politiska kamper som fördes till juridiskt bindande lag. Idag är också mänskliga rättigheter juridiskt bindande för världens stater. Behovet av en nationell strategi för romsk inkludering visar dock att efterlevnaden av olika människorättskonventioner lämnar en del övrigt att önska.

### 3. Myndigheternas huvuduppdrag och dessas förhållande till olika rättighetsområden

I detta kapitel beskrivs kort de aktuella myndigheternas huvuduppdrag. Dessa ordinarie uppdrag sätts också i relation till mänskliga rättigheter och nationella minoritetsrättigheter. Kapitlet inleds med Länsstyrelsen Stockholm som har en samordnande roll i genomförandet av hela den nationella strategin. Därefter följer de myndigheter som direkt haft uppdrag i relation till strategin, dvs. Arbetsförmedlingen, Boverket, Folkhälsomyndigheten, Skolverket och Socialstyrelsen. Diskrimineringsombudsmannen (DO) som indirekt har haft uppdrag som relaterar till strategin presenteras sedan, följd av tre myndigheter med egna uppdrag med koppling till den nationella minoriteten romer, dvs. Forum för levande historia, Kulturrådet och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor. Slutligen presenteras Polisens uppdrag.

**Länsstyrelsen** är en statlig myndighet som finns varje län. Myndigheten ska fungera som en länk mellan kommuner och landsting/regioner å ena sidan och regering, riksdag och centrala statliga myndigheter å andra sidan. Enligt förordning (2007:825) med Länsstyrelseinstruktion framkommer i paragraf 5 att Länsstyrelsen ska *”integrera de mänskliga rättigheterna i sin verksamhet genom att belysa, analysera och beakta rättigheterna i den egna verksamheten, särskilt skyddet mot diskriminering”*<sup>4</sup>.

- **Länsstyrelsen** har främst ansvar för att främja och granska diverse rättighetsområden så väl inom mänskliga rättighetsområdet och vad gäller nationella minoriteter;

**Arbetsförmedlingen** är en statlig myndighet som finns i hela landet. Det finns idag 320 arbetsförmedlingar i elva så kallade marknadsområden. Enligt förordning (2007:1030) med instruktion för Arbetsförmedlingen ska myndigheten *”prioritera dem som befinner sig långt ifrån arbetsmarknaden”* och utforma verksamheten så att den *”främjar mångfald och jämställdhet samt motverkar diskriminering i arbetslivet”*.<sup>5</sup> Arbetsförmedlingens övergripande uppgift är att underlätta för arbets sökande och arbetsgivare att hitta varandra och att prioritera stöd till personer som står långt från arbetsmarknaden.

- **Arbetsförmedlingen** ansvarar för att främja rätten till arbete samt uppfylla rätten till arbete genom ”program, riktlinjer och metoder som syftar att trygga (...) full sysselsättning på lika villkor.”<sup>6</sup>

**Boverket** är statlig myndighet för frågor om byggd miljö, hushållning med mark- och vattenområden, fysisk planering, byggande och förvaltning av bebyggelse, boende och bostadsfinansiering. Boverket arbetar bland annat med att ta fram och vägledningar, administrera statliga stöd och bidrag samt utreda och analysera frågor inom sitt

---

<sup>4</sup> Förordning (2007:825) med Länsstyrelseinstruktion

<sup>5</sup> Förordning (2007:1030) med instruktion för arbetsförmedlingen 2 § punkt 2, 3 § punkt 8.

<sup>6</sup> Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, artikel 6.



verksamhetsområde. I Förordning (2012:546) med instruktion för Boverket fastslås att Boverket särskilt ska *“beakta de konsekvenser som verkets beslut och verksamhet kan få för funktionshindrade, barn, ungdomar och äldre samt för integration, boendesegregation, folkhälsa och jämställdhet”*. Boverket ska också *“utveckla en fördjupad förståelse för bostadsmarknaders funktionssätt”*.<sup>7</sup>

- **Boverket** har ansvar som kan beskrivas i termer av att främja rätten till bostad.

**Folkhälsomyndigheten** är en statlig myndighet som arbetar för bättre folkhälsa genom att utveckla och stödja samhällets arbete med att främja hälsa, förebygga ohälsa och skydda mot hälsohot. Enligt förordning (2013:1020) med instruktion för Folkhälsomyndigheten ska myndigheten särskilt *“analysera utvecklingen av hälsan och hälsans bestämningsfaktorer och hur bestämningsfaktorerna fördelas efter (...) etnisk eller kulturell bakgrund”*.<sup>8</sup> En viktig uppgift är att *identifiera de folkhälsofrågor som behöver tydliggöras och där effektiva insatser kan göras*.

- **Folkhälsomyndigheten** ansvarar huvudsakligen för att främja rätten till bästa möjliga fysiska och psykiska hälsa.

**Skolverket** är statlig myndighet för skolan, förskolan, vissa särskilda utbildningsformer och annan pedagogisk verksamhet som ska bidra till goda förutsättningar för barns utveckling och lärande samt förbättrade kunskapsresultat för elever. Enligt förordning (2011:555) med instruktion för Statens skolverk ska *“[m]yndigheten genom sin verksamhet främja att alla barn och elever får tillgång till en likvärdig utbildning och annan verksamhet av god kvalitet i en trygg miljö”*. Vidare ska *“[m]yndigheten integrera ett jämställdhetsperspektiv och perspektivet mänskliga rättigheter i sin verksamhet”* samt *“analysera konsekvenserna för barn och då ta särskild hänsyn till barnets bästa enligt Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter”*.<sup>9</sup>

- **Skolverket** har ansvar för främjande av rätten till utbildning. Myndigheten har också ansvar för att främja och uppfylla nationella minoriteters rätt till modersmålsutbildning.

**Socialstyrelsen** är en statlig myndighet med en bred verksamhet som rör socialtjänst och hälso- och sjukvård. Större delen av dess verksamhet är riktad till personal, ansvariga och beslutsfattare inom dessa områden. Socialstyrelsen leder ett antal rådgivande och beslutande råd och nämnder, till exempel rättsliga rådet och etiska rådet. Enligt förordning (2015:284) med instruktion för Socialstyrelsen,<sup>10</sup> ska myndigheten *“inom sitt verksamhetsområde främja jämställdhet”* samt, liksom tidigare, *“ha ett samlat ansvar för att främja lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck”*.<sup>11</sup>

---

<sup>7</sup> Förordning (2012:546) med instruktion för Boverket

<sup>8</sup> Förordning (2013:1020) med instruktion för Folkhälsomyndigheten 2 § punkt 4. (Träder ikraft 2015-07-01)

<sup>9</sup> Förordning (2011:555) med instruktion för Statens skolverk. Ordalydelsen är densamma som i Förordning (2015:1047) med instruktion för Statens skolverk som trädde i kraft 1 januari 2016.

<sup>10</sup> Förordning (2015:284) med instruktion för Socialstyrelsen

<sup>11</sup> Förordning (2015:284) med instruktion för Socialstyrelsen

- **Socialstyrelsen** ansvarar för att främja rätten till social trygghet och rätten till bästa möjliga fysiska och psykiska hälsa.

**Diskrimineringsombudsmannen (DO)** är en statlig myndighet som har i uppdrag att främja lika rättigheter och möjligheter och motverka diskriminering. Myndighetens uppdrag är fastställt i lag (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen.<sup>12</sup> Inom uppdraget ligger bland annat att utöva tillsyn över diskrimineringslagen och föräldraledighetslagens förbud mot missgynnande som har samband med föräldraledighet; medverka till att den som utsatts för diskriminering kan ta till vara sina rättigheter; samt informera, utbilda, överlägga och ha andra kontakter med myndigheter, företag, enskilda och organisationer. Eftersom Diskrimineringsombudsmannen ska vara så oberoende som möjligt är förordning (2008:1401) med instruktion för Diskrimineringsombudsmannen mycket kortfattat. Regleringsbrevens ska också vara korta för att ge myndigheten möjlighet att agera så självständigt som möjligt.

- **Diskrimineringsombudsmannen** har ansvar för att främja och granska rätten till icke-diskriminering.

**Forum för levande historia** är en statlig myndighet som har uppdrag "att vara ett nationellt forum som ska främja arbete med demokrati, tolerans och *mänskliga rättigheter* med utgångspunkt i Förintelsen"<sup>13</sup>. Myndigheten har särskilt till uppgift att informera om Förintelsen och kommunistiska regimers brott mot mänskligheten samt att stärka människors vilja att arbeta för alla människors lika värde.

- **Forum för levande historia** ansvarar för att främja rätten till kultur och historia, framför allt gäller detta de grupper som drabbats särskilt under andra världskriget och under kommunistiska regimer.

**Kulturrådet** är en statlig myndighet som har till uppgift att, med utgångspunkt i de nationella kulturpolitiska målen, verka för kulturens utveckling och tillgänglighet genom att fördela och följa upp statliga bidrag och genom andra främjande åtgärder. Myndigheten ska, enligt förordning (2012:515) med instruktion för Statens kulturråd<sup>14</sup>, särskilt verka för konstnärligt och kulturpolitiskt värdefull utveckling inom verksamheter som bland annat rör scenkonst, litteratur, bild, design, museer, utställningar, regional kulturverksamhet samt *det samiska folkets och övriga nationella minoriteters kultur*.

- **Kulturrådet** har ansvar för att främja allas rätt till kultur, liksom nationella minoriteters speciella rätt till sin kultur;

**Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF)** är en statlig myndighet som tar fram kunskap om ungas levnadsvillkor och om det civila samhällets förutsättningar. MUCF arbetar också med att fördela bidrag till barn- och ungdomsorganisationer, etniska

<sup>12</sup> Lag (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen

<sup>13</sup> Förordning (2007:1197) med instruktion för Forum för levande historia

<sup>14</sup> Förordning (2012:515) med instruktion för Statens kulturråd, 2 § punkt 5.

organisationer, kvinnoorganisationer och hbtq-organisationer samt till projekt som handlar om demokrati- och inflytandefrågor, diskriminering och jämställdhet samt rasism och extremism. I förordning (2015:49) med instruktion för myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor som började gälla 15 mars 2015 finns en ny paragraf som fastställer att myndigheten inom ramen för sina insatser ska *”arbeta för att motverka diskriminering på grund av kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder”*<sup>15</sup>. Enligt samma förordning ska myndigheten *”också främja ungdomars (...) tillgång till kunskap om mänskliga rättigheter och andra frågor som kan stärka deras makt att forma sina liv.”*<sup>16</sup>

- **Myndigheten för civilsamhälle och ungdomsfrågor** ansvarar för att främja rätten att bilda föreningar och delta i föreningslivet;

**Polismyndigheten** (härefter Polisen) ersatte den 1 januari 2015 de tidigare 21 polismyndigheterna, Rikspolisstyrelsen och Statens kriminaltekniska laboratorium (SKL). Polisens uppdrag är att minska brottsligheten och öka tryggheten i samhället. Myndigheten tar sin utgångspunkt i bland annat polislagen, instruktionen för Polismyndigheten samt regleringsbrevet. Enligt Polislagen ska Polisens arbete *”syfta till att upprätthålla allmän ordning och säkerhet samt att i övrigt tillförsäkra allmänheten skydd och annan hjälp.”*<sup>17</sup>

- **Polisen** har ansvar för att skydda och upprätthålla rätten till fysisk säkerhet, vilken i sin tur är central för att rättighetsbärarna ska känna sig trygga att kräva och/eller åtnjuta andra rättigheter.

Som beskrevs i analysramen måste myndigheterna också respektera samtliga mänskliga rättigheter och nationella minoritetsrättigheter i sitt arbete, som t.ex. rätten att slippa diskriminering, rätten till integritet och familj, liksom rätten att utöva sin kultur och religion, använda sitt språk och delta i samhällslivet på lika villkor.

---

<sup>15</sup> Förordning (2015:49) med instruktion för myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

<sup>16</sup> förordning (2015:49) med instruktion för myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

<sup>17</sup> Paragraf 1 i Polislagen (1984:387), tillgänglig på: [www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Polislagen-1984387\\_sfs-1984-387/](http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Polislagen-1984387_sfs-1984-387/)

## 4. Myndigheternas uppdrag under perioden 2012–2015 – deras art och genomförande.

I detta kapitel redovisas resultatet av dokumentstudien. Frågorna som ligger till grund för genomgången är helt enkelt: Vilka särskilda uppdrag har de aktuella myndigheterna haft för att stärka arbetet för romers rättigheter och mot antiziganism? Hur har de, enligt deras egen rapportering, genomfört dessa uppdrag? Det största uppdraget under perioden är den nulägesbeskrivning som Länsstyrelsen i Stockholm har haft det uppdrag att utföra i samverkan med Boverket, Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten och tillsammans med romska sakkunniga. Arbetet genomfördes med stöd av en arbetsgrupp där utöver de samverkande myndigheterna även Arbetsförmedlingen och Diskrimineringsombudsmannen ingick. Denna nulägesbeskrivning publicerades 2014 och fokuserade på situationen för romer i de fem kommuner som ingick i pilotverksamheten för romsk inkludering 2012–2015 (Malmö, Helsingborg, Göteborg, Linköping och Luleå)<sup>18</sup>. Eftersom tidigare nämnda myndigheter fick enskilda uppdrag att utföra delar av nulägesbeskrivningen återkommer den under redovisningen av varje myndighet.

### 4.1. Länsstyrelsen Stockholm

#### 4.1.1. Vilka uppdrag hade Länsstyrelsen Stockholm som rörde den nationella minoriteten romer under åren 2012–2015?

Inom ramen för den *Samordnade och långsiktiga strategin för romsk inkludering 2012–2032*, fick Länsstyrelsen Stockholm i uppdrag av regeringen att ansvara för samordningen av den nationella uppföljningen av strategin samt vissa delar av genomförandet.<sup>19</sup> Inom ramen för strategin fick Länsstyrelsen i uppgift att:

- Bygga upp ett nationellt uppföljningssystem för att följa upp strategin för romsk inkludering. Ett krav var att uppdraget genomfördes i dialog och samråd med andra myndigheter och med Regeringskansliet.<sup>20</sup>
  - **Uppdraget motsvarar bäst förberedelse av granskning av om, och i så fall hur, strategin förbättrar romers rättigheter.**
  - **Uppdraget krävde ett arbetssätt som kunde uppfylla romers rättighet till samråd i frågor som rör dem, något som i sin tur är så väl en mänsklig rättighet som en nationell minoritetsrättighet.**
- Utveckla formerna för samarbete mellan berörda aktörer i pilotverksamheten (ordna möten med representanter från dessa berörda verksamheter för att diskutera syfte

---

<sup>18</sup> Länsstyrelsen (2014) *Nulägesbeskrivning av hinder och möjligheter för romers rätt: utbildning arbete, bostad, hälsa, social omsorg och trygghet*. Rapport 2014:22

<sup>19</sup> Arbetsmarknadsdepartementet (2012) A2012/1193/DISK.

<sup>20</sup> Arbetsmarknadsdepartementet (2012) A2012/1193/DISK.

och mål, ansvara för extern utvärdering samt hitta former för att sprida vidare lärdomar från pilotverksamheterna till övriga kommuner och myndigheter). Ett krav var att uppdraget genomfördes i dialog med romska företrädare och sakkunniga.<sup>21</sup>

- **Uppdraget kan sägas främja romers rättigheter (främst rätten till social trygghet, bästa möjliga hälsa, utbildning, rimlig bostad och arbete) genom samverkan mellan myndigheter med ansvar inom dessa områden.**
- **Uppdraget krävde ett arbetssätt som kunde uppfylla romers rättighet till samråd i frågor som rör dem, något som i sin tur är så väl en mänsklig rättighet som en nationell minoritetsrättighet.**
- Leda arbetet med att göra en nulägesbeskrivning av situationen för romer i de fem pilotkommunerna. Ett krav var att nulägesbeskrivningen skulle göras i samverkan med romska sakkunniga, samt med Boverket, Socialstyrelsen och Statens folkhälsoinstitut.<sup>22</sup>
  - **Uppdraget kan sägas främja romers rättigheter (främst rätten till social trygghet, bästa möjliga hälsa, utbildning, rimlig bostad och arbete) genom en kunskapsutveckling inom dessa områden.**

#### **4.1.2. Hur har Länsstyrelsen genomfört uppdraget?**

Länsstyrelsen Stockholm (hädanefter Länsstyrelsen) har årligen rapporterat om arbetet med romsk inkludering till Regeringskansliet.<sup>23</sup> Här följer en sammanfattning av uppdragets genomförande med utgångspunkt i dessa årsrapporter.

Under 2013 utvecklade Länsstyrelsen former för pilotverksamheternas träffar liksom former för hur delaktighet och inflytande för romer kan skapas i pilotkommunerna.<sup>24</sup> En extern utvärderare av pilotverksamheten kopplades till samordningsuppdraget. Träffarna för pilotverksamheterna innehöll kompetensutveckling med inbjudna aktörer samt utbyte av erfarenheter mellan pilotkommunerna. Länsstyrelsens samordnare och ansvarig för nulägesbeskrivningen besökte också pilotkommunerna och träffade romer och berörda tjänstemän. Under 2013 utförde Länsstyrelsen även andra mindre uppdrag, bland annat startades en telefonrådgivning för romska flickor och kvinnor rörande hälsa. Länsstyrelsen bidrog också med finansiellt stöd för uppbyggandet av ett nationellt nätverk för kommuner som arbetar med romsk inkludering.<sup>25</sup>

---

<sup>21</sup> Arbetsmarknadsdepartementet (2012) A2012/1193/DISK.

<sup>22</sup> Arbetsmarknadsdepartementet (2012) A2012/2593/DISK.

<sup>23</sup> Länsstyrelsen Stockholm (2014) *Lägesrapport 2013. Strategin för romsk inkludering*.  
Länsstyrelsen Stockholm (2015) *Årsrapport 2014, Romsk inkludering*.

<sup>24</sup> Länsstyrelsen Stockholm (2014) *Lägesrapport 2013. Strategin för romsk inkludering*.

<sup>25</sup> Länsstyrelsen Stockholm (2014) *Lägesrapport 2013. Strategin för romsk inkludering*.

Under 2014 publicerade Länsstyrelsen nulägesbeskrivningen av hinder och möjligheter för romers rättigheter.<sup>26</sup> Denna publikation fokuserade, i enlighet med uppdraget, på situationen för romer i de fem kommuner som ingick i pilotverksamheten för romsk inkludering 2012–2015<sup>27</sup>. De områden som ingick i nulägesbeskrivningen är arbete, bostad, hälsa, utbildning samt social trygghet och omsorg.

Utgångspunkten i rapporten var mänskliga rättigheter, nationella minoriteters rättigheter, icke-diskriminering samt kommuner och statliga myndigheters skyldigheter. Nulägesbeskrivningen rapporterar att antiziganism, strukturell diskriminering och fördomar förekommer inom alla områden i studien, det vill säga inom utbildning, arbete, bostad, hälsa och social omsorg och trygghet.

I enlighet med uppdraget innehöll också nulägesbeskrivningen förslag på hur likartade och jämförbara nulägesbeskrivningar kan utformas och göras regelbundet under den period som strategin för romsk inkludering sträcker sig. Som en del av detta förslag presenterades indikatorer som kan användas för att mäta om utförda insatser hos berörda kommuner och myndigheter är tillräckliga. Inför kommande nulägesbeskrivningar föreslår Länsstyrelsen vilka indikatorer som kan användas och de föreslår att omfattande uppföljningar görs vart tredje eller vart fjärde år.<sup>28</sup>

Nulägesbeskrivningen byggde i sin tur på underlagsrapporter från Boverket, Folkhälsomyndigheten, Länsstyrelsen och Socialstyrelsen, samt på Skolverkets tidigare rapporterade uppdrag om att beskriva situationen för romska barn och elever i skolan. Arbetet genomfördes med stöd av en arbetsgrupp där utöver de samverkande myndigheterna även Arbetsförmedlingen, Diskrimineringsombudsmannen och romska sakkunniga ingick.

#### **4.1.3. Används begreppet antiziganism i myndighetens publikationer under perioden?**

I Lägesrapport 2013<sup>29</sup> nämns inte begreppet antiziganism. I årsrapporten 2014 förekommer begreppet dock oftare. Bland annat föreslår Länsstyrelsen att regeringen utreder möjligheten till att inrätta en institution med ansvar som rör antiziganism och romers rättigheter.<sup>30</sup>

Nulägesbeskrivningen återkommer ofta till frågan om antiziganism. I rapporten bekräftas hur diskriminerande strukturer, fördomar och förutfattade meningar om romer som grupp och förekomst av antiziganism fortfarande präglar samtliga områden som var i fokus.<sup>31</sup>

---

<sup>26</sup> Länsstyrelsen Stockholm. *Nulägesbeskrivning av hinder och möjligheter för romers rätt: utbildning arbete, bostad, hälsa, social omsorg och trygghet*. Rapport 2014:22.

<sup>27</sup> Länsstyrelsen (2014) *Nulägesbeskrivning av hinder och möjligheter för romers rätt: utbildning arbete, bostad, hälsa, social omsorg och trygghet*. Rapport 2014:22

<sup>28</sup> Länsstyrelsen Stockholm. *Nulägesbeskrivning av hinder och möjligheter för romers rätt: utbildning arbete, bostad, hälsa, social omsorg och trygghet*. Rapport 2014:22.

<sup>29</sup> Länsstyrelsen Stockholm (2014) *Lägesrapport 2013*

<sup>30</sup> Länsstyrelsen Stockholm (2015) *Årsrapport 2014*

<sup>31</sup> Länsstyrelsen Stockholm (2014) *Nulägesbeskrivning*

#### **4.1.4. Länsstyrelsens regleringsbrev 2016**

Länsstyrelsen Stockholm har fortsatt uppdraget att ansvara för samordningen av den nationella uppföljningen av den samordnade och långsiktiga strategin för romsk inkludering, som sträcker sig från år 2012 till 2032.<sup>32</sup> Förövrigt fokuserar uppgifterna i regleringsbrevet på nationella minoriteter i allmänhet. Romer nämns inte specifikt i 2016 års regleringsbrev.

## **4.2. Arbetsförmedlingen**

### **4.2.1. Vilka uppdrag hade Arbetsförmedlingen som rörde den nationella minoriteten romer under åren 2012-2015?**

Arbetsförmedlingen fick regeringens uppdrag att medverka i pilotverksamheten för romsk inkludering mellan år 2012 och 2015 för att stödja romers etablering på arbetsmarknaden. Inom ramen för strategin fick Arbetsförmedlingen följande specifika uppdrag:<sup>33</sup>

- Verka för att romer nås av information om det stöd Arbetsförmedlingen har att erbjuda och att romska arbetssökande ges den hjälp som de behöver. Detta arbete skulle ske lokalt, i pilotverksamheter. Ett krav för uppdragets genomförande var att samråd skulle ske med lokala romska företrädare och sakkunniga.
  - **Detta uppdrag kan sägas uppfylla romers rättighet till arbete/tillgång till arbetsmarknaden genom att överbrygga hinder som bygger på brist på tillit och/eller information.**
  - **Uppdraget fordrade ett arbetssätt som kunde uppfylla romers rättighet till samråd i frågor som rör dem, något som i sin tur är så väl en mänsklig rättighet som en nationell minoritetsrättighet.**
- Överföra erfarenheter från arbetet i pilotverksamheterna till den nationella verksamheten och till andra grupper som är långt ifrån arbetsmarknaden, om detta bedöms lämpligt.
  - **Detta uppdrag kan ses i termer av ett främjande av romers rättighet till arbete genom att sprida kunskap och metoder**
- Säkerställa att Arbetsförmedlingen internt har nödvändiga kunskaper om den nationella minoriteten romer.
  - **Uppdraget syftar till att öka respekten för romers rättighet till icke-diskriminering och stärka förståelsen för behovet av tillitsskapande agerande genom att skapa kunskap/insikter inom organisationen dvs. hos ansvarsbärarna.**

---

<sup>32</sup> Arbetsmarknadsdepartementet (2012) A2012/2593/DISK.

<sup>33</sup> Arbetsförmedlingen (2012) A2012/1386/DISK

#### 4.2.2. Hur har Arbetsförmedlingen genomfört uppdraget?

Under år 2012 anställde Arbetsförmedlingen fem brobyggare och en nationell samordnare. Brobyggarna hade sin bas i de fem pilotkommunerna Göteborg, Helsingborg, Linköping, Luleå och Malmö och skulle verka för att information om Arbetsförmedlingens insatser spreds till romer. Brobyggarna skulle även vara med och utveckla Arbetsförmedlingens service genom att ta in målgruppens synpunkter. Brobyggarna hade alla ett lokalt romskt nätverk. De anställda brobyggarna uppskattade att de under år 2013 bidragit till att 297 romer skrivits in hos Arbetsförmedlingen, samt att 86 personer fått ett arbete genom deras verksamhet.<sup>34</sup> Brobyggarna (sedermera kundresurserna)<sup>35</sup> uppgavs vara en naturlig del av Arbetsförmedlingens arbete i pilotverksamheterna. Under år 2014 hade arbetet uppskattningsvis resulterat i 120 inskrivningar av arbetssökande romer.<sup>36</sup> Arbetsförmedlingen har deltagit i redan etablerade samarbetsformerna mellan pilotkommuner och romska företrädare och har därför valt att inte utveckla några separata samråd.<sup>37</sup> Yrkesrollen som kundresurs har spridits vidare inom myndigheten i andra uppdrag som har som syfte att stötta individer som befinner sig långt från arbetsmarknaden. Detta är ett resultat av de positiva effekterna av kundresursernas arbete i pilotkommunerna.

Arbetsförmedlingen drev tidigare ESF-projektet *Jämlikhet för romer på arbetsmarknaden*, med syftet att minska diskriminering mot romer på arbetsmarknaden i Stockholmsområdet. Projektet bestod av informationsmaterial och en webbutbildning.<sup>38</sup> Projektet fortsatte under 2013 och cirka 500 anställda på Arbetsförmedlingen genomgick under året den webbutbildning som utvecklats som en del av projektet.<sup>39</sup> En informationsbroschyr som riktade sig till arbetsgivare togs även fram inom ramen för projektet.<sup>40</sup> Under 2014 blev webbutbildningen en del av alla nyanställdas introduktion och 1170 anställda går utbildningen enbart under detta år.<sup>41</sup> Arbetsförmedlingen informerade såväl internt som externt om romers situation på arbetsmarknaden samt om dess uppdrag om romsk inkludering. Myndighetens informationsmaterial om den service de erbjuder arbetssökande översattes till olika dialekter av romani chib. Arbetsförmedlingen införde även ett bedömningsmaterial, som, enligt Arbetsförmedlingen, underlättar bedömningen av romska arbetssökares behov av tidig insats från myndigheten.<sup>42</sup> I 2014 års återrapportering om uppdraget romsk inkludering framkom att Arbetsförmedlingen såg uppdraget som en särskild möjlighet att belysa frågan om romers rättigheter såväl inom som utanför myndigheten. Det framkom även att uppdraget

---

<sup>34</sup> Arbetsförmedlingen, *Återrapportering 2013* och *Återrapportering 2014*.

<sup>35</sup> De tidigare s.k. brobyggarna kallas i Återrapporteringen för 2014 nu för kundresurs.

<sup>36</sup> Arbetsförmedlingen (2016) *Återrapportering 2015*.

<sup>37</sup> Arbetsförmedlingen (2015) *Återrapportering 2014*.

<sup>38</sup> Arbetsförmedlingen (2013) *Årsredovisning 2012*.

<sup>39</sup> Arbetsförmedlingen (2015) *Återrapportering 2014*.

<sup>40</sup> Arbetsförmedlingen (2013) *Öppna din dörr*.

<sup>41</sup> Arbetsförmedlingen (2016) *Återrapportering 2015*.

<sup>42</sup> Arbetsförmedlingen, *Återrapportering 2014* och *Återrapportering 2015*.



skapat en viktig möjlighet att arbeta för att stärka romers förtroende för Arbetsförmedlingen samt att myndigheten anser att uppdraget bör arbetet måste vara långsiktigt.<sup>43</sup>

I *Nulägesbeskrivning av hinder och möjligheter för romers rätt*, som Länsstyrelsen Stockholm publicerade 2014 behandlades även romers situation på arbetsmarknaden. Det framkommer i rapporten att Arbetsförmedlingen, utöver ovan nämnda aktiviteter, bedrev studiemotiverande kurser för romer.<sup>44</sup> De romer som intervjuats inom ramen för nulägesbeskrivningen menade att kunskapen och medvetenheten om romer gradvis hade förbättrats inom Arbetsförmedlingen. Respondenternas erfarenheter av stödet från Arbetsförmedlingen varierade, några upplevde att stödet är adekvat, andra upplevde dock att det inte vara så. Stödet som brobyggarna gav var uppskattat.<sup>45</sup> Länsstyrelsen menade i nulägesbeskrivningen att Arbetsförmedlingen är i behov av riktade och finansierade uppdrag. Riktade uppdrag bedömdes vara viktiga för att arbetet med romsk inkludering skulle fortsätta att prioriteras inom Arbetsförmedlingen. Detta intryck gavs dock inte av deltagarna i fokusgruppsintervjun, vilket kommer att beskrivas längre fram. Länsstyrelsen ansåg även att Arbetsförmedlingen borde utvärdera de genomförda insatserna och analysera hur myndigheten bäst kan tillgodose romernas möjlighet till delaktighet och inflytande.<sup>46</sup>

#### **4.2.3. Används begreppet antiziganism i myndighetens publikationer under perioden?**

Det saknades skrivningar om antiziganism i Arbetsförmedlingens årsredovisningar för 2012, 2013 och 2014.<sup>47</sup> Detsamma gällde myndighetens årsrapporteringar för pilotverksamhet för romsk inkludering 2013 och 2014.<sup>48</sup> Arbetsförmedlingens rapport *Tillsammans för romsk inkludering* 2012 innehöll ett kort stycke med rubriken "Bekämpa antiziganismen". Här hänvisades också till den nationella strategins formulering "För att lyckas bekämpa antiziganismen i samhället krävs att kunskapen om minoriteten romer höjs. Det är viktigt att alla har kännedom om både den romska kulturen och om romers situation såväl historiskt som idag."<sup>49</sup> Rapporten *Öppna din dörr: Om jämlikhet för romer på arbetsmarknaden* från 2015 saknade även denna, skrivningar om antiziganism.<sup>50</sup>

---

<sup>43</sup> Arbetsförmedlingen (2015) *Åtterrapporering 2014*.

<sup>44</sup> Länsstyrelsen Stockholm (2014) *Nulägesbeskrivning av hinder och möjligheter för romers rätt: utbildning arbete, bostad, hälsa, social omsorg och trygghet*. 2014:22.

<sup>45</sup> Länsstyrelsen Stockholm (2014) *Nulägesbeskrivning av hinder och möjligheter för romers rätt: utbildning arbete, bostad, hälsa, social omsorg och trygghet*, 2014:22.

<sup>46</sup> Länsstyrelsen Stockholm (2014) *Nulägesbeskrivning av hinder och möjligheter för romers rätt: utbildning arbete, bostad, hälsa, social omsorg och trygghet*, 2014:22.

<sup>47</sup> Arbetsförmedlingen (2013) *Årsredovisning för 2012*; Arbetsförmedlingen (2014) *Årsredovisning 2013* Arbetsförmedlingen (2015) *Årsredovisning 2014*

<sup>48</sup> Arbetsförmedlingen (2015) *Årsrapportering för pilotverksamhet för romsk inkludering 2014* Arbetsförmedlingen (2014) *Årsrapportering för pilotverksamhet för romsk inkludering 2013*

<sup>49</sup> Arbetsförmedlingen (2012) *Tillsammans för romsk inkludering*

<sup>50</sup> Arbetsförmedlingen (2015) *Öppna din dörr: Om jämlikhet för romer på arbetsmarknaden* 2015

#### **4.2.4. Arbetsförmedlingens regleringsbrev 2016**

Regeringsuppdraget till Arbetsförmedlingen avseende strategin för romsk inkludering 2012-2015 ska slutredovisas till Länsstyrelsen Stockholm under 2016<sup>51</sup> Inget nytt regeringsuppdrag har tillkommit i regleringsbrevet för 2016.

### **4.3. Boverket**

#### **4.3.1. Vilka uppdrag hade Boverket som rörde den nationella minoriteten romer under åren 2012-2015?**

Boverket fick uppdrag från regeringen att medverka i strategin för romsk inkludering. Myndigheten hade i uppdrag att:

- Göra en nulägesbeskrivning av situationen för romer i pilotkommunerna för romsk inkludering. Krav för nulägesbeskrivningens genomförande var att denna skulle ske under ledning av Länsstyrelsen Stockholm, i samverkan med Statens folkhälsoinstitut, Socialstyrelsen och romska sakkunniga. Det fordrades också att lokala romska företrädare konsulterades.<sup>52</sup>
  - **Uppdraget kan sägas främja romers rättighet till rimlig bostad genom en kunskapsutveckling inom detta område.**
  - **Uppdraget krävde ett arbetssätt som kunde uppfylla romers rättighet till samråd i frågor som rör dem, något som i sin tur är så väl en mänsklig rättighet som en nationell minoritetsrättighet.**
- Ta fram indikatorer och frågeställningar som kan beskriva romers situation på bostadsmarknaden i kommunerna.<sup>53</sup>
  - **Detta uppdrag kan ses som ett främjande av möjligheten att granska romers rättighet till rimlig bostad och rätt att slippa diskriminering på bostadsmarknaden.<sup>54</sup>**
  - **Uppdraget handlar också om att uppfylla romers rättighet till samråd i frågor som rör dem, något som kan tolkas så väl som en mänsklig rättighet som en nationell minoritetsrättighet.**

Enligt förordning (2012:546) med instruktion för Boverket ska myndigheten löpande följa och redovisa händelser inom EU som berör den nationella bostadspolitik. Boverket rapporterar

---

<sup>51</sup> Arbetsmarknadsdepartementet (2012) A2012/1386/DISK

<sup>52</sup> Arbetsmarknadsdepartementet (2012) A2012/2593/DISK.

<sup>53</sup> Arbetsmarknadsdepartementet (2012) A2012/2593/DISK.

<sup>54</sup> Arbetsmarknadsdepartementet (2012) A2012/1193/DISK.

detta årsvis. Frågan om romsk integration är en prioriterad fråga på EU-nivå och berördes därmed även i Boverkets löpande redovisningar under perioden.<sup>55</sup>

### **4.3.2. Hur har Boverket genomfört uppdragen?**

Boverkets nulägesbeskrivning publicerades under 2014.<sup>56</sup> Den uppmärksammade romers situation på hyresmarknaden. Arbetet med nulägesbeskrivningen startade år 2012 och Boverkets mål var att belysa romernas situation ur ett rättighetsperspektiv.<sup>57</sup> Boverket genomförde intervjuer med tjänstemän på socialkontorens boendeavdelningar i de fem pilotkommunerna, samt med representanter för fastighetsvärdar och med lokala romer.<sup>58</sup>

I Boverkets nulägesbeskrivning konstaterade myndigheten att det finns behov av att informera fastighetsägare om möjliga system som finns för att de ska kunna undvika att diskriminera mot romer. Boverket menade även att det fanns behov av att stärka arbetet med åtgärder mot diskriminerande strukturer. Vidare konstaterades att det förekom ett fåtal händelser av uttalad antiziganism. Förekomsten av strukturell diskriminering, som yttrade sig i misstänksamhet och särbehandling gentemot romska medborgare på bostadsmarknaden, var dock desto vanligare. I Boverkets nulägesbeskrivning diskuterade myndigheten uppföljning av romers situation på bostadsmarknaden och möjliga vägar för kommande nulägesbeskrivningar.<sup>59</sup> Boverket publicerade under perioden årsrapporter som EU och bostadspolitiken. I dessa rapporterades händelser, satsningar och rekommendationer som gjorts på EU-nivå för att stärka romers rättigheter och deras tillgång till bostadsmarknaden.

### **4.3.3. Används begreppet antiziganism i myndighetens publikationer under perioden?**

Boverkets årsredovisningar för 2012 och 2013 saknade skrivningar om antiziganism.<sup>60</sup> I sin årsredovisning för 2014 skrev myndigheten "(...) att bostadsföretag och socialtjänst har en positiv inställning till att förebygga antiziganism, men att men att okunskapen i frågan är stor och att den därför behöver drivas för att regeringens målsättning ska kunna uppnås till 2032."<sup>61</sup> Boverkets årliga rapporter om EU och bostadspolitiken saknade under perioden skrivningar om antiziganism.

Boverkets del av nulägesbeskrivningen använde antiziganism som ett analytiskt begrepp genom vilket omvärlden analyseras.<sup>62</sup> Antiziganism nämns drygt 40 gånger i rapporten. I sammanfattningen konstaterade myndigheten:

---

<sup>55</sup> Boverket (2014) *Årsredovisning 2013*.

<sup>56</sup> Boverket (2014) *Rapport 2014:27*.

<sup>57</sup> Boverket (2015) *Årsredovisning 2014*.

<sup>58</sup> Boverket (2014) *Rapport 2014:27*.

<sup>59</sup> Boverket (2014) *Rapport 2014:27*.

<sup>60</sup> Boverket (2013) *Årsredovisning 2012*; Boverket (2014) *Årsredovisning 2013*.

<sup>61</sup> Boverket (2015) *Årsredovisning 2014*, s. 36.

<sup>62</sup> Boverket (2014) *Boverkets nulägesbeskrivning: en del av romsk inkludering 2012-2032*. Rapport 2014:27

Den uttalade antiziganismen är sällsynt och utövas vanligtvis av enskilda individer bland grannar eller inom fastighetsägare och socialtjänst. Uttalad antiziganism uppstår därför fläckvis och har en begränsad inverkan, men drabbar enskilda medborgare extremt hårt. De är också svåra att beivra utan konkreta bevis. Den vanligaste formen av antiziganismen är strukturell och tar sig främst uttryck genom misstänksamhet och oförståelse. Den långa svenska traditionen av antiziganism genomsyrar befolkningen över lag och kastar medlemmar av de romska grupperna i ett permanent dåligt ljus, vilket leder till ett distinkt handikapp på en bostadsmarknad som också diskriminerar mot fattiga och övriga minoriteter.<sup>63</sup>

#### **4.3.4. Boverkets regleringsbrev 2016**

I regleringsbrevet för år 2016 framkommer inga uppdrag i relation med romsk inkludering, antiziganism, mänskliga rättigheter eller minoriteter. Uppdraget att följa och rapportera händelser på EU-nivå gällande bostadsmarknaden fortlöper eftersom det är en del av myndighetsinstruktionen.

## **4.4. Folkhälsomyndigheten**

### **4.4.1. Vilka uppdrag hade Folkhälsomyndigheten som rörde den nationella minoriteten romer under åren 2012-2015?**

Statens folkhälsoinstitut<sup>64</sup> fick regeringens uppdrag att delta i strategin för romsk inkludering. Myndigheten har mellan 2012-2015 även haft andra uppdrag som beror romska medborgare. Uppdragen som myndigheten haft var att:

- Göra en nulägesbeskrivning av situationen för romer i pilotkommunerna. Krav för nulägesbeskrivningens genomförande var att denna skulle ske under ledning av Länsstyrelsen Stockholm, i samverkan med Boverket, Socialstyrelsen och romska sakkunniga. Det fordrades också att lokala romska företrädare konsulterades.<sup>65</sup>
  - **Uppdraget kan sägas främja romers rättighet till bästa möjliga hälsa genom en kunskapsutveckling inom detta område.**
  - **Uppdraget krävde ett arbetssätt som kunde uppfylla romers rättighet till samråd i frågor som rör dem, något som i sin tur är så väl en mänsklig rättighet som en nationell minoritetsrättighet.**
- Genomföra en studie om romska flickor och kvinnors livssituation och hälsa.<sup>66</sup>

<sup>63</sup> Boverket (2014) *Boverkets nulägesbeskrivning: en del av romsk inkludering 2012-2032*. Rapport 2014:27, s. 9.

<sup>64</sup> Statens folkhälsoinstitut, Smittskyddsinstitutet och även vissa områden av Socialstyrelsen bildar år 2014 Folkhälsomyndigheten.

<sup>65</sup> Arbetsmarknadsdepartementet (2012) A2012/2593/DISK.

<sup>66</sup> Arbetsmarknadsdepartementet (2012) A2012/2102/DISK.

- **Detta uppdrag kan ses som ett främjande av romska flickors och kvinnors rättigheter till jämställdhet och bästa möjliga hälsa genom att skapa kunskap.**
- Undersöka behov av och möjligheter att inhämta data om de nationella minoriteternas hälsosituation. Detta ska göras i samråd med företrädare för de nationella minoriteterna i enlighet med regleringsbrevet för Statens folkhälsoinstitut år 2013.
  - **Detta uppdrag kan ses som ett främjande av möjligheten att granska romers rättighet till bästa möjliga fysiska och psykiska hälsa, bostad och rätt att slippa diskriminering inom hälso- och sjukvården.**
  - **Uppdraget krävde ett arbetssätt som kunde uppfylla romers rättighet till samråd i frågor som rör dem, något som i sin tur är så väl en mänsklig rättighet som en nationell minoritetsrättighet.**
- Upprätta och utveckla långsiktiga former för dialog med företrädare för var och en av de svenska nationella minoriteterna. Dialogen ska bidra till att Folkhälsomyndigheten kan följa och analysera hälsoutvecklingen för de nationella minoriteterna. Uppdraget ska årligen redovisas under 2015-2017 i enlighet med regleringsbrevet för 2015. Här rör sig uppdraget om bl.a. att uppfylla romers rättighet till samråd i frågor som rör dem, något som kan tolkas så väl som en mänsklig rättighet som en nationell minoritetsrättighet.
  - **Detta uppdrag kan ses som ett främjande av möjligheten att granska romers rättighet till bästa möjliga fysiska och psykiska hälsa bostad och rätt att slippa diskriminering inom hälso- och sjukvården.**

#### **4.4.2. Hur har Folkhälsomyndigheten genomfört uppdragen?**

I arbetet med Folkhälsomyndighetens nulägesbeskrivning<sup>67</sup> om romers rättigheter och förutsättningar för hälsa, genomförde myndigheten intervjuer med romer och tjänstemän i kommun och landsting i de fem pilotkommunerna. Vid intervjuerna framkom att det fanns ett stort behov av att öka romers tillit till det etablerade civilsamhällets organisationer liksom till offentliga myndigheter. Denna tillit kan öka genom att exempelvis förbättra hälso- och sjukvårdens bemötande av romer och genom att skapa sociala mötesplatser som ger förutsättningar för romer att utöva sin kultur. Elevhälsan borde även förbättras genom ett mer aktivt arbete med förebyggande och hälsofrämjande aktiviteter i skolan, där många av romerna beskriver att de har blivit mobbade och diskriminerade. Vidare fann Folkhälsomyndigheten att det saknades specifika policyer eller handlingsplaner för romers rättigheter och förutsättningar för hälsa i pilotkommuner och landsting. Myndigheten drog även slutsatsen att det fanns behov av ökad kunskap inom kommun och landsting om romsk

---

<sup>67</sup> Folkhälsomyndigheten (2014) *Nulägesbeskrivning: rapport om romers rättigheter och förutsättningar för hälsa i pilotkommuner.*

kultur och om romers rättigheter i egenskap av nationell minoritet. Även romernas egen kunskap om sina rättigheter behöver öka, menade myndigheten. Riktade hälsoinsatser till romer såsom information och "hälso-coachning" skulle, rätt utformade, kunna bidra till förbättrade hälsovanor. Det fanns även behov av att utreda tolk- och översättningsbehov för romer inom hälso- och sjukvården, då tolktillgången är bristfällig idag. För att fortsättningsvis följa upp romers hälsa och förutsättningar för hälsa föreslog myndigheten ett fokus på indikatorer som mäter samhällsinsatser inom hälsoområdet.<sup>68</sup>

Under 2014 delrapporterade Folkhälsomyndigheten uppdraget att genomföra en studie om romska flickor och kvinnors hälsa.<sup>69</sup> Under 2015 kom slutrapporten om uppdraget i sin helhet. 337 romska flickor och kvinnor intervjuades för studien. Inom ramen för uppdraget genomförde myndigheten även diskussioner med romska företrädare. Studiens slutsatser var att målgruppen själva upplevde att de blev sämre bemötta av samhällsaktörer än vad den övriga kvinnliga befolkningen blev. Målgruppen hade generellt ett lågt förtroende för olika samhällsfunktioner. I jämförelse med övrig kvinnlig befolkning hade de en något sämre hälsa, sämre ekonomi och utsattes oftare för hot om våld eller våld. Målgruppen hade vidare en sämre förankring i samhället och mer ohälsosamma vanor än övriga flickor och kvinnor. Folkhälsomyndigheten menade att krafttag krävs från samhällets sida för att främja hälsan hos målgruppen. Särskilt fokus borde, enligt myndigheten, riktas mot områdena rökning, låg fysisk aktivitet, diabetes, hög användning av receptfria läkemedel, hög arbetslöshet och våld.<sup>70</sup>

När det gäller uppdraget att undersöka förutsättningar och metoder för datainhämtning om hälsosituationen bland Sveriges nationella minoriteter, samverkade myndigheten med forskare och företrädare för de nationella minoriteterna. Uppdraget berörde inte enbart romer utan alla nationella minoriteter. Det som specifikt framkom i relation till gruppen romer var att det finns behov av datainhämtning, samtidigt som förutsättningar för en detta saknades. Myndigheten rapporterade vidare att romer inte ville att deras etnicitet skulle registreras. Etniciteten måste därför vara självrapporterad.<sup>71</sup> Slutsatsen var att det fanns ett behov att skapa tillit och förtroende mellan målgruppen och forskare, framförallt eftersom intervjuer uppfattades vara den bästa datainsamlingsmetoden.

#### **4.4.3. Används begreppet antiziganism i myndighetens publikationer under perioden?**

Folkhälsomyndighetens återrapporteringar av regeringsuppdraget angående fördjupad studie av romska flickors och kvinnors livssituation och hälsa saknade skrivningar om antiziganism.<sup>72</sup>

---

<sup>68</sup> Folkhälsomyndigheten (2014) *Nulägesbeskrivning- rapport om romers rättigheter och förutsättningar för hälsa i pilotkommuner*.

<sup>69</sup> Folkhälsomyndigheten (2014) *Romska flickors och kvinnors hälso- och livssituation*. Delrapport.

<sup>70</sup> Folkhälsomyndigheten (2015) *Återrapportering av regeringsuppdrag angående fördjupad studie om romska flickors och kvinnors livssituation och hälsa*.

<sup>71</sup> Folkhälsomyndigheten (2014) *Samråd med Sveriges nationella minoriteter: Behov, förutsättningar och metoder för datainhämtning om hälsosituationen bland Sveriges nationella minoriteter och urfolk*. Slutrapport.

<sup>72</sup> Folkhälsomyndigheten (2014) *Romska flickors och kvinnors hälso- och livssituation. Delrapportering av uppdraget att genomföra en fördjupad studie om romska flickors och kvinnors hälsa*; Folkhälsomyndigheten

Det gör även Folkhälsoinstitutets rapport *Intryck, avtryck, framtidstro – bemötande av våldsutsatta kvinnor från de nationella minoriteterna* till hälso- och sjukvården, liksom myndighetens kartläggning av hälsosituationen bland de nationella minoriteterna. Årsrapporten från 2014 saknade även skrivningar om antiziganism liksom rapporten *Samråd med Sveriges nationella minoriteter: behov, förutsättningar och metoder för datainhämtning om hälsosituationen bland Sveriges nationella minoriteter och urfolk*.<sup>73</sup> Folkhälsomyndighetens del av nulägesbeskrivningen nämnde att fokus särskilt ligger kring bemötande, diskriminering, antiziganism, delaktighet och inflytande belyses särskilt. Därefter nämns dock inte begreppet antiziganism vidare.<sup>74</sup>

#### **4.4.4. Folkhälsomyndighetens regleringsbrev 2016**

I regleringsbrevet för år 2016 framkommer att Folkhälsomyndigheten fortsättningsvis "ska upprätta och utveckla långsiktiga former för dialog med Sveriges nationella minoriteter". Uppdraget, att utveckla former för dialog med nationella minoriteter gällande hälsoutvecklingen, fortgår till och med år 2017.

## **4.5. Skolverket**

### **4.5.1. Vilka uppdrag hade Skolverket som rörde den nationella minoriteten romer under åren 2012-2015?**

Skolverket fick regeringens uppdrag att delta i pilotverksamheten för romsk inkludering. Skolverket skulle i samverkan med andra deltagande myndigheter och kommuner i pilotverksamheten, samt Sveriges kommuner och landsting (SKL) bidra till att romers utbildningssituation förbättras. Inom ramen för strategin hade Skolverket specifikt i uppdrag att:<sup>75</sup>

- Genomföra insatser som bidrar till ökad kunskap om romska elevers situation i förskola, förskoleklass, grundskola och gymnasieskola. Ta fram exempel på initiativ som kan öka romska barns deltagande i förskola och förskoleklass. Skolverket hade som krav att göra beskrivningarna efter samråd med lokala romska företrädare och sakkunniga.
  - **Uppdraget kan sägas främja romers rättighet till utbildning genom en kunskapsutveckling inom detta område.**

---

(2015) Återrapportering av regeringsuppdrag angående fördjupad studie om romska flickors och kvinnors livssituation och hälsa. 2015-10-30.

<sup>73</sup> Folkhälsomyndigheten (2014) *Samråd med Sveriges nationella minoriteter: Behov, förutsättningar och metoder för datainhämtning om hälsosituationen bland Sveriges nationella minoriteter och urfolk*. Slutrapport. 2014-03-15.

<sup>74</sup> Folkhälsomyndigheten (2014) *Nulägesbeskrivning: rapport om romers rättigheter och förutsättningar för hälsa i pilotkommuner*. Rapport.

<sup>75</sup> Arbetsmarknadsdepartementet (2012) A2012/1387/DISK.

- Framtagandet av initiativ som ska öka romska barns deltagande i förskola kan sägas främja (alt. uppfylla) romers rättighet till utbildning.
- Uppdraget fordrade ett arbetssätt som kunde uppfylla romers rättighet till samråd i frågor som rör dem, något som i sin tur är så väl en mänsklig rättighet som en nationell minoritetsrättighet.
- Informera alla skolhuvudmän och rektorer om de rättigheter som nationella minoriteter har.
  - Uppdraget kan sägas främja efterlevnaden av romers rättighet till undervisning på modersmålet som de har i egenskap av nationell minoritet.
- Skapa en utbildning av brobyggare. Uppdraget ska genomföras genom dialog med romska företrädare och sakkunniga.
  - Uppdraget fokuserade på att främja romers rätt till utbildning och icke-diskriminering inom skolväsendet genom att utveckla länken mellan myndighetsutövare och romer och på detta sätt skapa tillit.
  - Uppdraget fordrade ett arbetssätt som kunde uppfylla romers rättighet till samråd i frågor som rör dem, något som i sin tur är så väl en mänsklig rättighet som en nationell minoritetsrättighet.
- Bidra till att hitta former för att sprida erfarenheter från pilotverksamheten vidare till andra kommuner, landsting och myndigheter. Beskrivningarna ska göras efter samråd med kommunerna i pilotverksamheten och lokala romska företrädare och sakkunniga.
  - Detta uppdrag kan ses i termer av ett främjande av romers rättighet till utbildning genom att sprida kunskap och metoder.
  - Uppdraget fordrade ett arbetssätt som kunde uppfylla romers rättighet till samråd i frågor som rör dem, något som i sin tur är så väl en mänsklig rättighet som en nationell minoritetsrättighet.
- Ta fram lärverktyg på romani chib. Denna del av uppdraget hade som krav att det skulle genomföras efter samråd med lärare i romani chib och romska företrädare
  - Uppdraget kan tolkas som ett främjande av romers rättighet till rätten till modersmålsundervisning i egenskap av nationell minoritet.
  - Uppdraget fordrade ett arbetssätt som kunde uppfylla romers rättighet till samråd i frågor som rör dem, något som i sin tur är så väl en mänsklig rättighet som en nationell minoritetsrättighet.



- Följa upp, analysera och redovisa insatser utifrån minoritetspolitikens mål.<sup>76</sup>
  - **Detta uppdrag kan eventuellt ses som ett granskande av romers nationella minoritetsrättigheter, alternativt som ett främjande av minoritetsrättigheterna, genom en kunskapsinsamling inom området.**
- Redovisa de samrådsförfaranden som skett mellan myndigheten och representanter för de nationella minoriteterna gällande utbildningsfrågor.<sup>77</sup>
  - **Här rör sig uppdraget bl.a. om att uppfylla romers rättighet till samråd i frågor som rör dem, något som kan tolkas så väl som en mänsklig rättighet som en nationell minoritetsrättighet.**
- Stödja utveckling och produktion av läromedel i och på de nationella minoritetsspråken och utarbeta förslag till kursplaner. Uppdraget ska göras i samråd med företrädare för de nationella minoriteterna.<sup>78</sup>
  - **Uppdraget kan ses bl.a. som ett främjande av romernas rätt till utbildning på sitt modersmål i egenskap av en nationell minoritet.**
- Stärka tillgången på lärare i nationella minoritetsspråk.<sup>79</sup>
  - **Detta uppdrag kan alternativt ses som ett uppfyllande av rätten till utbildning som bl.a. romer har som nationell minoritet. Innan lärarna är i arbete bör dock uppdraget tolkas som ett främjande av samma rättighet.**

#### **4.5.2. Hur har Skolverket genomfört uppdragen?**

Skolverket delredovisade regeringsuppdraget inom strategin för romsk inkludering i april 2013.<sup>80</sup> Redovisningen innehöll en beskrivning av situationen för romska barn i förskola, grundskola och gymnasium i pilotkommunerna. En kvalitativ kartläggning av romska barns skolsituation utförd av Södertörns högskola på uppdrag av Skolverket redovisades också,<sup>81</sup> liksom uppdraget att ta fram lärverktyg för undervisning i romani chib. Skolverket delredovisade del två om skolsituationen för romska barn i pilotkommunerna i november samma år. Denna del byggde på en enkätundersökning som Skolverket låtit göra. Enkäterna gick ut till samtliga skolledare i pilotkommunerna. Skolverket menade att resultaten av undersökningen var nedslående. Myndigheten menade att förskolor och skolor inte tycktes ta på sig det särskilda ansvar de har för att främja de nationella minoritetsspråken och för att

<sup>76</sup> Se t.ex. Utbildningsdepartementet (2013) U2013/532/S.

<sup>77</sup> Utbildningsdepartementet (2013) U2013/532/S och Utbildningsdepartementet (2013) U2013/7784/S.

<sup>78</sup> Utbildningsdepartementet (2013) U2013/6705/S.

<sup>79</sup> Arbetsmarknadsdepartementet (2013) A2013/2958/Disk.

Arbetsmarknadsdepartementet (2011) A2014/3289/Disk.

<sup>80</sup> Skolverket (2013) *Delredovisning av regeringsuppdrag inom regeringens strategi för romsk inkludering*

<sup>81</sup> Rodell Olgaç C & Dimitër-Taikon A. (2013).

stötta dessa barns utveckling av dubbla kulturella identiteter. Skolorna i undersökningen levde inte heller upp till kravet att ge varje elev kunskap om den romska minoritetens kultur, språk och historia. Skolverket menade att skolor och förskolor behöver stöd i arbetet med nationella minoriteter och deras rättigheter. Ett arbete som myndigheten menade är bristfälligt på flera plan.<sup>82</sup>

Södertörns högskola hade Skolverkets uppdrag att arbeta fram en utbildning för brobyggare. Utbildningen startades i december 2012 och Skolverket redovisade i november 2013 att 17 personer med romsk bakgrund då deltog i utbildningen som pågick fram till våren 2015. Kursplanen var framtagen i samråd mellan Södertörns högskola och Skolverket. Samrådsmöten genomfördes även med representanter från den romska gruppen.<sup>83</sup> De studerande beskrev att de fått nya kunskaper från utbildningen som de kunde använda i hemkommunen.<sup>84</sup> En extern utvärdering beställdes även av Skolverket för att undersöka om brobyggare kan sägas bidra till ökad delaktighet för romer i svensk skola.<sup>85</sup>

Skolverket organiserade under perioden konferenser för lärare i romani i samarbete med personer med nationell minoritetsbakgrund. På Skolverkets hemsida finns myndighetens uppdrag och vissa publikationer översatta till nationella minoritetsspråk. Myndigheten har även en egeninitierad hemsida vid namn *Tema modersmål* (Mötesplats för modersmål i förskolor och skolor) där redaktörer för fem olika romska språk har engagerats.<sup>86</sup> Skolverket har även medverkat till att flera böcker på nationella minoritetsspråk har utgetts, främst på romska språk. I myndighetens interna arbete påbörjades under 2013 ett arbete för att öka integreringen av mänskliga rättigheter och barnkonventionen i myndighetens arbete.<sup>87</sup>

För att öka antalet modersmåls lärare i nationella minoritetsspråk startades 2015 en utbildning vid Södertörns högskola för personer med goda språkkunskaper i romani chib. Ett läromedelskomplement för undervisning om romska språk, kultur och historia har publicerats av Skolverket. Vid sidan av detta har Skolverket också informerat externa parter om nationella minoriteter i förskola och skola.<sup>88</sup> Skolverket redovisade under 2015 ett förslag på kursplan för nationella minoritetsspråk i grundsärskolan. Kursplanen är gemensam för de nationella minoritetsspråken.<sup>89</sup>

---

<sup>82</sup> Skolverket (2013) *Delredovisning av regeringsuppdrag inom regeringens strategi för romsk inkludering*. Del 2.

<sup>83</sup> Skolverket (2013) *Redovisning av uppdrag att följa upp och analysera Skolverkets verksamhet utifrån minoritetspolitikens mål*.

<sup>84</sup> Skolverket (2014) *Redovisning av uppdrag som avser utbildning av brobyggare inom regeringens strategi för romsk inkludering*.

<sup>85</sup> Skolverket (2015) *Årsredovisning 2014*.

<sup>86</sup> Skolverket (2013) *Redovisning av uppdrag att följa upp och analysera Skolverkets verksamhet utifrån minoritetspolitikens mål*.

<sup>87</sup> Skolverket (2013) *Redovisning av uppdrag att följa upp och analysera Skolverkets verksamhet utifrån minoritetspolitikens mål*.

<sup>88</sup> Skolverket (2015) *Årsredovisning 2014*.

<sup>89</sup> Skolverket (2015) *Redovisning av uppdrag om att utarbeta förslag på kursplaner för nationella minoritetsspråk – grundsärskolan*.

#### **4.5.3. Används begreppet antiziganism i myndighetens publikationer under perioden?**

Skolverkets delredovisningar av regeringsuppdraget inom regeringens strategi för romsk inkludering saknade skrivningar om antiziganism. Det gjorde även myndighetens redovisningar av uppdragen att följa upp och analysera Skolverkets verksamhet utifrån minoritetspolitikens mål samt utbildning av brobyggare inom regeringens strategi för romsk inkludering.<sup>90</sup> Myndighetens årsredovisningar för 2012, 2013 och 2014 saknade också skrivningar om antiziganism.<sup>91</sup>

#### **4.5.4. Skolverkets regleringsbrev 2016**

Under 2016 ska Skolverket fortsatt redovisa sina insatser utifrån minoritetspolitikens mål. Myndigheten ska även fortsättningsvis arbeta med uppdraget att förstärka tillgången på lärare i nationella minoritetsspråk. Statusrapport för detta uppdrag ska lämnas årligen fram till slutrapportering år 2018.<sup>92</sup>

### **4.6. Socialstyrelsen**

#### **4.6.1. Vilka uppdrag hade Socialstyrelsen som rörde den nationella minoriteten romer under åren 2012-2015?**

Socialstyrelsen fick regeringens uppdrag att delta i strategin för romsk inkludering. Uppdragen inom ramen för strategin skulle genomföras i dialog med företrädare från den romska gruppen, och innebar att:

- Göra en nulägesbeskrivning av situationen för romer i pilotkommunerna. Nulägesbeskrivningen ska göras under ledning av Länsstyrelsen Stockholm i samverkan med Boverket, Statens folkhälsoinstitut och romska sakkunniga.<sup>93</sup>
  - **Uppdraget kan sägas främja romers rättighet till social trygghet genom en kunskapsutveckling inom detta område.**
  - **Uppdraget fordrade ett arbetssätt som kunde uppfylla romers rättighet till samråd i frågor som rör dem, något som i sin tur är så väl en mänsklig rättighet som en nationell minoritetsrättighet.**

---

<sup>90</sup> Skolverket (2013) *Delredovisning av regeringsuppdrag inom regeringens strategi för romsk inkludering*; Skolverket (2013) *Delredovisning av regeringsuppdrag inom regeringens strategi för romsk inkludering. Del 2*; Skolverket (2013) *Redovisning av uppdrag att följa upp och analysera Skolverkets verksamhet utifrån minoritetspolitikens mål*; Skolverket (2014) *Redovisning av uppdrag som avser utbildning av brobyggare inom regeringens strategi för romsk inkludering*.

<sup>91</sup> Skolverket (2013) *Årsredovisning 2012*; Skolverket (2014) *Årsredovisning 2013*; Skolverket (2015) *Årsredovisning 2014*

<sup>92</sup> Utbildningsdepartementet (2015) U2015/01806/GV

<sup>93</sup> Arbetsmarknadsdepartementet (2012) A2012/2593/DISK.

- Ta fram en utbildning för brobyggare som ska anställas för arbete inom socialtjänst och hälso- och sjukvård. Satsningen på brobyggare görs eftersom brobyggare inom skola och inom Arbetsförmedlingen har gett positiva resultat och då romska sakkunniga önskat en utvidgning av brobyggarfunktionen till social omsorg och hälsa.<sup>94</sup>
  - **Uppdraget fokuserade på att främja romers rätt till social trygghet, bästa möjliga hälsa samt icke-diskriminering inom socialtjänst och hälso- och sjukvård genom att utveckla länken mellan myndighetsutövare och romer och på detta sätt skapa tillit.**
  - **Uppdraget krävde ett arbetssätt som kunde uppfylla romers rättighet till samråd i frågor som rör dem, något som i sin tur är så väl en mänsklig rättighet som en nationell minoritetsrättighet.**
- Ta fram och sprida utbildningsmaterial till personal inom socialtjänst om bemötande och inkluderande arbetssätt gentemot den romska gruppen.<sup>95</sup>
  - **Uppdraget handlade om att främja respekten för romers rättighet till social trygghet icke-diskriminering och stärka förståelsen för behovet av tillitsskapande agerande genom att skapa kunskap/insikter inom organisationen dvs. hos ansvarsbärarna.**
  - **Uppdraget fordrade ett arbetssätt som kunde uppfylla romers rättighet till samråd i frågor som rör dem, något som kan tolkas så väl som en mänsklig rättighet som en nationell minoritetsrättighet.**
- Sammanställa information om brobyggjarverksamheten inom socialtjänst och hälso- och sjukvård i de pilotkommuner och landsting som deltar med brobyggare i brobyggjarutbildningen.<sup>96</sup>
  - **Uppdraget fokuserade på att främja romers rätt till social trygghet, bästa möjliga hälsa samt icke-diskriminering inom socialtjänst och hälso- och sjukvård genom att sprida kunskap och information.**
- Socialstyrelsen hade även andra uppdrag som berör romska medborgare:
- Belysa de nationella minoriteternas situation särskilt väl i arbetet med epidemiologiska studier och genomförandet av registeranalyser av de mest sjuka äldre.<sup>97</sup>

<sup>94</sup> Arbetsmarknadsdepartementet (2014) A2014/1285/DISK.

<sup>95</sup> Arbetsmarknadsdepartementet (2014) A2014/1285/DISK.

<sup>96</sup> Arbetsmarknadsdepartementet (2014) A2014/1285/DISK.

<sup>97</sup> Socialdepartementet (2013) S2013/4695/SAM.

- **Eventuellt kan uppdraget sägas främja romers rättighet till bästa möjliga hälsa m.m. genom en kunskapsutveckling.**
- Överväga om, och i så fall på vilket sätt, kunskapshöjande insatser kan användas för att äldre ska få rätten till äldreomsorg tillgodosedd i enlighet med lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk, paragraf 18.
  - **Detta uppdrag kan eventuellt ses som ett granskande av romers nationella minoritetsrättigheter, alternativt är det ett främjande av rättigheterna genom en kunskapsinsamling inom området.**
- Ta fram ett utbildningspaket för vårdpersonal om bemötande i hälso- och sjukvården. Utbildningspaketet ska omfatta alla diskrimineringsgrunder och beslutades inom ramen för regeringens strategi för en god och mer jämlik vård 2012-2016.<sup>98</sup>
  - **Eventuellt kan uppdraget sägas främja romers rättighet till bästa möjliga hälsa m.m. genom en kunskapsutveckling.**
- Redovisa externa och interna insatser utifrån minoritetspolitikens mål.<sup>99</sup>

#### **4.6.2. Hur har Socialstyrelsen genomfört uppdragen?**

Myndigheten genomförde en nulägesbeskrivning om romers tillgång till rättigheter inom området social omsorg och trygghet.<sup>100</sup> Nulägesbeskrivningen byggde på intervjuer med romer och med tjänstemän inom socialtjänsten i de fem pilotkommunerna. I rapporten framkom att romer inte har full tillgång till sina rättigheter inom området social omsorg och trygghet samt att deras rättigheter var begränsade i jämförelse med majoritetsbefolkningen. Diskriminering mot romer förekom inom socialtjänsten, en tredjedel av respondenterna uppgav att de hade blivit diskriminerade. Dialogen mellan socialtjänst och romer i behov av stöd fungerade ofta dåligt, utifrån båda parter låga förtroende/uppfattning gentemot den andre. Nulägesbeskrivningen visade också att de rådde låg kunskap inom socialtjänsten om romers situation och historia samt om lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk.<sup>101</sup> Socialstyrelsen förordade en större mångfald i personalstyrkan inom socialtjänsten. Myndigheten menade också att kommunerna behövde anpassa sitt arbete utifrån klienternas behov genom ett införa ett mer flexibelt och inkluderande arbetssätt. Utifrån socialtjänstens centrala roll i förverkligandet av mänskliga rättigheter, poängterade myndigheten att arbetet med dessa frågor var extra viktigt.<sup>102</sup>

<sup>98</sup> Arbetsmarknadsdepartementet (2012) A2012/2593/DISK.

<sup>99</sup> Socialdepartementet (2013) S2013/4695/SAM.

<sup>100</sup> Socialstyrelsen (2014) *En nulägesbeskrivning av romers tillgång till rättigheter inom området social omsorg och trygghet*. Underlagsrapport till Länsstyrelsen i Stockholm.

<sup>101</sup> Socialstyrelsen (2014) *En nulägesbeskrivning av romers tillgång till rättigheter inom området social omsorg och trygghet*. Underlagsrapport till Länsstyrelsen i Stockholm.

<sup>102</sup> Socialstyrelsen (2014) *En nulägesbeskrivning av romers tillgång till rättigheter inom området social omsorg och trygghet*. Underlagsrapport till Länsstyrelsen i Stockholm.

År 2014 publicerade Socialstyrelsen boken *Antiziganism i statlig tjänst*.<sup>103</sup> I förordet till boken beskriver Socialstyrelsen att myndigheten "haft en betydande roll i de statliga övergreppen mot romer och andra befolkningsgrupper (...) Myndigheten har varit pådrivande i åtgärder som kränkt och exkluderat romer och resande".<sup>104</sup> Externa författare och sakkunniga författade boken baserad på en genomgång av arkivmaterial och en granskning av Socialstyrelsens historia.

Socialstyrelsen hade under 2012-2015 haft ett antal utbildningsinsatser. Myndigheten startade i samverkan med Södertörn högskola en utbildning för brobyggare i socialtjänst och hälso- och sjukvård under 2014. Vidare arrangerades en bredare utbildning av personal inom socialtjänst, med syftet att ge kunskap och verktyg om inkluderande arbetssätt gentemot personer med romsk tillhörighet. Socialstyrelsen utarbetade även ett utbildningsmaterial som riktade sig mot socialtjänstens personal. I framtagandet av materialet fördes dialog med romska företrädare. Utbildningen innehåller berättelser om romsk exkludering och om antiziganism samt övningar för att reflektera över inkluderande arbetsmetoder, ett gott bemötande och mänskliga rättigheter.<sup>105</sup> År 2015 publicerade Socialstyrelsen ett utbildningsmaterial om bemötande i jämlik vård. Materialet riktar sig till personal inom hälso- och sjukvården och ska vara ett stöd i det interna arbetet med bemötande och jämlik vård. I materialet nämns att vården i dagsläget inte är jämlik och att bemötandet inom hälso- och sjukvården skiljer sig åt bland annat på grunder som etnisk tillhörighet.<sup>106</sup>

#### **4.6.3. Används begreppet antiziganism i myndighetens publikationer under perioden?**

Socialstyrelsens årsredovisningar för 2012, 2013 och 2014 saknade skrivningar om antiziganism, med undantag av omnämmandet av publikationen av boken *Antiziganism i statlig tjänst* under 2014.<sup>107</sup> Boken togs fram av myndigheten för att ta ansvar för att Socialstyrelsen hade varit "(...) pådrivande i åtgärder som kränkt och exkluderat romer och resande" under 1900-talet.<sup>108</sup> Hela boken fokuserade på antiziganismen inom Socialstyrelsen och i inledningen definierades begreppet som:

(...) en bestående latent struktur av föreställningar fientliga mot romer som kollektiv, vilka på det individuella planet manifesteras som attityder och i kulturen som myter, ideologi, folkliga traditioner och bildspråk, och i handlingar – social eller legal diskriminering, politisk mobilisering mot

<sup>103</sup> Westin N., Wallengren S., Dimiter-Taikon K. & Westin C. (2014).

<sup>104</sup> Westin N., Wallengren S., Dimiter-Taikon K. & Westin C. (2014). 3.

<sup>105</sup> Socialstyrelsen (2015) *Åldreomsorg på minoritetsspråk*.

<sup>106</sup> Socialstyrelsen (2015) *Att mötas i hälso- och sjukvård*. Ett utbildningsmaterial för reflektion om bemötande och jämlika villkor.

<sup>107</sup> Socialstyrelsen (2013) *Årsredovisning 2012*; Socialstyrelsen (2014) *Årsredovisning 2013*; Socialstyrelsen (2015) *Årsredovisning 2014*

<sup>108</sup> Socialstyrelsen (2014) *Antiziganism i statlig tjänst*

romerna, och kollektivt eller statligt våld – vilket resulterar i och/eller syftar till att fjärma, driva bort eller tillintetgöra romer just för att de är romer.<sup>109</sup>

Förutom i inledningen används begreppet ett tjugotal gånger i den dryga 350 sidor långa texten. Avslutningsvis konstaterades att det är nödvändigt att romer får inflytande över de frågor som rör dem, men att de som nationell minoritet också måste representeras på alla politiska nivåer och inom alla institutioner.

Socialstyrelsens underlagsrapport till nulägesbeskrivningen inleds med ett stycke som understryker att frågor om bemötande, diskriminering, antiziganism, delaktighet och inflytande särskilt ska belysas. Det är dock endast genom ett citat från en av intervjupersonerna som antiziganism återkommer i texten.

#### **4.6.4. Socialstyrelsens regleringsbrev 2016**

Socialstyrelsen ska precis som Skolverket och Länsstyrelsen under 2016 fortsätta att redovisa interna och externa insatser utifrån de mål som minoritetspolitiken sätter upp<sup>110</sup>. Uppdraget att ta fram en uppdragsutbildning för brobyggare som kan anställas för arbete inom socialtjänst och hälso- och sjukvård är förlängt till våren 2016.<sup>111</sup>

## **4.7. Diskrimineringsombudsmannen**

### **4.7.1. Vilka uppdrag hade Diskrimineringsombudsmannen som rörde den nationella minoriteten romer under åren 2012-2015?**

Diskrimineringsombudsmannen (DO) har ett grunduppdrag av stor relevans för arbetet för romers rättigheter. Under perioden arbetade DO med att:

- Fungera som en konsultationspartner för Länsstyrelsen Stockholm med flera, i arbetet med att göra en nulägesbeskrivning av situationen för romer i de fem pilotkommunerna.<sup>112</sup> DO fick inte något direkt uppdrag att samverka, men i och med att de utpekades som samrådspart i andra myndigheters uppdrag engagerade myndigheten i arbetet.<sup>113</sup>
  - **Uppdraget kan sägas bidra till det främjande av romers rättigheter (främst rätten till social trygghet, bästa möjliga hälsa, utbildning, rimlig bostad och arbete) genom en att tydliggöra rättighetsdimensionen i den pågående kunskapsutvecklingen.**

<sup>109</sup> Socialstyrelsen (2014) *Antiziganism i statlig tjänst*, s. 27.

<sup>110</sup> Socialdepartementet (2014) S2014/00197/FS

<sup>111</sup> Arbetsmarknadsdepartementet (2014) A2014/1285/DISK

<sup>112</sup> Arbetsmarknadsdepartementet (2012) A2012/2593/DISK.

<sup>113</sup> Diskrimineringsombudsmannen (2015) *Årsredovisning 2014*.

- Utöva tillsyn över att Diskrimineringslagen följs<sup>114</sup> samt verka för lika rättigheter och möjligheter oavsett etnisk tillhörighet.<sup>115</sup>
  - **Diskrimineringsombudsmannens uppgifter kan generellt definieras som ett ansvar att granska bl.a. romers rättigheter att slippa diskriminering på grund av etnicitet eller någon annan diskrimineringsgrund.**
  - **DO har också direkt främjande uppdrag som kring bl.a. romers rättigheter att slippa diskriminering på grund av etnicitet eller någon annan diskrimineringsgrund.**
- Öka förutsättningarna för att fler nyckelaktörer tar initiativ till åtgärder mot diskriminering och öka kunskapen i samhället om diskrimineringsfrågor.”<sup>116</sup>
  - **Uppdraget kan ses som ett främjande av bl.a. romers rättigheter att slippa diskriminering på grund av etnicitet eller någon annan diskrimineringsgrund**

DO har själv identifierat ett antal prioriterade områden för sin verksamhet. Ett av dessa områden var 2012 nationella minoriteter. Åren 2013 och 2014 var ett prioriterat område lika rättigheter och möjligheter för judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar.<sup>117</sup>

#### **4.7.2. Hur har Diskrimineringsombudsmannen genomfört uppdragen?**

DO hade en rådgivande roll i arbetet med romsk inkludering och i Länsstyrelsen Stockholms uppdrag att genomföra en nulägesbeskrivning. DO bidrog genom att lyfta fram ett rättighets- och diskrimineringsperspektiv på romers livssituation. 2012 publicerade myndigheten en rapport med titeln *Romers rättigheter: diskriminering, vägar till upprättelse och hur juridiken kan bidra till en förändring av romers livsvillkor*. DO har även deltagit i styrgruppen för Arbetsförmedlingens projekt *Jämlikhet för romer på arbetsmarknaden*.<sup>118</sup> Under 2013 samverkade DO med socialtjänst och olika aktörer på bostadsmarknaden i de pilotkommuner som ingick i strategin för romsk inkludering. Syftet var att motverka diskriminering av romer genom att identifiera hinder och brister på bostadsmarknaden och i socialtjänstens strukturer. DO erbjöd också en utbildning för romer med syftet att öka deltagarnas kunskaper om sina rättigheter. Utbildningsatsningen gav DO en möjlighet att ta del av deltagarnas upplevelser av diskriminering i mötet med socialtjänsten eller på bostadsmarknaden.<sup>119</sup> Myndigheten inhämtade sin kunskap om romers lika möjligheter och rättigheter genom träffar med lokala

<sup>114</sup> Diskrimineringslagen (2008:567) har som mål att motverka diskriminering utifrån bland annat nationellt eller etniskt ursprung.

<sup>115</sup> Regleringsbrev för budgetåren 2013, 2014 och 2015 avseende Diskrimineringsombudsmannen.

<sup>116</sup> *Lag (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen*

<sup>117</sup> Diskrimineringsombudsmannen. Årsredovisning 2012, 2013, 2014.

<sup>118</sup> Diskrimineringsombudsmannen (2013) Årsredovisning 2012.

<sup>119</sup> Diskrimineringsombudsmannen (2014) Årsredovisning 2013.



och nationella romska organisationer och genom stöttning av enskilda romer i diskrimineringsärenden.<sup>120</sup>

I *Nulägesbeskrivningen av hinder och möjligheter för romers rätt* berättade de romer som intervjuats att de inte anmält diskriminering vid kontakt med socialtjänsten till DO. Orsaken till detta trodde intervjupersonerna var att de inte hade tillräckliga kunskaper om sina rättigheter och/eller om hur DO arbetade. Nulägesbeskrivningen visade även på en känsla av maktlöshet i kontakten till myndigheter, inklusive DO. Myndigheten menade att strategin för romsk inkludering borde ha ett tydligare fokus på mänskliga rättigheter. DO ansåg även att det fanns behov av att undersöka vilka hinder som finns för att romers rättigheter ska kunna tillgodoses.<sup>121</sup> DO uppgav i sin årsredovisning 2013 att av de nationella minoriteter som anmäler diskriminering, är övervägande del romer. De anmälda fallen rörde främst boende, socialtjänstens verksamhet och diskriminering vid tillhandahållandet av varor och tjänster. Under 2013 fokuserade DO framförallt på anmälningar som gällde diskriminering av romer vid hyra av bil samt på Polismyndigheten i Skånes register över romer.<sup>122</sup> Under 2014 arbetade DO, enligt sin årsrapport, för romers tillgång till mänskliga rättigheter, ökad egenmakt och ökat inflytande. Utgångspunkten för arbetet var en dialog med romer för att identifiera hinder och problem i samhället som hindrar jämlikhet och delaktighet.<sup>123</sup> Under 2014 gav DO ut rapporten *Delar av mönster – En analys av upplevelser av diskriminering och diskriminerande processer*. Rapporten syftade till att synliggöra systematiken i den diskriminering som förekommer i Sverige idag. Den beskrev vilka former diskrimineringen kan anta och hur individer upplever diskriminering. Rapporten fokuserade inte specifikt på nationella minoriteter, utan på lagens sju diskrimineringsgrunder. DO:s årsredovisning samma år underströk att romersk tillgång till de mänskliga rättigheterna fortfarande är en utmaning för det svenska samhället.

Angående DOs interna arbete med minoritetsfrågor kommenterade myndigheten i årsredovisningen för 2012, att de hade medarbetare som behärskade några av minoritetspråken och att de använde sig av tolk och översättare vid behov. DO redovisade vilka insatser de genomfört utifrån minoritetspolitikens mål till såväl Länsstyrelsen i Stockholm som till Sametinget.<sup>124</sup>

---

<sup>120</sup> Diskrimineringsombudsmannen (2015) Årsredovisning 2014.

<sup>121</sup> Länsstyrelsen Stockholm (2014) *En nulägesbeskrivning av romers tillgång till rättigheter inom området social omsorg och trygghet* 2014:22.

<sup>122</sup> Diskrimineringsombudsmannen (2014) Årsredovisning 2013.

<sup>123</sup> Diskrimineringsombudsmannen (2015) Årsredovisning 2014.

<sup>124</sup> Diskrimineringsombudsmannen (2013) Årsredovisning 2012.

### 4.7.3. Används begreppet antiziganism i myndighetens publikationer under perioden?

Diskrimineringsombudsmannens årsredovisningar för 2012 och 2013 saknade skrivningar om antiziganism.<sup>125</sup> Årsredovisningen för 2014 innehöll ett stycke om romers rättigheter och antiziganism:

Romers tillgång till de mänskliga rättigheterna är alltså en utmaning för det svenska samhället. Mot bakgrund av historien och de senaste årens utveckling och händelser är det tydligt att antiziganism och diskriminering i stor utsträckning påverkar romers livsvillkor i Sverige idag. De beslutsfattare och de myndigheter som har ansvar i frågor som rör romers tillgång till mänskliga rättigheter behöver kraftsamla och fördjupa det pågående arbetet för att en förändring i positiv riktning ska komma till stånd.”<sup>126</sup>

2012 publicerade myndigheten en rapport med titeln *Romers rättigheter: diskriminering, vägar till upprättelse och hur juridiken kan bidra till en förändring av romers livsvillkor* som också refereras till i den nationella strategin. Denna skrift definierade antiziganism kort som "(...) negativa föreställningar, förhållningssätt och kränkande beteenden gentemot romer." Rapporten innehöll också en beskrivning av DO:s arbete mot diskriminering av romer, som kan vara intressant i sammanhanget. Enligt myndigheten hade arbetet i huvudsak bestått av att:

- öka romers kunskap om diskrimineringsskyddet genom utbildningsinsatser och därigenom stärka romers möjligheter att hävda sina rättigheter;
- öka ombudsmannamyndighetens förutsättningar att rikta relevanta utbildningsinsatser till romer och att utreda anmälningar och driva strategiskt viktiga rättsprocesser genom inhämtning av kunskap om romers erfarenheter av diskriminering;
- pröva diskrimineringslagens förutsättningar att ge enskilda personer upprättelse genom omfattande rättstillämpning; samt
- använda rättspraxis för samhälllig kunskapsutveckling kring romers situation och för att synliggöra antiziganism.<sup>127</sup>

Som rapportens titel angav underströk DO i rapporten sitt uppdrag att arbeta med den juridiska definitionen av diskriminering utifrån diskrimineringslagen. Myndigheten betonade att myndigheten behövde utveckla bättre metoder för utredning av komplexa ärenden för att effektivt kunna utreda om diskriminering förevarit i enskilda fall. Utvecklingen av utrednings- och bevismetoder måste bygga på kunskap som inhämtats i främjandearbetet bl.a. om romers historia och social situation och om antiziganismen i samhället. Sådana systematiska ärendeanalyser skulle sedan i sin tur kunna bidra till utveckling och prioritering av DO:s

---

<sup>125</sup> Diskrimineringsombudsmannen (2014) *Årsredovisning 2013*; Diskrimineringsombudsmannen (2013) *Årsredovisning 2012*.

<sup>126</sup> Diskrimineringsombudsmannen (2015) *Årsredovisning 2014*, s. 8.

<sup>127</sup> Diskrimineringsombudsmannen (2012) *Romers rättigheter: diskriminering, vägar till upprättelse och hur juridiken kan bidra till en förändring av romers livsvillkor*, s. 55.

främjandearbete. Myndigheten underströk också att "(d)en antiziganism som romer möter i offentliga sammanhang aktualiserar frågan om Sverige har vidtagit tillräckliga åtgärder för att ge verksamt skydd mot diskriminerande handlingar på så sätt som föreskrivs i många internationella konventioner."<sup>128</sup>

Rapporten *Statistikens roll i arbetet mot diskriminering* från 2012 hänvisade till Brottsförebyggande rådets (Brå) årliga rapporter om hatbrott som kategoriserade dessa i främlingsfientliga/rasistiska, afrofobiska, antiromska, antireligiösa, transfobiska, samt homofobiska, bifobiska och heterofobiska hatbrott. I rapporten underströks att romska aktivister och organisationer i en skrivelse till DO hade påpekat att de fått löfte från ansvarig minister om att aldrig införa etnisk registrering. Detta ledde DO till att anta att en undersökning av levnadsförhållanden avseende de judiska, romska och tornedalska grupperna måste hanteras genom en sÄrlösning och inte genom statistiska undersökningar som "Undersökningar om levnadsförhållanden (ULF)".<sup>129</sup>

DO:s rapporter *Forskningsöversikt om trakasserier inom utbildning och arbetsliv*<sup>130</sup> och *Forskningsöversikt om rekrytering i arbetslivet*<sup>131</sup> båda från 2012 innehöll inte några skrivningar om antiziganism. Sådana skrivningar saknas också i myndighetens rapport från 2014 *Delar av mönster – en analys av upplevelser av diskriminering och diskriminerande processer*.<sup>132</sup> Rapporten *Forskning om diskriminering av muslimer i Sverige* från 2014 hade tre referenser till litteratur som tar upp antisemitism, islamofobi och antiziganism, men fokus låg naturligt på islamofobi.<sup>133</sup> Rapporten *Mötas av hinder* från samma år som var en översikt av forskning publicerad vid universitet och högskolor i Sverige saknade skrivningar om antiziganism.<sup>134</sup> Samma år publicerade myndigheten rapporten *Från plan till praktik* om förutsättningar och utmaningar i arbetet för lika rättigheter och möjligheter. Inte heller här återfinns skrivningar om antiziganism.<sup>135</sup> Under 2015 publicerade DO rapporten *Representationer, stereotyper och nyhetsvärdering*, en medieanalys om representationer av muslimer i svenska nyheter, vilket innebar att antiziganism inte stått i fokus för analysen.<sup>136</sup>

#### 4.7.4. Diskrimineringsombudsmannens regleringsbrev 2016

I regleringsbrevet för Diskrimineringsmannen (DO) 2016 finns inget särskilt uppdrag i relation till romsk inkludering eller nationella minoriteter. DO har dock fått i uppdrag att "belysa när

---

<sup>128</sup> Diskrimineringsombudsmannen (2012) *Romers rättigheter: diskriminering, vägar till upprättelse och hur juridiken kan bidra till en förändring av romers livsvillkor*, s. 40.

<sup>129</sup> Diskrimineringsombudsmannen (2012) *Statistikens roll i arbetet mot diskriminering*

<sup>130</sup> Diskrimineringsombudsmannen (2012) *Forskningsöversikt om trakasserier inom utbildning och arbetsliv*

<sup>131</sup> Diskrimineringsombudsmannen (2012) *Forskningsöversikt om rekrytering i arbetslivet*

<sup>132</sup> Diskrimineringsombudsmannen (2014) *Delar av mönster - en analys av upplevelser av diskriminering och diskriminerande processer*.

<sup>133</sup> Diskrimineringsombudsmannen (2014) *Forskning om diskriminering av muslimer i Sverige*

<sup>134</sup> Diskrimineringsombudsmannen (2014) *Mötas av hinder*

<sup>135</sup> Diskrimineringsombudsmannen (2014) *Från plan till praktik*

<sup>136</sup> Diskrimineringsombudsmannen (2015) *Representationer, stereotyper och nyhetsvärdering*

och hur verksamhetsgrenarna främjande och tillsyn samverkat i syfte att bidra till samhällsförändring för att motverka diskriminering och verka för lika rättigheter och möjligheter”.<sup>137</sup>

## 4.8. Forum för levande historia

### 4.8.1. Vilka uppdrag hade Forum för levande historia som rörde den nationella minoriteten romer under åren 2012-2015?

Forum för levande historia fick inget specifikt regeringsuppdrag inom ramen för strategin för romsk inkludering. Forum för levande historia, som ligger under Kulturdepartementet, hade dock både regeringsuppdrag och egeninitierade satsningar som berörde romska medborgare under den aktuella perioden. Dessa var att:

- Öka kunskapen om de rättighetskränkningar som romer har utsatts för och fortfarande utsätts för genom en satsning mellan år 2013-2016.<sup>138</sup>
  - **Uppdraget kan tolkas som ett främjande av bl.a. romers rättighet att inte bli diskriminerade i samhället, genom att utbilda om rättighetskränkningar mot romer, historiskt och i nutid.**
- Synliggöra och motverka individuell och strukturell antiziganism, något som myndigheten påpekar att den har arbetat med sedan starten 2003, utifrån sin tolkning av instruktionen.<sup>139</sup>
  - **Uppdraget kan tolkas som ett främjande av bl.a. romers rättighet att inte bli diskriminerade i samhället, genom att påvisa och motarbeta den särskilda rasistiska struktur, ideologi och de fientliga fördomar som riktas mot romer, dvs. antiziganism.**
- Genomföra en utbildningsinsats om rasism och intolerans ur ett historiskt och nutidsperspektiv från och med 2015. Uppdraget omfattar antiziganism, liksom afrofofi, antisemitism, islamofobi, homofobi och transfobi och genomgående ha ett genusperspektiv. Syftet med satsningen är att bidra till att *“skapa ett jämlikt samhälle präglad av respekt för alla människors lika värde och rättigheter och till att främja demokratin”*.<sup>140</sup>
  - **Uppdraget kan tolkas som ett främjande av bl.a. romers rättighet att inte bli diskriminerade i samhället, genom att utbilda om rasism och intolerans.**

---

<sup>137</sup> Kulturdepartementet (2015) Ku2015/02926/DISK

<sup>138</sup> Forum för levande historia (2013) *PM. Strategi för Forum för levande historias treårssatsning på romer 2013-2016.*

<sup>139</sup> Forum för levande historia (2015) *Årsredovisning 2014.*

<sup>140</sup> Kulturdepartementet (2015) Ku2015/319/KA.

#### 4.8.2. Hur har Forum för levande historia genomfört uppdragen?

Under år 2014 påbörjade Forum för levande historia en särskild satsning för att uppmärksamma diskriminering av romer. Myndigheten genomförde olika arrangemang med syftet att uppmärksamma hur romerna behandlades under det andra världskriget. Bland annat arrangerade Forum *Romerna under förintelsen* på Förintelsens minnesdag. Myndigheten även och tillgängliggjorde även ett tyskt skolundervisningsmaterial om romerna under förintelsen. Materialet var, enligt myndighetens årsrapport för 2014, mycket välanvänt. Forum initierade och deltog i produktionen av en seriebok om Sofia Taikons liv innan, under och efter andra världskriget. Boken gavs ut som e-bok med tillhörande lärarhandledning. Myndigheten producerade även en utställning tillsammans med romska aktivister, externa konsulter och Göteborgs stadsmuseum. Utställningen *Vi är romer*, handlar om romers vardag och historia. Workshops hölls i samband med utställningen, där besökarnas myter, fördomar och intolerans diskuterades.<sup>141</sup> 2014 publicerade myndigheten en rapport som analyserade svenska skolelevers attityder och tolerans mot utsatta grupper. Graden av tolerans jämfördes även med de svarandes individuella livssituation och bakgrund. Teman som behandlades var, förutom tolerans, mänskliga rättigheter, rasism och framtid.<sup>142</sup>

#### 4.8.3. Används begreppet antiziganism i myndighetens publikationer under perioden?

Myndighetens PM *Strategi för Forum för levande historias treårssatsning på romer 2013-2016* från 2012 tog sin utgångspunkt i det faktum att "antiziganistiska tankemönster med fördomar och föreställningar om romer" var allmänt förekommande och sällan ifrågasatta.<sup>143</sup> Sådana tankemönster menade Forum alltjämt formar samhällets agerande gentemot och förhållningssätt till romer. Här ansåg myndigheten att den kunde spela en viktig roll genom historisk kunskapsspridning och ett pedagogiskt perspektiv. I PM:et underströks också att myndigheten borde överväga att producera ett pedagogiskt material för skolan årskurs 9 och uppåt om hur man kan motverka antiziganism, fördomar och myter om romer – detta trots vad dess generella "hängränneperspektiv". Situationen för romer, menade Forum, var så prekär att det motiverade en speciell insats.

Årsredovisningarna från Forum för levande historia innehöll några skrivningar om antiziganism under den aktuella perioden. I årsredovisningen för 2014 poängterade myndigheten att allt arbete som Forum för levande historia bedriver kring romska frågor har som syfte att långsiktigt minska den strukturella och individuella *antiziganismen*. Vidare underströk Forum för levande historia att organisationen hade som mål "(...) att etablera sig som en långsiktig aktör när det gäller romsk historia och romers rätt."

---

<sup>141</sup> Forum för levande historia (2014) Årsredovisning 2014

<sup>142</sup> Forum för levande historia. (2014) *Tid för tolerans: en studie om vad skolelever i Sverige tycker om varandra och samhället i stort*.

<sup>143</sup> Forum för levande historia (2012) *PM Strategi för Forum för levande historias treårssatsning på romer 2013-2016*

I rapporten *Tid för tolerans*, en studie om attityder hos skolelever i Sverige från 2014 nämndes antiziganism tillsammans med antisemitism, islamofobi, homofobi, transfobi etc. som ”negativa attityder som mobiliseras och riktas mot en specifik samhällsgrupp”<sup>144</sup>. Förövrigt användes inte begreppet i rapporten.

#### **4.8.4. Forum för levande historias regleringsbrev 2016**

Uppdraget att genomföra en utbildningsinsats om rasism och intolerans sträcker sig även till 2016.<sup>145</sup> Utöver detta fortgår myndighetens egen satsning att öka kunskapen om de rättighetskränkningar som romer har utsatts för och fortfarande utsätts för inom ramen för det ordinarie uppdraget.

### **4.9. Kulturrådet**

#### **4.9.1. Vilka uppdrag hade Kulturrådet som rörde den nationella minoriteten romer under åren 2012-2015?**

Kulturrådet fick inget specifikt regeringsuppdrag inom ramen för strategin för romsk inkludering, men myndigheten hade under perioden följande regeringsuppdrag som berörde romska medborgare:

- Kulturrådet hade anslagsmedel som kunde sökas av verksamheter som främjar de nationella minoriteternas språk och kultur.<sup>146</sup>
  - **Uppdraget rörde ett främjande av bl.a. romernas rätt till sitt språk och sin kultur, i egenskap av nationell identitet.**
- Enligt Förordning (2012:515) med instruktion för Statens kulturråd skulle myndigheten verka för en konstnärlig och konstpolitisk utveckling inom verksamheter som rör det samiska folkets och övriga nationella minoriteters kultur. Ett krav var att Kulturrådet i sitt arbete samverkar med civilsamhället.<sup>147</sup>
  - **Uppdraget rörde ett främjande av bl.a. romernas rätt till sitt språk och sin kultur, i egenskap av nationell identitet.**
  - **Uppdraget krävde ett arbetssätt som bl.a. uppfyllde romers rättighet till samråd i frågor som rör dem, något som i sin tur är så väl en mänsklig rättighet som en nationell minoritetsrättighet.**

---

<sup>144</sup> Forum för levande historia (2014) *Tid för tolerans*

<sup>145</sup> Kulturdepartementet (2015) Ku2015/319/KA.

<sup>146</sup> Kulturrådet (2015) Redovisning av hur kulturrådet verkar för det samiska folkets och övriga nationella minoriteters kultur år 2014.

<sup>147</sup> Förordning (2012:515) med instruktion för Statens kulturråd, 2 § punkt 5.

- I regleringsbrevet för budgetåren 2013, 2014 och 2015 fick Kulturrådet i uppdrag att till Länsstyrelsen i Stockholm kommentera hur de *“verkat för det samiska folkets och övriga nationella minoriteters kultur, såväl i kultursamverkansmodellen som i övrig bidragsgivning och verksamhet”*.<sup>148</sup> Redovisningarna utgick ifrån de minoritetspolitiska målens delområden språk, kulturell identitet, inflytande och delaktighet.
  - **Uppdraget kan tolkas som en granskning av främjandet av romernas rätt till sitt språk och sin kultur och historia, som en nationell minoritet.**
- I regleringsbrevet för 2014 gavs Kulturrådet i uppdrag att *“särskilt uppmärksamma landstingens arbete för att främja de nationella minoriteternas och i synnerhet romers kultur och kulturarv”* i sin bedömning och uppföljning av de regionala kulturplanerna.<sup>149</sup>
  - **Uppdraget kan tolkas som en granskning av främjandet av romernas rätt till sitt språk och sin kultur och historia, som en nationell minoritet.**

#### **4.9.2. Hur har Kulturrådet genomfört uppdragen?**

Kulturrådet beviljade verksamhetsstöd och projektstöd till nationella minoriteters kulturverksamhet för att främja nationella minoriteters kultur och öka kunskapen inom kulturområdet om den nationella minoritetspolitiken. Under 2014 uppgick verksamhetsstödet till 6,35 miljoner kronor och projektstödet uppgick till drygt 1,8 miljoner kronor.<sup>150</sup> De verksamheter och projekt som kan komma att bli aktuella för stöd av dessa slag “ska syfta till att stärka, utveckla, synliggöra eller på annat sätt främja det samiska folkets eller övriga nationella minoriteters kultur”.<sup>151</sup> Under år 2014 och 2015 beviljades dessa stöd exempelvis för romsk litteratur, romska kulturtidskrifter, romsk musik och det romska kulturcentret i Malmö. För att nå ut till nationella minoriteter om bidrag som kan sökas, har kulturrådet egna digitala kanaler som de använder sig av, vid sidan av webbplatsen [minoritet.se](http://minoritet.se) och sametingets webbplats. Kulturrådet medverkade även på Bokmässan där seminarium arrangerades på temat “Romska röster i kultur- och samhällsdebatten”. Kulturrådet inledde samarbeten med Språkrådet som handlar om romsk språkvård samt läsfrämjande insatser. 2014 fortbildade sig Kulturrådets personal i romsk kultur och historia genom att ta del av Forum för levande historias utställning *Vi är romer*.<sup>152</sup>

<sup>148</sup> Se t.ex: Kulturdepartementet (2012) Ku2012/740/1341/KO. Under Verksamhet 1.

<sup>149</sup> Kulturdepartementet (2012) Ku2012/740/1341/KO. Under anslag 1:6 ap.1.

<sup>150</sup> Kulturrådet (2015) *Redovisning av hur kulturrådet verkar för det samiska folkets och övriga nationella minoriteters kultur år 2014*.

<sup>151</sup> Kulturrådet (2015) *Redovisning av hur kulturrådet verkar för det samiska folkets och övriga nationella minoriteters kultur år 2014*.

<sup>152</sup> Kulturrådet. Redovisning av hur kulturrådet verkar för det samiska folkets och övriga nationella minoriteters kultur år 2014 och 2015.

Kultursamverkansmodellen<sup>153</sup> infördes år 2011 för att stödja regional kulturverksamhet. I Kulturrådets redovisning för år 2014 poängterades att denna modell hade bidragit till en ökning i intresset för nationella minoriteters kultur i regionerna. Kulturrådet menade vidare att modellen ökade de nationella minoriteternas inflytande över den regionala kulturpolitiken.<sup>154</sup> Under 2014 genomförde Kulturrådet en enkätundersökning som gick ut till kulturverksamheter som inte i första hand arbetar för att synliggöra nationella minoriteter.<sup>155</sup> Syftet med undersökningen var att granska om och hur dessa verksamheter arbetade för att synliggöra nationella minoriteters kulturella uttryck. De svarande verksamheterna beskrev arrangemang som romska festivaler och konserter och museirelaterade arrangemang. Museiarrangemang av olika slag var vanligast. Två större nationella utställningsprojekt där romer har agerat som sakkunniga i arbetet med utställningarna beskrevs. Undersökningen visade, enligt Kulturrådet, att många av de svarande upplevde att arbetet med minoriteters kultur och kulturarv var viktigt och att deras interna förståelse och kunskap om nationella minoriteters kultur hade ökat. Det framkom även att publiken var intresserade av arrangemangen, som fått positivt gensvar. Kulturrådet framhävde vikten av samverkan mellan kulturverksamheterna och nationella minoritetsaktörer. Kulturrådet underströk också vikten av att kulturverksamheterna bjuder in nationella minoritetsaktörer för att samverka på lika villkor. Minoritetsaktörerna bör då ha möjlighet till inflytande i praktiken så att minoriteters inifrånperspektiv och erfarenheter kommer fram. Att hitta nationella minoritetsaktörer att samarbeta med hade, enligt undersökningen, inte alltid varit enkelt och utveckling av ett bra samarbete krävde tid och kontinuerligt arbete.<sup>156</sup>

#### **4.9.3. Används begreppet antiziganism i myndighetens publikationer under perioden?**

Rapporter och redovisningar från Kulturrådet t.ex. *Kulturverksamheternas främjande av nationella minoriteters kultur*, *Redovisning hur Kulturrådet verkar för det samiska folkets och övriga nationella minoriteters kultur*, *Kultursamverkansmodellen Uppföljning*, årsredovisningar samt olika budgetunderlag saknade samtliga skrivningar om antiziganism under perioden.

#### **4.9.4. Kulturrådets regleringsbrev 2016**

I regleringsbrevet för budgetåret 2016 fick Kulturrådet som brukligt i uppdrag att använda bidrag för nationella minoriteters språk, kultur till insatser för att främja utgivning och distribution av nationella minoriteters litteratur och kulturtidskrifter. Kulturrådet har också

---

<sup>153</sup> För mer information om kultursamverkansmodellen, se Kulturrådets hemsida under rubrik Verksamhet/Regional kultursamverkan. <http://www.kulturradet.se/verksamhet/Modell-for-kultursamverkan/>

<sup>154</sup> Kulturrådet (2015) *Redovisning av hur kulturrådet verkar för det samiska folkets och övriga nationella minoriteters kultur år 2014*.

<sup>155</sup> Kulturrådet (2015) *Kulturverksamheters främjande av nationella minoriteters kultur*.

<sup>156</sup> Kulturrådet. (2015) *Kulturverksamheters främjande av nationella minoriteters kultur*.



uppdraget att i sin uppföljning *“särskilt uppmärksamma landstingens arbete för att främja de nationella minoriteternas och i synnerhet romers kultur och kulturarv”*.<sup>157</sup>

## 4.10. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

### **4.10.1. Vilka uppdrag hade Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor som rörde den nationella minoriteten romer under åren 2012-2015?**

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF)<sup>158</sup> fick inget regeringsuppdrag i förhållande till strategin för romsk inkludering, men hade under perioden följande regeringsuppdrag som berör romska medborgare. MUCF hade i uppgift att:

- Fördela bidrag för jämställdhetsarbetet till de nationella minoriteternas organisationer.<sup>159</sup>
  - **Uppdraget främjade rättigheten till icke-diskriminering för bl.a. romska flickor och kvinnor genom att finansiellt stödja romska civilsamhällesorganisationers främjandearbete inom jämställdhetsområdet.**
- Utlysa och fördela bidrag till organisationer inom civilsamhället som arbetar med hälsofrämjande insatser för romska medborgare. Syftet med uppdraget var att förbättra förutsättningarna för romska organisationer att vara engagerade i civilsamhället. Uppdraget utformades efter att det i arbetet med strategin för romsk inkludering framkommit att det fanns stora behov av hälsofrämjande insatser för romer och behov av att underlätta för romska organisationer i det civila samhället. Ett krav var att arbetet genomfördes efter dialog med romska kvinnor och män.<sup>160</sup>
  - **Uppdraget främjade rättigheten till bästa möjliga hälsa för romska medborgare genom att finansiellt stödja ett romska civilsamhällesorganisationers främjandearbete (med andra ord stöds inte hälsofrämjande arbete med romer som är EU-medborgare eller asylsökande) genom att finansiellt stödja ett romska civilsamhällesorganisationers hälsofrämjande arbete inom gruppen.**
  - **Uppdraget krävde ett arbets sätt som bl.a. uppfyllde romers rättighet till samråd i frågor som rör dem, något som i sin tur är så väl en mänsklig rättighet som en nationell minoritetsrättighet.**

---

<sup>157</sup> Kulturdepartementet (2014) Ku2014/00750/KL. Under anslag 1:6 ap.1

<sup>158</sup> Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor hette fram till april 2014 Ungdomsstyrelsen.

<sup>159</sup> Arbetsmarknadsdepartementet (2011) A2011/2968/DISK.

<sup>160</sup> Arbetsmarknadsdepartementet (2014) A2014/2556/DISK.

- Besluta om stöd till sökande organisationer eller stiftelser för verksamhet som förebygger och motverkar diskriminering. Stödet ska ges till arbete för att motverka eller förebygga diskriminering utifrån bland annat etnisk tillhörighet.<sup>161</sup>
  - **Uppdraget främjade allas rätt att inte bli diskriminerad bl.a. på grund av etnisk bakgrund.**
- Fördela statsbidrag till verksamheter som arbetar för att motverka rasism eller intolerans som tar sig uttryck i bland annat antiziganism<sup>162</sup>.
  - **Uppdraget syftade till att främja allas rätt att inte bli diskriminerade samt att slippa kränkande och nedsättande behandling genom arbetet mot antiziganism and andra sorters rasism.**

#### **4.10.2. Hur har Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor genomfört uppdragen?**

Under 2012 lämnade Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor en delrapport till regeringen som visade att nationella minoriteter hade stärkt arbetet mot diskriminering och för jämställdhet genom sina organisationer. Arbetet inom organisationerna stärkte deras kompetens i frågorna gav dem verktyg att hantera den diskriminering de möter. Några av de projekt som fick bidrag var *Nytänkande romska kvinnoätverket* och *Unga romer i etern*.<sup>163</sup> Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor fördelade även 11,8 miljoner kronor i form av statligt stöd för verksamhet som förebyggde och motverkade diskriminering (s.k. diskrimineringsbyråer). Myndigheten fördelade också ca 8,3 miljoner kronor i statsbidrag till verksamheter som arbetar mot rasism och intolerans. En av de 14 verksamheter som beviljades stöd hade som inriktning att arbeta mot antiziganism.<sup>164</sup> Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor fördelade även, i enlighet med regeringsuppdrag, bidrag till organisationer inom det civila samhället som arbetade med hälsofrämjande insatser för romer. Under 2015 fördelades drygt 1,3 miljoner kronor. Insatser som genomfördes tillsammans med kommun eller landsting och/eller insatser som inkluderade personer med romsk språk- och kulturkompetens prioriteras.<sup>165</sup> Organisationer som fått bidragen arbetade exempelvis med hälsofrågor för EU-migranter och utbildning av romska hälsoinspiratörer.<sup>166</sup> Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor beviljade även projektbidrag till organisationer i civilsamhället som arbetade för att utveckla och förnya viktiga samhällsområden. En organisation som fick projektbidrag var det Romska Ungdomsförbundet

<sup>161</sup> Förordning (2002:989) om statligt stöd för verksamhet som förebygger och motverkar diskriminering

<sup>162</sup> Förordning (2008:62) om statsbidrag till verksamheter mot rasism och liknande former av intolerans

<sup>163</sup> Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. Hemsida. Nyhet. 2013-10-01.

<sup>164</sup> Finansdepartementet. PROP. 2015/16:1 Utgiftsområde 13.

<sup>165</sup> Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. Hemsida. Hälsofrämjande insatser riktade till romer.

<sup>166</sup> Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. Hemsida. Nyhet. 2015-01-20.

med satsningen *Unga ambassadörer för romsk inkludering*. Satsningen pågick i de fem pilotkommunerna inom ramen för strategin för romsk inkludering.<sup>167</sup>

#### **4.10.3. Används begreppet antiziganism i myndighetens publikationer under perioden?**

Under perioden saknades skrivningar om antiziganism i rapporter som *Hot, kränkningar och trakasserier på nätet*,<sup>168</sup> *Ung idag 2015: Prioriterade indikatorer för ungas levnadsvillkor och Nätkränkningar – svenska ungdomars normer och beteenden*.<sup>169</sup> Rapporterna behandlade dock såväl diskriminering som diskriminerande strukturer. I rapporten *Nätkränkningar* beskrevs hur studien uppmärksammade "(...) hur olika diskriminerande maktordningar och exkluderande praktiker motverkar olika individers och grupperns möjligheter att delta i det offentliga samtalet, vilket kan underminera det demokratiska samhället på sikt." Övriga rapporter som t.ex. de årliga uppföljningarna av antalet unga som varken arbetar eller studerar saknade dock såväl skrivningar om antiziganism som om diskriminering. Myndighetens årsredovisningar för 2014 och 2015 redovisar särskilt stöd till arbetet mot antiziganism, som en del av stödet till verksamhet mot rasism och liknande former av intolerans, på samma sätt som Ungdomsstyrelsen tidigare gjorde i årsredovisningarna för 2012 och 2013.<sup>170</sup>

#### **4.10.4. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor regleringsbrev 2016**

Uppdragen att fördela statliga bidrag till verksamheter som förebygger och motverkar diskriminering och till verksamheter som arbetar mot rasism och intolerans fortgår under 2016, liksom myndighetens övergripande arbete med att motverka diskriminering på bl.a. etnisk grund.

### **4.11. Polismyndigheten**

#### **4.11.1. Vilka uppdrag hade Polismyndigheten som rörde den nationella minoriteten romer under åren 2012-2015?**

Polismyndigheten<sup>171</sup> fick inget specifikt regeringsuppdrag inom ramen för strategin för romsk inkludering. Följande regeringsuppdrag till Polismyndigheten under perioden berörde dock romska medborgare:

- Utveckla arbetet för att bekämpa hatbrott. Uppdraget innefattade att verka för en enhetlig praktisk tillämpning av det juridiska begreppet hatbrott, stärka polisens

---

<sup>167</sup> Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. Hemsida. Nyhet. 2013-06-04.

<sup>168</sup> MUCF (2014) *Hot, kränkningar och trakasserier på nätet*

<sup>169</sup> MUCF *Ung idag 2015: Prioriterade indikatorer för ungas levnadsvillkor och Nätkränkningar – svenska ungdomars normer och beteenden*.

<sup>170</sup> MUCF (2015) *Årsredovisning 2014*; MUCF (2016) *Årsredovisning 2015*

<sup>171</sup> Polismyndigheten ersatte Rikspolisstyrelsen år 2015.

kunskap om hatbrott, samt att stärka förtroendet för polisen hos särskilt utsatta grupper.<sup>172</sup>

- **Uppdrag handlade om att främja möjligheten för polisen att bl.a. skydda och uppfylla romers rättighet till fysisk säkerhet genom kunskapsutveckling inom organisationen.**
- **Uppdraget syftade också till att främja respekten för romers rättighet till fysisk säkerhet och icke-diskriminering i sin egenskap av "särskilt utsatt grupp" genom tillitsskapande åtgärder mellan gruppen och ansvarsbäranden.**
- Polisens ansvar att respektera allas lika värde, både inom myndigheten och i mötet med allmänheten, poängterades särskilt i regleringsbrev för 2014 och 2015.
  - **Uppgiften underströk Polisens ansvar för att garantera respekt bl.a. för romers rättighet till icke-diskriminering både som arbetstagare och som medborgare.**

#### **4.11.2. Hur har Polismyndigheten genomfört uppdraget?**

Polisen beskrev i sin återredovisning om regeringsuppdraget beträffande hatbrott, att tre hatbrottsgrupper i storstadsregionerna skulle inrättas. I återredovisningen framkom även att polisen hade samtalat med bland annat *Unga Romers riksförbund*. Det hade i dessa samtal framkommit att romer nästan aldrig anmälde hatbrott då de var rädda för att polisen skulle registrera deras etniska tillhörighet. Polisen beskrev i sin återredovisning att det fanns ett antal åtgärder som borde genomföras för att förtroendet gentemot polisen skulle öka. Bland annat borde kunskapen om minoritetsgrupperna, om hatbrottsmotiv och om hur hatbrott påverkade den utsatte öka inom polisen. Polisen underströk i åiterrapporteringen att myndigheten har en viktig roll i att värna medborgarnas grundläggande fri- och rättigheter, samt att polisen ytterligare behöver stärka denna roll.<sup>173</sup> I årsredovisningen för 2013 bekräftades att "[f]örtroende för polisen är lågt bl.a. på grund av "den uppmärksammade händelsen med registreringen av romer som uppdagades under 2013 vid Polismyndigheten i Skåne".<sup>174</sup>

Under 2012 startade Polisen ett arbete med att omarbete den nationella planen för mångfald och likabehandling.<sup>175</sup> Den nya planen tog sina utgångspunkter i polisens uppdrag, i mänskliga rättigheter, i rättssäkerhet, i rättstrygghet och i allas lika värde. Planen specificerade även tre

---

<sup>172</sup> Justitiedepartementet (2014) Ju2014/1684/PO. I regeringsuppdraget definieras hatbrott, i enlighet med Brottsbalkens 16:e samt 29:e kapitel som "brotten hets mot folkgrupp och olaga diskriminering samt andra brott brott där motivet för brottet är att kränka en person, folkgrupp eller annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet".

<sup>173</sup> Polismyndigheten (2014) Återredovisning av regeringsuppdraget beträffande hatbrott.

<sup>174</sup> Polismyndigheten (2014) Årsredovisning 2013, s. 47.

<sup>175</sup> Polismyndigheten (2013) Polisens plan för likabehandling 2013–2016.

utvecklingsområden, ett grundläggande förhållningssätt, kompetensförsörjning samt integrering av likabehandling i kärnverksamheten. Planen behandlade frågorna både inom organisationen och gentemot allmänheten. Polisen arbetade under 2013 med spridning och förankring av planen.<sup>176</sup> Myndigheten fördjupade under 2014 dialogen med det civila samhället kring frågor om likabehandling. Polisen träffade då bland annat representanter för romska grupper.<sup>177</sup>

#### **4.11.3. Används begreppet antiziganism i myndighetens publikationer under perioden?**

Polisen använde inte begreppet antiziganism i sina årsberättelser 2013, 2014 och 2015<sup>178</sup>. Årsberättelsen 2013 omtalade dock att myndighetens hatbrottsgrupp, på grund av att BRÅ:s statistik 2012 visade att romer var en av de grupper som var mest utsatta för hatbrott, hade fokuserat på gruppen romer under 2013. Vidare underströks det i årsberättelsen för 2013 att *arbetet med* att öka förtroendet för polisen inom de romska grupperna hade blivit än mer aktuellt "efter det att Skånepolisens register över romer uppmärksammades".<sup>179</sup> I årsberättelsen 2015 beskrev myndigheten att polisregion Syd sedan 2014 samarbetar med Romskt Informations- och kunskapscentret (RIKC) under ledning av Malmö Stad "för att öka romsk delaktighet och inflytande i samhället. Samarbetet syftar bland annat till att öka kunskapen inom polisen om romsvenskhistoria och normkritiska perspektiv." Övriga rapporter som skulle kunna ha använt sig av begreppet under perioden är t.ex. *Tryggare kan ingen vara?*<sup>180</sup>, som behandlade om människors trygghet i närvaro av poliser, ordningsvakter och polisvolontärer, *Skånemodellen*<sup>181</sup> som utvärderade ett nytt verktyg för polisiär bedömning av risk för upprepat hot och våld på individnivå och *Förändringsprocesser inom svensk polis*<sup>182</sup>, som analyserade nuläget inom myndigheten ur perspektivet en lärande organisation. Ingen av dessa rapporter använde dock begreppet ifråga.

#### **4.11.4. Polismyndighetens regleringsbrev 2016**

Inga specifika uppdrag gällande romsk inkludering och/eller antiziganism återfinns i regleringsbrevet för 2016. Uppdraget mot hatbrott fortsätter under 2016. Arbetet under åren 2015 – 2016 fokuserar på att den nu genomförda ombildningen av polisen till en myndighet.

---

<sup>176</sup> Polismyndigheten (2014) *Årsredovisning 2013*.

<sup>177</sup> Polismyndigheten (2015) *Årsredovisning 2014*.

<sup>178</sup> Polisen (2014) *Årsredovisning 2013*; Polisen (2015) *Årsredovisning 2014*; Polisen (2016) *Årsredovisning 2015*

<sup>179</sup> Polismyndigheten (2014) *Årsredovisning 2013*, s. 46.

<sup>180</sup> Doyle, M., Frogner, L. & Andershed, H. (2015) *Tryggare kan ingen vara? Människors trygghet i närvaro av poliser, ordningsvakter och polisvolontärer*, Rapport 2015:1.

<sup>181</sup> Mellgren, C., Svalin, K., Levander, S. & Torstensson Levander, M. (2014) *Skånemodellen: Beskrivning och utvärdering av ett nytt verktyg för polisiär bedömning av risk för upprepat hot och våld på individnivå*, Rapport 2014:4.

<sup>182</sup> Andersson Arntén, A. (2014) *Förändringsprocesser inom svensk polis: Nulägesanalys, ur perspektivet en lärande organisation*, Rapport 2014:3.



## 5. Fokusgruppsintervjuerna: lärdomar, framgångsfaktorer och utmaningar

Efter dokumentstudien av de olika myndigheternas uppdrag under perioden samt deras beskrivningar av uppdragens genomförande, relaterades mänskliga rättigheter, nationella minoritetsrättigheter och antiziganism. I detta kapitel presenteras resultaten från de fokusgruppsintervjuer som genomfördes på varje myndighet. Här ligger fokus på fokusgruppsdeltagarnas syn på lärdomar, framgångar och svårigheter med arbetet under 2012 – 2015. Utifrån detta diskuteras också i vilken mån kunskaper och erfarenheter integreras i den ordinarie verksamheten, samt om det behövs nya regeringsuppdrag eller liknande för att fortsätta att arbeta med frågan.

### 5.1. Lärdomar efter arbetet med romsk inkludering

Intervjupersonernas resonerade kring detta tema berodde till viss del på vad de själva valde att lägga i begreppet lärdomar/insikter. När fokusgruppsguiden togs fram var det framför allt de lärdomar som myndigheten dragit under perioden som frågeställningen hade ambitionen att fixera. I vissa fokusgrupper tangerade resonemanget kring detta tematiska område dock även andra områden såsom framgångsfaktorer osv.

#### 5.1.1. Vikten av att ha anställda från den romska minoriteten

Flera myndigheter förde fram vikten av att anställa personer med romsk bakgrund. Detta sågs, tillsammans med att anlita romer som sakkunniga eller experter<sup>183</sup> i olika arbetsgrupper eller expertgrupper, som centralt för det genomförda arbetet. Att anställa personer med romsk bakgrund och/eller att använda romer som experter beskrevs dels som en grundförutsättning för att stärka tilliten och legitimiteten till myndigheternas arbete, dels som ett sätt att öka kunskapen om romers situation inom myndigheterna. För flera myndigheter var anställningar och expertroller ett sätt att stärka delaktigheten. Vikten av långsiktighet kopplades också till detta. Det är värt att notera att myndighetsrepresentanterna mycket sällan beskrev dessa anställningar i form av arbetsmarknadspolitiska åtgärder, så som de till och med omnämns i strategin. Snarare sågs anställningarna som en nödvändighet för att myndighetens arbete skulle fungera väl. Det var också få myndighetsrepresentanter som blandade ihop anställningar av romer och/eller romer i expertroller med den centrala funktionen samråd, vilket var betydligt vanligare i strategins inledningsskede.

#### 5.1.2. Samråd

Utvecklingen av fungerande samrådsförfaranden beskrevs av de flesta myndigheter som något som hade varit en utmanande uppgift. Några myndigheter använde inte begreppet "samråd" utan valde att kalla liknande funktioner för t.ex. dialogmöten.

---

<sup>183</sup> Olika myndigheter använder olika begrepp

Det fanns framför allt tre särskilda utmaningar som myndigheterna förhållandevis samstämmt lyfte fram i förhållande till samrådsförfarandet. För det första, lyftes frågan om representativitet. Myndigheternas samrådsarbete kunde ibland fastna på frågan om vem som skulle bjudas in och huruvida de inbjudna verkligen kunde sägas "representera" den romska minoriteten, på grund av att det saknades en tydlig centralorganisation att vända sig till som en naturlig samtalspartner. Flera fokusgruppsrepresentanter vittnade om en känsla av slumpmässighet i samrådsförfarandena. De menade att det fanns ett antal romska experter som ofta också anlätades i samrådsförfarandet, men i regel saknades en genomtänkt strategi kring frågan. Det fanns dock några myndigheter, som t.ex. Kulturrådet, som medvetet gått ut mycket brett med inbjudan till samråd via såväl organisationer som enskilda personer och som aktivt arbetade med en spridning i fråga om kön, ålder, geografi och bakgrund. Här framhölls särskilt vikten av att vara inkluderande, tillmötesgående och flexibel.

Den andra utmaningen rörde frågan om verkligt inflytande under samråds-sessionerna. Det var flera av deltagarna i fokusgrupperna, bland annat från Skolverket och Folkhälsomyndigheten, som uppgav att de hade svårighet att visa på direkta resultat av samråden som de kunde återkoppla till samrådsdeltagarna. Fokusgruppsdeltagarna menade att samarbetet emellanåt blev lidande på grund av att samråden ofta kom med förslag som inte den egna myndigheten hade möjlighet att förverkliga inom ramen för sitt uppdrag. De ansåg att det ibland saknades kunskap hos samrådsdeltagarna om vad den deras myndigheter hade mandat att göra. Detta upplevdes inte som tillfredsställande för någon av parterna. Samtidigt menade fokusgruppsdeltagarna att frustrationen var förståelig då de aktuella myndigheternas delar av nulägesbeskrivningen visade på klara problem inom de centrala rättighetsområdena som var i fokus.

För det tredje fanns det osäkerhet kring hur ett samråd kunde och borde utformas och genomföras. Flera fokusgruppsdeltagare lyfte fram lärdomen att utvecklingen av samrådsförfarandet liksom själva samrådsmomenten måste få ta tid och resurser i anspråk. Det saknades med andra ord fortfarande kunskap kring de nationella minoriteternas rätt till samråd i frågor som särskilt berör dem. Samtidigt föreföll osäkerheten större i förhållande till den romska gruppen än till de andra nationella minoriteterna.

Flera av respondenterna i fokusgrupperna lyfte fram Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) som en förebild för vad de ansåg vara ett väl genomfört samrådsarbete. MUCF själva nämnde vikten av att arbeta långsiktigt, brett, inkluderande, tydligt och med kontinuerlig återkoppling.

Avslutningsvis, kommer här några citat rörande delaktighet och samråd ur fokusgruppsintervjuerna.

***Det är inget hinder att det kommer många personer till samråd. Det är viktigt att det kommer många – då får vi fler röster.***

(Kulturrådet)



*Tanken är att vi ska ha dialogmöten där vi bjuder in brett. Vi ska vara lyhörda. 'Vad tycker ni behöver göras?' Samtliga grupper ska vara representerade. Alla ska vara delaktiga. Det ska vara någorlunda jämställt och med åldersspridning. Det är inte lätt att få med yngre romer.*

(Forum för levande historia)

*Vi söker upp personer med romsk kultur och språk. Det kan vara svårt att samråda med romska organisationer eftersom det finns många och en konkurrens mellan dem. Organisationerna är heller inte ekonomiskt starka så det är svårt att bjuda till möte. Det finns en risk för att samrådsprocessen görs för att man måste men utan att ha ögonen på slutmålet dvs. att främja romsk kultur.*

(Kulturrådet)

*Samråd är svårt. Kanske särskilt svårt när det handlar om romer därför att det finns många olika organisationer. Vad är samråd? Representativa organisationer?*

(Socialstyrelsen)

### **5.1.3. Behov av normkritik**

I fokusgruppsintervjun med Polisen återkom deltagarna till sin övertygelse om att arbetet kring ett normkritiskt tänkande behövde intensifieras, inte minst i efter Skånepolisens register över romer uppdagades. Det var svårare för fokusgruppsdeltagarna att definiera hur detta arbete skulle ske, eller på vilken nivå. Polisen bekräftade att dess speciella regeringsuppdrag om hatbrott fortsätter och att det fortfarande är så att romer sällan vågar anmäla hatbrott. Enligt respondenterna kommer myndigheten att arbeta med mer uppsökande verksamhet för att skapa förtroende och därigenom öka benägenheten att anmäla misstänkta hatbrott.

### **5.1.4. Svårigheter att utgå från mänskliga rättigheter i samarbete med andra myndigheter**

Fokusgruppsdeltagarna hos Diskrimineringsombudsmannen (DO) gav uttryck för en särskild erfarenhet som inte återkom i de andra fokusgrupperna. De gjorde själva den klaraste och starkaste kopplingen mellan sitt arbete kopplat till den nationella strategin för romsk inkludering och mänskliga rättigheter samt ett rättighetsbaserat förhållningssätt.

Vidare beskrev deltagarna i fokusgruppen att det hade varit komplicerat att fungera som "konsultationspartner" med de myndigheter som hade uppdrag inom den nationella strategin. De menade att myndigheternas genomförande sina uppdrag borde ha genomförats av ett tydligt rättighetsspråk precis som den nationella strategin. DO hade också haft mänskliga rättigheter som utgångspunkt i sina konsultationer men menade att det saknades kunskap och/eller vilja hos de andra myndigheterna att använda sig av denna utgångspunkt. Då de lagar och förordningar som styr myndigheter som Socialstyrelsen och Boverket saknade explicit koppling till mänskliga rättigheter hade dessa myndigheter svårt att göra de kopplingar

som DO föreslog i sina konsultationer. Detta var inte bara ett problem i de olika konsultationerna utan deltagarna i fokusgrupperna menade också att ett tydligt rättighetsbaserat förhållningssätt var nödvändigt för att arbetet med romsk inkludering skulle få önskad effekt. Fokus borde ligga på de hinder som finns för att romer ska kunna åtnjuta sina mänskliga rättigheter, dvs. på olika former av diskriminering. Intervjupersonerna menade att den egna myndigheten arbetade med att undanröja dessa hinder på en övergripande samhällsnivå medan de andra myndigheterna, genom att fokusera enbart på gruppen romer hade en tendens att fastna på särlösningar. Detta ansåg deltagarna hade försämrat DO:s möjlighet att påverka.

***Vi har en svår roll eftersom DO befinner sig på en systemnivå när andra myndigheter befinner sig på en gruppnivå.***

*(DO)*

## **5.2. Framgångsfaktorer och svårigheter**

I intervjusituationen hade fokusgrupperna ombetts att själva identifiera vad de anser vara framgångsfaktorer och svårigheter i sitt arbete under perioden. Detta kunde ge en indikation av hur arbetet hade upplevts inom myndigheten. De allra flesta företrädarna för myndigheterna var nöjda med det arbete som hade bedrivits inom ramen för romsk inkludering eller i relation till den romska gruppen. Det framkom endast självkritik kring omständigheter som uppfattades ligga utanför den egna myndighetens påverkansmöjligheter.

### **5.2.1. Framgångsfaktorer**

Flera myndigheter återkom till behovet av att ha myndighetsledningen med sig i arbetet kring romsk inkludering. Detta stöd kunde till exempel ha visat sig genom att generaldirektören (eller motsvarande) aktivt och offentligt uppmuntrade och spridde det arbete som genomfördes inom myndigheten. Som ett sådant exempel nämndes Socialstyrelsens tidigare generaldirektörs engagemang i arbetet med publikationen *Antiziganism i statlig tjänst*.<sup>184</sup> Ett annat konkret exempel på hur stöd från myndighetsledning visade sig var det faktum att extra medel enkelt och snabbt hade kunnat skjutas till Boverkets arbete med nulägesbeskrivningen.

***För att det en sådan här fråga med just nationella minoriteter ska kunna drivas bra en myndighet så måste det finnas stöd högt upp i ledningen.***

*(Socialstyrelsen)*

Det rådde, som tidigare nämnts en bred enighet kring att en framgångsfaktor låg i besluten att anställa och/eller anlita romer som experter och sakkunniga i arbetet. De flesta i fokusgrupperna menade att det hade varit grundläggande och helt nödvändigt för ett arbete

---

<sup>184</sup> Socialstyrelsen (2014) *Antiziganism i statlig tjänst: Socialstyrelsens behandling av romer och resande under 1900-talet*.

som krävde förtroende och tillit. Denna diskussion återkom även senare under temat integrering i den ordinarie verksamheten.

### **5.2.2. Svårigheter**

Så gott som samtliga myndigheter vittnade om hur avslöjandet av Skånepolisens registrering av romer också påverkat förtroendet mellan den romska minoriteten och den egna myndigheten. Fokusgruppsdeltagarna menade att detta naturligtvis fick konsekvenser som t.ex. minskad vilja hos den romska gruppen att lämna information till dem, oberoende om det rörde sig om vara informanter i en studie om hälsosituationen, att delta i kartläggningen av boendesituationen eller att registreras som arbetsökande. Intervjupersonerna ansåg att registerskandalen ledde till att det påbörjade arbetet stannade upp, omprövades och fick starta om på nytt. Detta menade alla hade försenat arbetet med att minska förtroendeklyftan mellan den romska gruppen och myndigheterna, som var en av den nationella strategins hörnstenar.

Samtidigt som flertalet myndighetsrepresentanter underströk vikten och betydelsen av att anställa personer med romsk bakgrund tog flera fokusgrupper upp den utmaning detta innebar vad gällde att hålla balansen mellan tjänstemannarollen och rollen som aktivist och pådrivare i romska frågor. Denna utmaning var inte bara en fråga för enskilda anställda utan lika mycket för myndigheterna, som ibland inte var klara över i vilken roll de ansåg att deras anställda skulle ha.

En tredje utmaning som flera myndigheter nämnde rör integrationen av arbetet i myndighetens ordinarie verksamhet. Vissa respondenter menade att anledningen till svårigheten att få uppdragen att bli en del av det ordinarie arbetet hade att göra med vad de beskrev som en "perspektivträngsel" inom myndigheterna. I dessa fall menade man att nationella minoriteter ses som en fråga, som i likhet med t.ex. HBTQ-frågor, jämställdhet, hållbarhet, barnperspektiv, integration, tillgänglighet och mångfald ska finnas med i allt som myndigheten gör. De flesta fokusgruppsdeltagarna beskrev att det även om det fanns stöd för enskilda projekt eller uppdrag med fokus på romsk inkludering krävdes det något helt annat för att frågorna skulle kunna integreras i myndighetens styrstrukturer. Exempelvis menade Länsstyrelsen att den stora utmaningen var att få rättighets- och minoritetsfrågor att få fäste inom ledningens och chefernas uppdrag. För att uppdragens kunskapsbas och perspektiv ska kunna integreras inom myndigheten måste det in i länsstyrelsens styrstrukturer: i verksamhetsprogram, uppföljningsmodeller och månadsuppföljningar.

Flera av de myndigheterna som ingår i strategin för romsk inkludering och medverkar i studien för handen är varken operativa i så mån att de har en direkt myndighetsutövande kontakt med medborgarna eller är tillsynsmyndigheter. Som nämnts tidigare under rubriken samråd upplever vissa respondenter i fokusgrupperna, som t.ex. Skolverket och Socialstyrelsen, att deras roll som kunskapsmyndighet har påverkat legitimiteten gentemot den romska gruppen negativt då allvarliga problem inte har kunnat adresseras inom ramen för myndighetens verksamhet.

### 5.3. Bidragsgivning

De myndigheter som arbetar med bidragsgivning, framför allt Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF), Kulturrådet och Folkhälsomyndigheten, hade till en del särskilda erfarenheter som också togs upp under fokusgruppsintervjuerna. De två första myndigheterna hade eller har specifika regeringsuppdrag som handlar om bidragsgivning till de nationella minoriteterna. Gemensamt för dessa två fokusgrupper var att deltagarna angav att de hade en aktiv handlägningsprocess som anpassades efter den sökandes vana att ansöka om medel. Det framkom dock i båda intervjuerna att det ibland kunde vara svårt att sätta gränser för stödet i ansökningsprocessen. Frågan var hur mycket stöd myndigheten kunde och/eller borde ge till personer eller grupper som hade viktiga och bra projektidéer, men som inte behärskade ansökningsförfarandenas svårigheter. I fokusgruppsintervjun med representanter från MUCF menade man emellertid att romska organisationer, som tidigare erhållit bidrag inom ramen för det specialdestinerade stödet för nationella minoriteter nu konkurrerade med andra organisationer om generellt projektstöd och också beviljas medel inom ordinarie bidragsram. Respondenterna i fokusgruppsintervjun med Kulturrådet hade inte sett samma utveckling i relation till sina projektmedel, men det var en förhoppning att så skulle ske framöver.

*Numera är det romska organisationer som också söker och får bidrag inom ordinarie bidragsramar.*

(MUCF)

*En lärdom är att kunna bli bättre på att använda ordinarie pengar för romska dvs. att integrera de romska grupperna i den ordinarie verksamheten så att det inte blir ett sidospår. Det gäller att svensk kultur ska spegla det svenska samhället och där ingår romsk kultur.*

(Kulturrådet)

### 5.4. Begreppet antiziganism

Under fokusgruppsintervjuerna var en av frågeställningarna i vilken omfattning myndigheterna ansåg att de använde sig av begreppet antiziganism, och i så fall i vilket sammanhang. Detta var en central frågeställning för studien i sin helhet, bland annat därför att kommissionens arbete fokuserar på de konsekvenser den utbredda förekomsten av antiziganism har i samhället.

I fokusgruppsintervjuerna framkom olika förhållningssätt till en eventuell användning av begreppet. Flertalet myndigheter valde att beskriva arbetet i termer av icke-diskriminering, mångfald, normkritik och/eller värdegrundsarbete, i något fall förekommer begreppet icke-rasism, snarare än antiziganism – även om fokus var på diskriminering av romer. Fokusgruppsdeltagarna menade att de inte ville fokusera på speciella ”-ismer” och – ”fobier”, som t.ex. antiziganism, antisemitism, afrofobi och islamofobi. De menade att de istället ville lyfta positiva aktionsstrategier för att arbeta för att all diskriminering, och med den också

antiziganismen, ska kunna undanröjas. Det fanns således en uttalad önskan att undvika användningen av negativa begrepp, som antiziganism, vilket också återspeglar sig i den skriftliga dokumentationen av uppdragen som redovisats tidigare. I vissa av fokusgrupperna var dock deltagarna tydliga med att myndigheten i fråga inte vände för begreppet antiziganism, men att andra begrepp som t.ex. strukturellt utanförskap ofta fungerade bättre i arbetet. I DO:s och Polisens fokusgrupper framkom att eftersom de ansåg att alla problem som romer hade inte med nödvändighet kunde kopplas till antiziganism riskerade de som i alltför hög grad fokuserar på begreppet att missa delar av målet.

***Den rätta vägen är att ha ett bredare anslag än att bara fokusera på romer dvs. det handlar om normkritik ... Polisens arbete handlar om att få förtroende från allmänheten annars kan vi inte utföra vårt jobb.***

*(Polisen)*

***Alla problem som möter romer är inte kopplade till antiziganism och de andra problemen missar man om man enbart fokuserar på det. Vi jobbar inte med -ismer egentligen utan grunduppdraget handlar om anti-diskriminering. När man vidtar åtgärder enbart utifrån antiziganism missar man målet.***

*(DO)*

Det andra förhållningssättet till begreppet antiziganism återfanns hos ett mindre antal myndigheter som valde att uttryckligen lyfta fram begreppet och använda sig av det. De flesta av dessa myndigheter hade ett grunduppdrag som handlar om att informera om historiska överträdelser, t.ex. Forum för levande historia och i mindre utsträckning Skolverket. Forum har sedan 2015 ett stort regeringsuppdrag med fokus på rasism och intolerans. Respondenterna menade dock att antiziganism ingår som en självklar del i detta arbete.

Boverket förhöll sig på ett liknande sätt till begreppet, på så sätt att respondenterna uppfattade antiziganism som en del av rasismen. Samtidigt menade de att det var nödvändigt att särskilja antiziganism från övrig rasism och diskriminering, för att kunna ringa in de specifika problem som just romer möter på bostadsmarknaden. Boverkets respondenters förhållningssätt skilde sig med andra ord från Polisens och DO:s respondenter, som menade att ett alltför stort fokus på antiziganism riskerade att leda till att andra problem som romerna möter inte uppmärksammas.

***Vi kan inte behandla romer och antiziganism som vilken diskriminering som helst. Romer har vittnat om särskild diskriminering.***

*(Boverket)*

Ytterligare ett förhållningssätt till begreppet antiziganism framkom framförallt i fokusgruppsintervjun med Länsstyrelsen. Intervjupersonerna knöt, i sitt interna arbete, begreppet antiziganism till arbetet med mänskliga rättigheter. Med rättighetsperspektivet

som bas menade de att de inkluderade antiziganism, islamofobi och andra så kallade "horisontella frågor" i arbetet. Samtidigt ansåg respondenterna att antiziganism inte alltid var det bästa begreppet att använda sig av, utan att diskriminering och strukturellt utanförskap kunde fungera bättre.

## 5.5. Arbetet med romsk inkludering i relation till annat arbete med nationella minoriteter

Tanken med denna frågeställning var att kunna identifiera i vilken utsträckning myndigheterna kopplade samman arbetet med romsk inkludering med ett generellt arbete med nationella minoriteter eller om detta snarare stod på egna ben.

De myndigheter som hade uppdrag inom minoritetspolitiken, som t.ex. Skolverket, Kulturrådet och MUCF relaterade av naturliga skäl arbetet med den romska gruppen till sitt arbete med nationella minoriteter och minoritetspolitik. Det var däremot sällsynt att de myndigheter, som hade fått sina uppdrag som en del av den nationella strategin, kopplade sina uppdrag till frågor om nationella minoriteter och deras särskilda rättigheter. När så skedde gjordes det i fråga om samråd där flera företrädare för myndigheterna valde att i sina beskrivningar av samråden med den romska gruppen jämföra detta med de samråd de hade med de andra nationella minoriteterna. Några myndigheter poängterade också att det inte hade utgått några specifika regeringsuppdrag som rörde någon av de andra nationella minoriteterna, med undantag för samer.

*Det är bara två grupper som själva lyft frågan om samråd – romer och samer.*

*(Socialstyrelsen)*

*Pratar vi med de judiska grupperna så finns det en central grupp.*

*(Skolverket)*

## 5.6. Rättighetsperspektiv

Under intervjuerna med fokusgrupperna ställdes frågan hur myndigheterna generellt arbetade med mänskliga rättigheter och nära relaterade frågor som rättighetsperspektiv och rättighetsbaserade arbetssätt. Bakgrunden till frågeställningen återfinns i den nationella strategin för romsk inkludering liksom i slutbetänkandet från Delegationen för romska frågor<sup>185</sup>. I båda dessa dokument är kopplingen mellan romernas utanförskap och mänskliga rättigheter tydlig, dvs. samhällsstrukturer, historia, direkt och indirekt diskriminering hindrar den romska gruppen från att kunna åtnjuta sina mänskliga rättigheter på lika villkor som majoritetsbefolkningen. Båda dokumenten använder också ett rättighetsspråk genom att beskriva områden i termer av rätten till utbildning, rätten till arbete osv. istället för att t.ex.

---

<sup>185</sup> Delegationen för romska frågor (2010) *Romers rätt – en strategi för romer i Sverige*, SOU (2010:55)

tala om behov eller brister. Under fokusgruppsintervjuerna framkom dock tydligt att det var få myndigheter som i praktiken kopplade sina uppdrag kring romsk inkludering till ett bredare rättighetsarbete inom myndigheterna. I vissa fall förekom ett arbete med mänskliga rättigheter, men det föreföll inte vara direkt knutet till arbetet med romsk inkludering. På andra myndigheter fanns det endast i begränsad utsträckning något uttalat arbete kring mänskliga rättigheter, vilket också gjorde att arbetet med romsk inkludering inte heller hade formulerats i rättighetstermer.

Det fanns framförallt två myndigheter där arbetet med romsk inkludering kopplades till ett genomtänkt arbete med mänskliga rättigheter. I likhet med vad som återgivits i dokumentstudien ovan visade resultatet av fokusgruppsintervjuerna också att Diskrimineringsombudsmannen (DO) var den myndighet som hade det mest genomgripande rättighetsarbetet. Detta kan ses som naturligt, givet myndighetens grunduppdrag. Som beskrivits ovan försvårade dock det faktum att DO har varit relativt ensam om att ha ett rättighetsperspektiv samarbetet mellan DO och övriga myndigheter. I fokusgruppsintervjun med DO framkom att myndighetsrepresentanterna uppfattade de andra myndigheternas avsaknad av arbete med och insikt om vad ett rättighetsperspektiv innebar som en starkt försvårande omständighet för ett välfungerande samarbete. Respondenterna var också kritiska till den nationella strategins gruppfokus, då de menade att det måste vara diskriminerande strukturer och agerande som står i fokus om en förändring ska bli möjlig. DO eftersträvade således en form av systemförändring hos de andra myndigheterna, något som dessa inte har sett som möjligt att adressera inom sina nuvarande uppdrag.

Den andra myndigheten där det fanns ett tydligt arbete med mänskliga rättigheter var Länsstyrelsen. I detta fall kan detta ses som ett resultat av att länsstyrelserna sedan 2007 har haft uppgiften att integrera de mänskliga rättigheterna i sin verksamhet inskrivet i sin instruktion.<sup>186</sup> Samtidigt framkom i fokusgruppsintervjun att kopplingen mellan ett generellt arbete med mänskliga rättigheter och arbetet med romsk inkludering nog hade varit tydligast inom organisationen och endast i mindre grad externt. Respondenterna menade, liksom DO, att det var svårt att samverka och hitta en efterfrågan kring att arbeta med mänskliga rättigheter från kommuner och andra myndighetsutövare. Det menade man hade att göra med att bara ett fåtal myndigheter arbetade aktivt med mänskliga rättigheter. Det fanns därför en önskan om att det skulle finnas ett aktivt rättighetsarbete, åtminstone på regional nivå. Fokusgruppsdeltagarna underströk att nödvändigheten av att myndighetsutövare på samtliga nivåer insåg att dessa frågor var vardagsfrågor och att alla måste göra sin del för att frågorna ska synas och inkluderas i vardagsarbetet.

---

<sup>186</sup> Förordning (2007:825) med länsstyrelseinstruktion

### **5.6.1. I vilken mån har kunskaper och insikter från arbetet kunnat integreras i ordinarie verksamheter?**

Det var generellt svårt att finna klara exempel på hur kunskapen och erfarenheterna faktiskt hade integrerats, eller kommer att integreras, i ordinarie verksamheter. Den enda myndigheten som klart svarade ja på frågan var Arbetsförmedlingen, vars fokusgrupp menade att arbetet *”redan är integrerat i Arbetsförmedlingen oberoende om det blir ytterligare regeringsuppdraget”*. I övrigt menade respondenterna att kunskapen och erfarenheterna från arbetet visst kommer att användas i myndigheternas ordinarie arbete, dock främst på så sätt att kompetensen inom organisationen har ökat.

En fokusgrupp menade att ett bra sätt att tydliggöra hur resultaten faktiskt integrerades i ordinarie verksamhet var att personer som hade anställts för sin kompetens om romer, idag inte enbart användes för att hantera ärenden kopplade till den romska gruppen. Personer ska, alldeles oavsett om de är romer, kunna arbeta med ärenden som inte är kopplade till den romska gruppen. Ett annat sätt som denna integration kunde visa sig på var att myndigheten blev så kompetent och *”bra”* på att arbeta inkluderande så att uppgifter som idag oftast görs av personer med romsk bakgrund, t.ex. brobyggare, till sist ska kunna göras av vem som helst av myndighetens anställda oavsett deras egen bakgrund.

***Det är väldigt viktigt att alla kundresurser inte måste vara romer. Kommuner och regioner behöver ta sitt ansvar i alla fall. Det är väldigt tydligt i inkluderingsstrategin att romer ska vara delaktiga, men att inte det behöver vara romer på alla positioner.***

*(Arbetsförmedlingen)*

Detta synsätt är inte okontroversiellt eftersom det finns uppfattningar, inte minst bland den romska gruppen, där många menar att förtroendet till det svenska myndighetsväsendet fortfarande är alltför bräckligt för att det ska vara möjligt att mötas av någon annan person vid myndighetskontakten än en någon med romsk bakgrund. Fokusgruppsdeltagarna var väl medvetna om detta och deras positionering i frågan var ett genomtänkt val.

Några fokusgrupper gjorde jämförelser mellan en integration av arbetet med romsk inkludering och arbetet med jämställdhetsintegrering. Respondenterna menade att romsk inkludering var en form av horisontellt perspektiv som behövde finnas med i alla delar av myndighetens verksamhet. Ett konkret exempel på detta framkom i fokusgruppsintervjun på Socialstyrelsen, där intervjupersonerna beskrev hur nationella minoriteter hade blivit en rubrik i en ny projektmodell där projektledare i alla nya projekt skriftligen skulle reflektera kring på vilket sätt projektet hade bäring på dessa minoriteter. I instruktionen till projektmodellen stod också att i de fall projektledaren inte själv hade kunskap i ämnet är det dennes ansvar att söka upp samordnaren för frågorna. Detta tillvägagångssätt liknar det som finns kring andra horisontella frågor som jämställdhet och HBTQ. Ett liknande förfaringsätt beskrevs också av Skolverkets respondenter, som berättade om hur Skolverkets personal numera ska analysera om och i så fall hur mänskliga rättighetsperspektiv har bäring på en



aktuell fråga. Enligt respondenterna delar myndigheten upp mänskliga rättigheter i fyra perspektiv, däribland just nationella minoriteter.

Det finns två potentiella utmaningar med detta tillvägagångssätt som också lyftes fram i intervjuerna. För det första menade deltagarna i fokusgrupperna att det fanns en risk att det blir ett sätt att "bocka" av åtaganden vad gäller nationella minoriteter, utan närmare förståelse och utan att det ger några faktiska effekter på planering och utförande. För det andra påpekade intervjupersonerna att kraven kan påvisa en kunskapsbrist, som i så fall behöver adresseras initialt.

Ytterligare en myndighet menade att sättet på vilket myndigheten hade arbetat med den romska målgruppen också kunde användas som metod i arbetet med andra målgrupper och på så sätt kunde lärdomarna från arbetet spridas vidare inom den ordinarie verksamheten.

### 5.7. Är ett fortsatt arbete beroende av nya regeringsuppdrag eller annat agerande?

Frågan ställdes för att kunna förstå i vilken utsträckning myndighetsrepresentanterna ansåg att ett fortsatt arbete med romsk inkludering var beroende av nya specifika regeringsuppdrag eller andra åtgärder.

Svaren på denna fråga kan i stort delas upp i två huvudgrupper. Flera fokusgrupper menade att deras myndighet även fortsatt behövde tydliga regeringsuppdrag för att arbetet med romsk inkludering skulle fortsätta. Respondenterna beskrev situationen som att regleringsbrev styrde myndigheterna och om inte grupperna nämndes i hur mycket de ska arbeta med dessa frågor. En av orsakerna till detta uppges vara att den konkurrens om resurser (både tid och pengar) som råder på myndigheterna. Detta gör att myndighetsledningen prioriterar det arbete där det finns ett tydligt återrapporteringskrav eller annan form av uppföljning/tillsyn. Respondenterna säger det kanske inte i klartext, men de flesta menar, liksom Länsstyrelsen, att de nationella uppdragen har en dragningskraft i det interna arbetet som kanske skulle förloras om de försvann från deras bord.

***Det är viktigt att vi har tydliga regeringsuppdrag. Vi vill jobba med romsk inkludering men när ska vi göra det om vi inte får tydliga uppdrag. Vi behöver uppföljningsansvar annars tror jag att det faller mellan stolarna.***

*(Skolverket)*

Denna fråga måste dock ses i ljuset av hur myndigheternas representanter har svarat på frågan om integrering i den ordinarie verksamheten. Många myndigheter verkar oftare se behov av ytterligare regeringsuppdrag än att än att ta sig an en långsiktig integrering i ordinarie verksamhet. Samtidigt finns det myndigheter som menar att de inte behöver integrera frågan just på grund av att de har särskilda regeringsuppdrag.

**Har inte romsk inkludering i den ordinarie verksamheten för vi har regeringsuppdrag. Den dag som uppdragen kan ta slut blir det aktuellt att inkludera i det i den ordinarie verksamheten.**

*(Folkhälsomyndigheten).*

Respondenterna från Folkhälsomyndigheten föreslår också en sorts mellanting mellan särskilda uppdrag och ordinarie verksamhet. Snarare än specifika uppdrag skulle finnas en poäng att arbetet med romsk inkludering återkom myndigheters delegeringsbrev. Detta menade de per automatik skulle tvinga dem att årligen återrapportera arbetets progression.

Förutom frågan om behovet av särskilda uppdrag rör sig svaret framförallt om ett generellt behov av ytterligare styrning och samordning i arbetet kring romsk inkludering. Samverkan under perioden har varit mest fokuserad på pilotkommunerna och nulägesbeskrivningen. Den har däremot inte varit lika tydligt vad gäller annat arbete med relevans för uppdragen. Det gäller till exempel forum för att utbyta erfarenhet och goda exempel kring samråd, utbildningsinsatser mellan myndigheterna osv. Sedan varierar svaret på vem som ska ansvara för denna styrning och samordning. Det finns representanter för myndigheter som i fokusgrupperna framförde en önskan att styrningen och samordningen skulle skötas tydligare från Kulturdepartementet, medan representanter från andra myndigheter anser att det snarast är Länsstyrelsen i Stockholms län ska ha ett ännu tydligare samordningsuppdrag.

Hur kommer arbetet för romers mänskliga rättigheter och mot antiziganism utifrån och med 2016? Det är förstås svårt att uttala sig om med säkerhet. I studien har vi försökt svara på frågan genom att se i vilken grad dessa uppgifter återfinns i de olika myndigheternas i regleringsbrev och regeringsuppdrag under 2016. Två frågor i fokusgruppsintervjuerna berör också särskilt i vilken mån respondenterna anser att arbetet kommer att fortsätta och/eller integreras i ordinarie uppdrag.

## 5.8. Vad behövs för att kunna fortsätta arbetet 2016 och framåt?

Ett av huvudmålen i den nationella strategin för romsk inkludering är att skapa, sprida och integrera nya metoder och arbetssätt i ordinarie verksamhet, inte minst genom arbetet kring pilotkommunerna. En väsentlig anledning till strategins poängterande av *ordinarie verksamheter* är just att flertalet av de insatser som riktats till romer från statligt håll har gjorts i projektform. Den romska målgruppen har svårt att se några bestående förbättringar som skapats genom dessa projekt, vilket i sin tur har lett till en projektrötthet. Strategin understryker därför tydligare än tidigare behovet av att visa hur projekttidens resultat har integrerats i den befintliga verksamheten.

## 5.9. Om myndigheternas syn på begreppet antiziganism

Det är klart att majoriteten av myndighetsrepresentanter i och för sig är förtrogna med såväl begreppet som samhällsföreteelsen antiziganism. Samtliga verkar både engagerade i arbetet och såg nödvändigheten av att förbättra situationen för den romska gruppen. Samtidigt fann

många att det inte var fruktbart och/eller nödvändigt att använda begreppet. Det är bara Boverket som anser att antiziganismen är så allvarlig (i relation till "vanlig rasism") så det finns anledning att fokusera särskilt på hur den tar sig uttryck i samhället, i Boverkets fall i relation till hyresvärdar m.fl.

Vi kan dock inte tolka denna avsaknad av användning av begreppet, som en ovilja att arbeta emot diskriminering av just romer. Snarare kan detta ha sin grund i en önskan att fokusera på positivt agerande, något som flera fokusgrupper gav uttryck för. Detta pekar i sin tur på en uppfattning av ett arbete mot antiziganism, som ett fokus på rasistiska uttalanden och nedsättande attityder, snarare än ett fokus på de samhällsstrukturer som gör sådana uttalanden och attityder mer accepterade om de riktas mot romer än om de riktas mot personer som tillhör majoritetsbefolkningen.

### 5.10. Om överförandet av strategins rättighetsperspektiv i utförandet

Som representanterna för Diskrimineringsombudsmannen påpekade i fokusgruppsintervjun, är det svårt att arbeta med ett tydligt rättighetsperspektiv i ett svenskt sammanhang. Svenska lagar och förordningar är inte formulerade utifrån rättigheter utan snarare från behov. Det gör det också svårt för myndigheter som, till skillnad från DO, inte har rättigheter inskrivna i vare sig myndighetsdirektiv eller regleringsbrev att förhålla sig till ett det uttalade rättighetsspråk som präglar strategin. I strategin skriver t.ex. regeringen att *"utgångspunkten för nya insatser därför bör vara hur dessa strukturer och verksamhetsområden kan säkerställa att också romer får tillgång till de mänskliga rättigheterna"*.<sup>187</sup> När myndigheterna sedan vänder sig till sina ordinarie styrinstrument, lagar och förordningar får de inte mycket stöd i form av klart uttryckta rättigheter. Lagarna är först och främst formulerade i termer av de skyldigheter olika myndigheter har inom t.ex. hälso- och sjukvården, och bara i enstaka lagtexter nämns mänskliga rättigheter som just rättigheter.

Bristen på klara kopplingar till mänskliga rättigheter i lagar, myndighetsdirektiv och regleringsbrev gör det också svårare för dem som vill arbeta rättighetsbaserat inom myndigheten, vilket också framkommer i några fokusgruppsintervjuer.

### 5.11. Om hur kunskap samlas in – vad är tillräckligt med information för att kunna agera?

Det står klart att myndigheterna famlar i frågan om hur kunskap om romers situation ska samlas in. Registerskandalen från 2013 belyste på nytt romers historiska erfarenhet av att vara föremål för majoritetssamhällets "åtgärder", datainsamling, kontroller och registreringar, ofta av kränkande natur som i Skåne 2013, eller som i de alltför många exempel som Vitboken är full av. Samtidigt finns det ett behov av att på något sätt veta om det arbete som genomförs leder får något reellt resultat för den romska gruppen. De flesta myndigheter är vana vid att

---

<sup>187</sup>Regeringens skrivelse (Skr. 2011/12:56) *En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012 – 2032*, s. 13

arbete med ett "befolkningsperspektiv" har sedan länge redovisat data utifrån ett sådant perspektiv. Informationen som kan utläsas av data tenderar därför att också ha ett majoritetsperspektiv. Detta innebär att om cirka 80 procent nås av en insats, eller åtnjuter en rättighet riskerar det att ses som tillfredsställande, samtidigt som det inte är klart huruvida de övriga 20 procenten är utsatta för direkt eller indirekt diskriminering.

Svenska myndigheter har möjlighet att få fram mycket detaljerad information om individer och grupper genom folkbokföringen. Alla personer som är folkbokförda i Sverige registreras genom sitt personnummer med namn, ålder, kön, civilstånd, födelseland och medborgarland. När sedan information samlas in i mötet med olika myndigheter (skola, polis, sjukvård, socialtjänst osv.) registreras även detta på personnummer. Denna information samlas sedan som offentlig statistik inom en stor mängd områden, som kan beställas och samköras med individbaserad statistik.<sup>188</sup> På så sätt kan myndigheter och privatpersoner relativt lätt få information om hur en viss situation (ex. hushållsekonomi, sjukskrivningar, utbildningsnivå etc.) varierar beroende på ålder, kön, civilstånd, födelseland, medborgarland liksom mellan olika län och kommuner. Däremot är det förbjudet att registrera en persons etnicitet, religion, sexuella läggning och ev. funktionsnedsättningar i folkbokföringen, i enlighet med persondatalagen.

Det är med andra ord relativt lätt för en myndighet att få kunskap om skillnader inom hälsa, ekonomi, social omsorg, som samvarierar med diskrimineringsgrunderna kön, ålder och även i viss mån också etnicitet (utländsk bakgrund). Jämställdhetsintegreringen som idag många myndigheter arbetar med bygger ofta på att olika sorters persondata. Statistik av detta slag har därför blivit standardsättet att mäta om olika åtgärder fått effekt. Vet man t.ex. hur ohälsotalen är för alla 65–75-åringar i Västra Götaland år 2013, bör en kraftfull satsning på hälso- och sjukvård just för denna grupp visa sig i senare statistiska sammanställningar.

Givet detta har många myndighetsutövare svårt att se hur de ska kunna samla in löpande information om läget för vissa speciella grupper, t.ex. HBTQ-personer, nationella minoriteter, religiösa minoriteter eller personer med funktionsnedsättningar. Då kunskapssynen alltjämt understryker kvantitativa mängddata framför kvalitativa djupdata tycks de myndigheter som också har ett statistikansvar ha särskilt svårt att förhålla sig till andra sorters datainsamling.

Problemet med datainsamling har ofta lösts genom så kallad "snowball sampling". Det innebär att intervjuaren/forskaren kontaktar personer eller organisationer som man vet tillhör gruppen man vill veta mer om, i detta fall romer. Intervjuaren ber att få intervjua dessa om t.ex. om deras situation i allmänhet, eller hur deras upplevelse av myndighetskontakter är. Sedan ber man om dessa intervjupersoner tipsar om andra som i sin tur kan intervjuas. Dessa data blir alltså av en annan karaktär, men kan ge en tydlig indikation på hur utvecklingen går. Det är viktigt att sådana mindre undersökningar inte blir för små, eftersom det då går lätt att utläsa vilka enskilda personer som har gett information eller som beskrivs i dataredovisningen.

---

<sup>188</sup> Offentlig statistik finns inom områdena: Arbetsmarknad; Boende, byggande och bebyggelse; Demokrati; Energi; Finansmarknad; Handel med varor och tjänster; Hushållens ekonomi; Hälsa- och sjukvård; Jord- och skogsbruk, fiske; Kultur och fritid; Levnadsförhållanden; Miljö; Nationalräkenskaper; Näringsverksamhet; Offentlig ekonomi; Priser och konsumtion; Rättsväsende; Socialförsäkring m.m.; Socialtjänst m.m.; Transporter och kommunikationer; Utbildning och forskning. Statistiken samlas in av SCB och 26 andra statistikansvariga myndigheter. Se SCB:s webbsida "Hitta statistik", tillgänglig på [www.scb.se/sv/Hitta-statistik/](http://www.scb.se/sv/Hitta-statistik/)

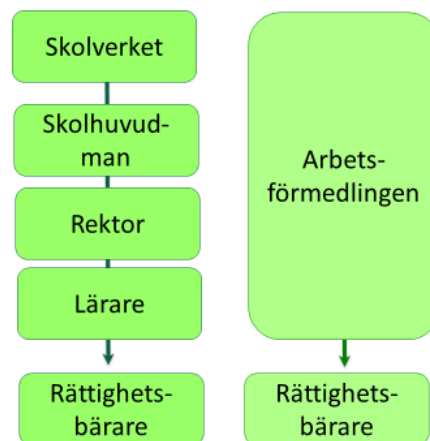
Frågan är dock hur mycket mer information om romers situation, som behöver samlas in, och i vilket syfte den samlas in. Läger vi samman slutbetänkandet från Delegationen för romska frågor, den nationella strategin, Vitboken och nulägesbeskrivningen bör detta vara tillräcklig grund för ett kraftfullt agerande från samtliga myndighetsutövare.

## 6. Analys – myndigheternas mandat

### 6.1. Myndigheterna – avståndet till rättighetsbäraren

Myndigheterna skiljer sig åt i sin relation till rättighetsbärarna – i det här fallet personer som tillhör den romska minoriteten. Arbetsförmedlingen och Polisen är de enda myndigheterna som inom sin organisation har direkt ansvar för upprätthållande av mänskliga rättigheter, som rätten till arbete/ tillgång till arbetsmarknaden och rätten till fysisk säkerhet. Dessa myndigheter har också direktkontakt med rättighetsbärare genom poliser och arbetsförmedlare på lokalnivån.

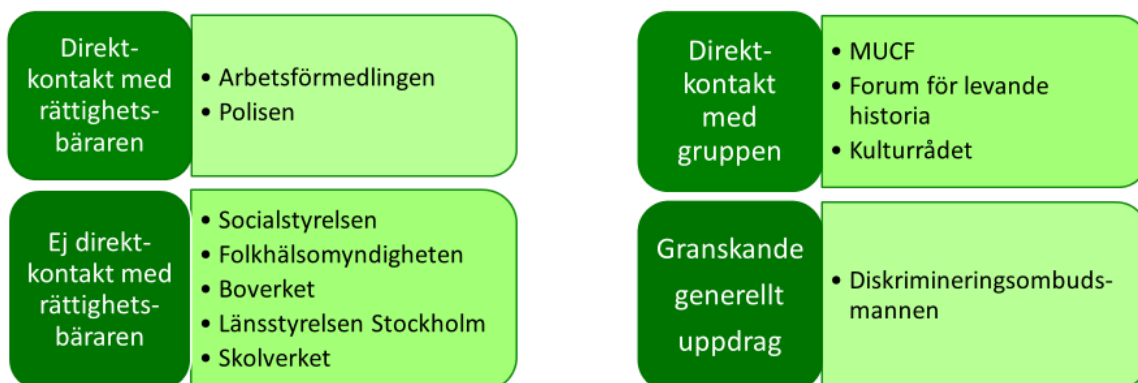
Skolverket, Folkhälsomyndigheten, Boverket och Socialstyrelsen har inte samma direktkontakt med rättighetsbäraren. De är policy- och riktlinjemyndigheter med tolknings-, utrednings- och utvecklings-funktioner. Deras arbete ska sedan tas om hand av de som sedan arbetar direkt mot rättighetsbärarna, som t.ex. skolhuvudmän och skolpersonal liksom socialnämnder och socialsekreterare. Denna brist på möjlighet att direkt agera på iakttaga problem lyftes också som ett problem av dessa myndigheter representanter. Det innebär också att de inte själva har kontroll över om och hur deras arbete, t.ex. olika kunskapsöversikter, utbildningsmaterial och riktlinjer, används i de verksamheter som i slutänden ska implementera dem. Skillnaden kan illustreras i bilden nedan.



Detta innebär också att det är svårt att veta i vilken mån, och på vilket sätt, arbetet som skett på myndighetsnivån kommer att påverka situationen för rättighetsbärarna. Frågor om diskriminering blir kanske också något som denna sorts myndigheter mest förknippar med sina anställningsförfaranden, eftersom de i övrigt sällan har direktkontakt med rättighetsbärarna in några andra situationer.

DO kan inte heller sägas ha direktkontakt med rättighetsbärare i sin dagliga verksamhet även om enskilda personer kan vända sig till myndigheten. Deras verksamhet kan ha stor betydelse för enskilda personer, men målgruppen är främst olika myndighetsföreträdare/maktutövare även då enskilda fall drivs i domstol. Forum för levande historia, Kulturrådet och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) har båda kontakt med gruppen romer som en

nationell minoritet, med rätt till sin historia, sitt språk och sin kultur. Myndigheterna som studerats kan således delas upp enligt nedan.



emergati

De flesta myndigheter som har fått uppdrag som en del av den nationella strategin är därför, liksom de myndigheter med uppdrag som tangerar strategin, minst ett, och ofta fler steg ifrån rättighetsbärarna. De är också myndigheter som i regel har främjande uppdrag som huvudfokus, till skillnad från andra sorters uppdrag som implementering, skydd eller granskning.

## 6.2. Myndigheternas särskilda uppdrag i relation till rättighetsstandard och principer

Genom att de olika myndigheternas uppdrag i relation till den romska gruppen ovan har omdefinierats i relation till mänskliga rättigheter och nationella minoritetsrättigheter kan vi passa in i rättighetsmatrisen som presenterades i början av rapporten.

Standard Principer	Respektera	Skydda	Uppfylla	Granska	Främja
Jämlikhet/ Icke-diskri- minering	Af Pol		Af Sk	Lst Sk SoS KR	Lst Lst Lst Lst Bo Bo FHM FHM FHM FHM Sk Sk SoS SoS SoS SoS SoS DO DO FLH FLH FLH KR Mucf Mucf Pol
Deltagande/ Inkluderande			Lst Af Bo FHM FHM SoS Sk FLH Pol KR Mucf		
Transparens/ Ansvarighet					



Förkortningarna är: Lst = Länsstyrelsen; Af = Arbetsförmedlingen; Bo = Boverket; FHM = Folkhälsomyndigheten; Sk = Skolverket; SoS = Socialstyrelsen; DO = Diskrimineringsombudsmannen; FLH = Forum för levande historia; KR = Kulturrådet; Mucf = Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor; Pol = Polisen

Som synes är den överväldigande majoriteten av uppdragen av främjande karaktär och har ett fokus på icke-diskriminering. De återfinns därför i rutan som relaterar *främjande* till just *icke-diskriminering*. Uppdragen har syftat till att förändra situationen för romer genom datainsamling och kunskapsuppbyggnad. Fokus har också legat på att skapa och sprida information och kunskap till andra myndighetsutövare. Andra främjandeuppdrag har fokuserat på finansiellt stöd till romska föreningar för att arbeta med specifika frågor, som jämställdhet, hälsa och kulturutövande. Polisen kan sägas ha ett internt främjande uppdrag på så sätt att de har i uppdrag att öka kunskapen om hatbrott.

Några uppdrag kan sägas ha haft en viss granskningsdimension genom att de har förberett för kommande granskningar t.ex. genom att ta fram indikatorer (som Folkhälsomyndigheten) eller genom att skapa uppföljningssystem (Länsstyrelsen). Andra uppdrag har inslag av uppföljning, men det är inte helt klar vad som sker med dessa uppföljningar. Dessa två kategorier av uppdrag återfinns i figuren ovan i rutan som rör *granskning* i relation till *icke-diskriminering*. De är dock blåfärgade för att markera att de inte ännu kan ses som klara granskningsuppdrag. Bland de uppdrag som har gått igenom i dokumentstudien kan endast Diskrimineringsombudsmannens uppdrag ses som granskande.

Två uppdrag återfinns i rutan *respekt* i relation till *icke-diskriminering*. Det är förstås klart att alla myndigheter har uppdraget att respektera mänskliga rättigheter och nationella minoritetsrättigheter i så mån att de inte själva genom sitt agerande får kränka dem. Det är dock bara Arbetsförmedlingen och Polisen som har uppdrag som speciellt riktar sig till den egna organisationen och dess medarbetare, vilket i sig är anmärkningsvärt. Det kan tolkas som



att regeringen endast ser möjligheter till icke-respekt för mänskliga rättigheter och nationella minoritetsrättigheter i mötet mellan myndighetsföreträdare/ansvarsbärare och invånare/rättighetsbärare, eftersom just dessa två myndigheter har denna direktkontakt. Att Polisens får ett särskilt uttalat uppdrag att arbeta på ett sätt som "präglas av respekt för allas lika värde" med start 2014, bör ses i ljuset av att Skånepolisens register av romer avslöjades på hösten 2013.

Arbetsförmedlingens arbete med romska kundresurser är ett arbete som direkt har fokuserat på att uppfylla rätten till arbete för romer och enligt återrapporteringen också lyckats att uppfylla detta för många som tidigare inte har känt att myndigheten är till för dem. Skolverkets arbete med att tillse att det finns utbildade lärare på de nationella minoritetsspråken kan sägas vara en del av ett uppfyllande av romers rättighet till undervisning i sitt modersmål, men det är först när lärarna arbetar i landets olika skolor som rättigheten är helt uppfylld.

Det finns en rättighet som myndigheterna så gott som alla har haft i uppdrag att uppfylla – rätten till delaktighet/inkluderande. Precis som icke-diskriminering är delaktighet både en rättighet i sig och en rättighetsprincip som måste finnas med i allt arbete. Samtidigt har romer som minoritet också särskild rätt till samråd i frågor som särskilt berör dem. Det är dock otydligt om uppdragen fokuserar på denna sorts samråd eller annat deltagande. Denna otydlighet avspeglas också i de olika begrepp som används såväl i dokument och som i intervjuerna. Den rätt till samråd som nationella minoriteter har är betydligt starkare juridiskt skyddad än den mer generella rätt till delaktighet och/eller samrådsförfarande i frågor som t.ex. nedläggning av daghem, nybyggnationer och liknande. Det kan därför vara viktigt att inte blanda ihop de olika förfarandena. Det är klart att Polisens uppdrag inte är formulerat att gälla gruppen romer. Här ligger fokus snarare på romer som en av flera "utsatta grupper". De andra uppdragen har dock antingen specifikt fokus på gruppen romer eller på nationella minoriteter, vilket gör att uppdragen rimligtvis ska relateras till den starkare rätten till samråd som romer har i egenskap av nationell minoritet.

Rätten till samråd för nationella minoriteter stadfästs i Europarådets ramkonvention för skydda av nationella minoriteter, som Sverige tillträdde 1999. I konventionens artikel 15 fastställs att medlemsstaterna (bl.a. Sverige) "*ska skapa nödvändiga förutsättningar för att personer som tillhör nationella minoriteter effektivt ska kunna delta i det kulturella, sociala och ekonomiska livet samt i offentliga angelägenheter, särskilt sådana som berör dem*". Den svenska minoritetslagen är vagare i sin formulering, men ska tolkas i enlighet med konventionstexten (s.k. fördragskonform tolkning). Enligt paragraf 5 i minoritetslagen ska myndigheterna "*ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt det är möjligt samråda med representanter för minoriteterna i sådana frågor*".<sup>189</sup> Det finns ett övervakningsorgan inom Europarådet som både begär in och granskar medlemsstaternas rapporter om situationen för nationella minoriteter i deras länder. Dessutom gör de så kallade auktoritativa tolkningar som bör användas för att tolka

---

<sup>189</sup> Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

konventionens innebörd. Övervakningskommittén har bl.a. tolkat vad som egentligen "effektivt" betyder i relation till samråd. Denna tolkning kan vara av intresse även för att bedöma de samråd som har skett mellan myndigheterna och den nationella minoriteten romer under perioden 2012 – 2015. Bland annat menar kommittén att det inte räcker "(...) att konventionsstater gör det formellt möjligt för personer som tillhör nationella minoriteter att delta. De bör även se till att deras deltagande har ett betydande inflytande på beslut som fattas och att det finns, så långt det är möjligt, ett delat ansvar för beslut som fattas.<sup>190</sup>"

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att **samtliga främjande uppdrag kan vara viktiga delar av ett senare eller parallellt arbete med att stärka respekten skyddet, uppfyllandet och/eller granskandet av romers rättigheter**. Det arbete som fokuserar på att stärka romska civilsamhällesorganisationer och romska språk och kultur går generellt direkt till medlemmar ur den romska gruppen. Arbetsförmedlingen och Polisen har också direkt kontakt med romer, vilket innebär att dessa myndigheter har möjlighet att själva se till att information och kunskap om romers rättigheter, om antiziganismen i samhället och om romers situation sprids inom sina organisationer.

**Övriga myndigheters arbete är dock starkt beroende av att andra aktörer som har ansvar för att skydda, uppfylla och granska centrala mänskliga rättigheter**, som utbildning, bästa möjliga hälsa, social trygghet, rimlig bostad, arbete och de mer specifika nationella minoritetsrättigheterna till kultur och språk. Utan ett starkt engagemang från de som är mottagare av uppdragens slutresultat, dvs. socialnämnder, och socialtjänster, utbildningsnämnder och skolor, fastighetsnämnder och bostadsmarknadens aktörer, hälso- och sjukvårdsnämnder, vårdcentraler och sjukhus osv. riskerar dock uppdragen i sig att inte leda till den kraftfulla förbättring av romers situation som strategin eftersträvar. I detta sammanhang kan det vara viktigt att påminna om en av denna studies avgränsningar. Den fokuserar inte alls på det arbete som myndigheter på andra nivåer ansvarar för. Samtidigt är det tydligt att kommuner, landsting och regioner är helt centrala för att Sverige ska kunna garantera att romers rättigheter respekteras, skyddas, uppfylls, granskas och främjas på samma sätt som alla andra invånares.

### 6.3. Regeringens val av myndigheter och uppdragstyper

Som nämnts ovan skiljer sig de olika myndigheternas huvuduppdrag och insatsarsenal åt. Det är intressant att notera att de flesta av myndigheterna i fokus för denna studie, med undantag av Polisen, DO, och Länsstyrelsen främst har mjuka styrmedel till sitt förfogande. Socialstyrelsen, Skolverket och Folkhälsomyndigheten har mandat att ta fram riktlinjer och råd för verksamheter inom sina respektive områden, men har också kunskapsinsamlade och kunskapspridande uppdrag. Kulturrådet, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor och Forum för levande historia har bara främjande uppdrag med mjuka styrmedel till sitt

---

<sup>190</sup> Den rådgivande kommittén om ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter (2008) *Kommentarer till effektivt deltagande för personer som tillhör nationella minoriteter i det kulturella, sociala och ekonomiska livet samt i offentliga angelägenheter*, ACFC/31DOC(2008)001 Europarådet.

förfogande. De särskilda uppdrag som myndigheterna har haft under perioden 2012 – 2015 har dessutom varit utformade för att passa sig för mjuka styrmedel. Det har rört sig om kunskapsfrämjande insatser, utbildning, informationsmaterial, projektmedel osv. De speciella uppdrag som har utförts för att stärka romers rättigheter under perioden har alltså dels lagts på myndigheter som främst har mandatet att arbeta med mjuka styrmedel, dels har uppdragen själva utformats för att genomföras med mjuka styrmedel. I den nationella strategin behandlas även Skolinspektionen som en viktig aktör för arbetet för romsk inkludering på grund av sitt tillsynande uppdrag gentemot landets skolor. Skolinspektionen har dock inte fått något särskilt uppdrag inom strategin.

Hårda styrmedel (government)	Mjuka styrmedel (governance)
Lagar	Information
Förordningar	Kunskap
Tillsyn	Överenskommelse
Finansiering (statsbidrag)	Utvärdering
	Projekt

#### 6.4. Myndigheternas ordinarie uppdrag enligt lag

Det saknas speciella regeringsuppdrag kring gruppen romer i de aktuella myndigheternas regleringsbrev för 2016. Samtidigt verkar det oklart hos en del myndigheter hur de i så fall ska arbeta för att människor från den romska gruppen kan åtnjuta sina mänskliga rättigheter och sina rättigheter som medlem en nationell minoritet. I förvaltningslagen definieras ett antal viktiga lagliga krav med relevans för ett fortsatt arbete för att bekämpa antiziganism och för romers rättigheter. Förvaltningsmyndigheterna som lagen refererar till är samtliga myndighetsutövare inom samtliga sektorer och på samtliga nivåer. Den styr med andra ord såväl arbetet inom statliga myndigheter som inom landsting/regioner och kommuner.<sup>191</sup> Varje myndighet ska lämna upplysningar, vägledning, råd och annan sådan hjälp till enskilda människor i frågor som berör myndighetens verksamhetåtgärd.<sup>192</sup> Denna hjälp ska lämnas i den utsträckning som personen behöver för att förstå de råd och upplysningar som myndigheten ger.<sup>193</sup> Det är också viktigt att veta att om någon person vänder sig till fel myndighet av misstag, bör myndigheten hjälpa honom/henne till rätta.<sup>194</sup> Myndigheterna måste också särskild anstränga sig för att uttrycka sig lättbegripligt så att den information och råd de ger är förståeliga för den som behöver dem. Även på andra sätt skall kontakten med myndigheten underlättas så att enskilda personer kan få det skydd, stöd och den samhällsservice de har rätt till.<sup>195</sup> Detta innebär också att myndigheten bör anlita tolk om någon inte behärskar svenska eller är allvarligt hörsel- eller talskadad.<sup>196</sup> Enskilda personer som har ett ärende med myndigheten får ta med en annan person som ombud/biträde.

<sup>191</sup> Förvaltningslag (1986:224)

<sup>192</sup> Paragraf 4 i Förvaltningslag (1986:224)

<sup>193</sup> Paragraf 4 i Förvaltningslag (1986:224)

<sup>194</sup> Paragraf 4 i Förvaltningslag (1986:224)

<sup>195</sup> Paragraf 7 i Förvaltningslag (1986:224)

<sup>196</sup> Paragraf 8 i Förvaltningslag (1986:224)

Förbudet mot diskriminering gäller också myndigheternas dagliga verksamheter. Som arbetsgivare får de inte diskriminera någon person som är arbetstagare eller praktikant, eller någon som söker arbete eller praktik.<sup>197</sup> Ingen skollära eller lärare får diskriminera något barn eller någon elev, student eller studerande som deltar i eller söker till verksamheten.<sup>198</sup> Diskriminering är också förbjuden i hälso- och sjukvården, social-tjänsten, social- och arbetslöshetsförsäkringen.<sup>199</sup> Det är också förbjudet för myndigheterna att diskriminera när de ska bistå allmänheten med upplysningar, vägledning, råd eller annan sådan hjälp, eller på annat sätt ha kontakter med allmänheten.<sup>200</sup> Diskriminering är också förbjuden i affärer, tjänstesektorn och på bostadsmarknaden.<sup>201</sup>

Myndigheterna har också ett särskilt ansvar för att för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken.<sup>202</sup> De ska också i övrigt främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige. Barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska främjas särskilt. Myndigheter ska också informera de nationella minoriteterna om deras speciella rättigheter.<sup>203</sup> Inte minst viktigt så klargörs att myndigheterna ska ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och samråda med representanter för minoriteterna i sådana frågor.<sup>204</sup>

Efterlevdes dessa lagar i praktiken hade inte nationell strategi för romsk inkludering behövts. De nulägesbeskrivningar som gjorts under den aktuella perioden har tyvärr återigen visat på de allvarliga och djupgående samhällsproblem som möter individuella romer och den romska gruppen i deras kontakt med olika myndighetsrepresentanter. I inledningen till Länsstyrelsens sammanfattande nulägesbeskrivning sammanfattas detta på nedanstående sätt:

**Nulägesbeskrivningen bekräftar bilden av förekomsten av diskriminerande strukturer, fördom och förutfattade meningar om romer som grupp och förekomst av antiziganism inom samtliga områden som omfattas av studien. Att nå målet med regeringens strategi för romsk inkludering handlar till stora delar om att nå målen med icke-diskriminering i samhället. Länsstyrelsen anser att det finns en risk att ansvaret för den romska inkluderingen läggs på romerna själva.<sup>205</sup>**

Givet detta och de krav som ovanstående lagar ställer på myndigheterna så är det tydligt att samtliga myndigheter måste fortsätta och förstärka sitt arbete för romers rättigheter och mot antiziganism. Det är därför märkligt att de på flera av myndigheterna verkar som om arbetet mot antiziganism och för romers rättigheter är avhängigt av särskilda uppdrag, eller att det

---

<sup>197</sup> Kapitel 2, paragraf 1 i *Diskrimineringslag (2008:567)*

<sup>198</sup> Kapitel 2, paragraf 5 i *Diskrimineringslag (2008:567)*

<sup>199</sup> Kapitel 2, paragraf 13 och 14 i *Diskrimineringslag (2008:567)*

<sup>200</sup> Kapitel 2, paragraf 17 i *Diskrimineringslag (2008:567)*

<sup>201</sup> Kapitel 2, paragraf 12 i *Diskrimineringslag (2008:567)*

<sup>202</sup> Paragraf 8 i *Språklag (2009:600)*

<sup>203</sup> Paragraf 3 i *Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk*

<sup>204</sup> Paragraf 3 i *Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk*

<sup>205</sup> Länsstyrelsen Stockholm (2014) *Nulägesbeskrivning av hinder och möjligheter för romers rätt – utbildning, arbete, bostad, hälsa, social omsorg och trygghet*, Rapport 214:22, s. 7.

räcker att återgå till ett arbete som är generellt riktat mot "allmänheten". Samtliga myndigheter på lokal-, regional och nationell nivå har även fortsatt ett gediget arbete framför sig. Det åligger inte bara myndigheterna att garantera att de inte diskriminerar personer/grupper i sina verksamheter. Myndigheterna måste också kunna garantera att det skydd, stöd och den samhällsservice de ansvarar för också når samtliga inom deras så kallade målgrupper. Frågan om vilka som inte utnyttjar en samhällsservice de har rätt till måste ställas oftare, liksom frågan varför de i så fall inte gör det.

## 6.5. Om diskriminering – eller ett vidare tillgänglighetsbegrepp

Det finns otaliga exempel på hur romer diskrimineras. På grund av att etnicitet inte får registreras är det svårare att göra den sortens jämförelser som kan göras mellan t.ex. vilken behandling män respektive kvinnor erbjuds inom sjukvården. Utan denna sorts persondata är det svårt att bevisa i vilken grad diskriminering sker utan att använda så kallad "praktikprovning" (eng. situation testing). Praktikprovning är en metod som bland annat används för att skapa bevis i diskriminerings-ärenden när man inte vet (eller vill veta) om diskriminering förekommer. Metoden innebär att man använder sig av olika testpersoner/grupper av testpersoner som är identiska på alla sätt förutom just den aspekt som skall testas (till exempel kön, etnicitet, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder). I Sverige får inte myndigheterna själva använda sig av denna metod i granskningar. DO, liksom andra myndigheter, kan dock använda sig av data som har framkommit då andra aktörer, t.ex. journalister har använt denna metod.<sup>206</sup> Det borde dock rimligtvis kunna användas av myndigheterna för att testa praktiken inom den egna organisationen, om det som framkommer i testerna inte används för att avskeda enskilda personer, utan för att få en bild av hur praktiken ser ut. Det skulle i så fall kunna liknas vid det som i näringslivet betecknas som "mystery shopper"<sup>207</sup>.

Denna sorts metoder som synliggör diskriminering som sker i olika myndigheters praktik måste dock kompletteras med andra åtgärder för att göra så det allmännas samhällsservice och stödfunktioner verkligen når de som har rätt till densamma. I både dokumentstudien och i fokusgruppsintervjuerna lyfts genomgående romers bristande tillit till myndigheter. Brist på information om vilka möjligheter och rättigheter man har att få tillgång till olika sorters stöd och samhällsservice återkommer också.

Detta pekar på vikten av att myndigheter på samtliga nivåer måste fortsätta och utveckla sitt arbete med att undanröja de hinder som gör att deras praktik otillgänglig för vissa individer och grupper. Även om *bristande tillgänglighet* i lagens mening bara refererar till fysiska hinder måste således myndigheterna tillse att personer (i det här fallet romer) inte får sämre

---

<sup>206</sup> Ett känt exempel är den praktiktestning som Sveriges Radio gjorde tillsammans med en grupp romer, som gällde möjligheten att hyra bil på sammanlagt 23 bensinstationer i Stockholmsområdet. Av dessa klarade bara 13 testen, dvs. på 10 bensinstationer agerade personalen tydligt diskriminerande. Se t.ex. <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=103&artikel=5293226>

<sup>207</sup> Mystery shopping är en marknadsundersökning när en person utger sig för att vara en potentiell kund och utvärderar en verksamhet utifrån de kriterier som företaget själv har definierat

behandling av det allmänna, genom att deras praktik inte har gjorts tillgänglig. Det är först när dessa hinder undanröjts som romer kan komma i en jämförbar situation med majoritetsbefolkningen. Detta resonemang för oss tillbaka till analysramens diskussion om ett bredare tillgänglighetsbegrepp. Om myndigheterna ska garantera "alla" en viss service, eller ett visst stöd måste arbetet ta de hinder som finns för olika individer och grupper att faktiskt ta del av den service de har rätt till.

Med denna utgångspunkt blir således inte brobyggare och kundresurser en åtgärd som ligger utanför myndigheternas ordinarie uppdrag. Det är istället en åtgärd som måste till för att de ska nå delar av sin målgrupp, som på grund av en historia av förtryck och diskriminering från **myndigheterna** inte har tillit till dem. Kvaliteten på utbildning, sjukvård, brottsbekämpning osv. kan vara den allra bästa, men när den inte hela målgruppen på grund av olika hinder har den ändå misslyckades.

## 7. Slutdiskussion

Vad innebär allt detta då för det framtida arbetet för romers rättigheter och mot antiziganism? Utgångspunkten för studien har varit att målen för detta arbete måste vara:

- **Lika respekt för romers mänskliga rättigheter**
- **Lika skydd för romers mänskliga rättigheter**
- **Lika uppfyllelse av romers mänskliga rättigheter**
- **Lika granskning av romers mänskliga rättigheter**
- **Lika främjande av romers mänskliga rättigheter**
- **Särskilt aktivt skydd av romers kultur och språk**

Studien visar att det efter arbetet under perioden 2012 – 2015 finns mer kunskap och information om romers situation och historia, inklusive den diskriminering som gruppen historiskt har utsatts för. Det fler läromedel på romani chib och även om romer som nationell minoritet. På många håll finns personer anställda som brobyggare/kundresurser för att överbrygga tillitshinder. Flera brobyggarutbildningar har etablerats och det finns idag betydligt större erfarenhet av samrådsförfaranden. Samtliga myndighetsföreträdare har talat om vikten av det arbete som har utförts under perioden. Även om få myndigheter aktivt använde sig av begreppet antiziganism, menade samtliga fokusgrupper att arbetet för att stärka romska rättigheter var mycket angeläget. Allt detta är i sig viktiga resultat. Det som framför allt skiljer periodens arbete från tidigare satsningar är två saker:

- **de olika samråden/dialoger som har varit en central del av myndighetsuppdragen; samt**
- **brobyggarutbildningarna, som pekar på en mer långsiktig satsning på brobyggarfunktionen.**

Myndigheterna och representanter för den romska gruppen har inte alltid haft lätt för att hitta metoder som fungerat för bägge parterna, men samråden har fortsatt och utvecklats. Såväl samråden som brobyggarna har varit nödvändiga för att försöka överbrygga den förtroendeklyfta som finns mellan romer och svenska myndigheter. Just på grund av den förståeliga misstro många romer fortfarande har för myndigheter och myndighetsutövare är det därför mycket angeläget att såväl samråd som brobyggaranställningar även fortsatt kommer att finnas kvar som en del av myndigheternas ordinarie arbete. Frågan om vad som kan anses vara ett samråd och vad som är konsultation bör dock tydliggöras. Brobyggarfunktionen måste också få ett kraftfullare fokus på förändringar inom myndigheterna. Det kan inte vara meningen att brobyggarna själva ska överbrygga hinder som

brist på tillit. Brobyggarnas erfarenheter av de hinder som gör att myndigheterna inte når den romska gruppen måste ligga till grund för förändringar av verksamheternas ordinarie arbete.

Det verkar dock finnas en verklig risk att projekten/uppdragen som olika myndigheter har haft kommer att avslutas utan större avtryck i verksamheten, om dessa inte återkommer i kommande regleringsbrev eller särskilda regeringsuppdrag, alternativt finns inskrivna i myndighetsdirektivet. Detta beror inte på brist på engagemang eller vilja hos de närmast ansvariga på respektive myndighet. Samtliga som har haft specialuppdrag har tagit dessa på allvar. Däremot är svenska myndigheter utformade för majoriteten – den s.k. ”befolkningen”, vilket gör att satsningar som ska leda till ”inkludering” alltså hamnar vid sidan om ordinarie verksamhet. De som inte nås av generella åtgärder och generell information, eller kan klara av generellt ställda krav, blir definierade som särskilt utsatta och/eller sårbara. Genom att fokus läggs mer på gruppen (som t.ex. inte har tillit) hamnar lätt myndigheternas otillgänglighet (som t.ex. inte kan visa en klar, konsistent icke-diskriminerande praktik) i skymundan.

Det tycks vara så att så länge det är individer/grupper som är ”sårbara”/resurssvaga, som t.ex. romer, som ses som problemet, snarare än myndigheternas brist på tillgänglig service riskerar projekt att förbli projekt vid sidan om ordinarie verksamhet riktad till de ”icke-sårbara/resursstarka. Detta mönster kan ses i den offentliga utredningen från 1956 angående ”Zigenarfrågan” som bryskt påpekar att det ju fordras att den enskilde själv kan överblicka situationen och ta initiativ för att komma till rätta med sina försörjningsproblem och sina problem för att få bistånd av samhället. Utredningen menar att romer saknar dessa förmågor, vilket gjorde att de inte fick det stöd de hade rätt till. Slutsatsen som drogs 1956 var alltså att det var fel på romerna, inte på myndigheterna. Hade utredningen istället analyserat situationen utifrån mänskliga rättigheter med ett brett krav på tillgänglighet skulle slutsatsen ha blivit en annan. Det var snarare samhällsstödet som inte fungerade, vilket visade sig genom att personer med rätt till stöd inte kunde överblicka situationens komplexitet och/eller inte kan ta de initiativ som skulle behövas för att få detta stöd.

De flesta av de myndigheter som studien fokuserat på är inte i direktkontakt med rättighetsbärarna. Dessa myndigheter är också flera steg ifrån det direkta agerande, som bl.a. nulägesbeskrivningen visade på behövs inom många områden. Flera av fokusgrupperna menade också att detta har varit ett problem i relation till den romska gruppen, som ser behovet av snabbare förändringar. Det faktum att det finns flera steg mellan myndigheterna och rättighetsbärarna gör det extra viktigt att nationell, regional och lokal nivå kan arbeta tillsammans, något som i sin tur aktualiserar frågan om det kommunala självstyret.

Generellt har en bild trätt fram där myndigheter i text och tal visar på en medvetenhet om en historisk och nutida diskriminering av romer, samtidigt som ingen vill tillstå att den egna myndigheten idag diskriminerar. Det talas också mycket om ett behov av ökad kunskap om romer som minoritet. Samtidigt är det tveksamt om det är bristen på kunskap som leder till exkluderande och diskriminerande praktik. Ibland tycks det snarare vara ett önsketänkande att det går att ändra personers och verksamheters verksamhet genom en utbildningsdag eller



ett informationsmaterial. Redan när den nationella strategin inleddes menade regeringen att situationen var så allvarlig att det skulle ta 20 år att innan Sveriges myndigheter skulle kunna garantera att mänskliga rättigheter också i praktiken gällde även romer. Rimligtvis bör det redan från början ha varit klart att främjande åtgärder inte kommer att vara nog.

## 8. Rekommendationer

Avslutningsvis presenteras ett antal förslag som kan härledas ur studien och som har som syfte att stärka det fortsatta arbetet för romers rättigheter och mot antiziganism.

### 8.1. Arbeta med ett bredare tillgänglighetsbegrepp för att tydliggöra myndigheters och myndighetsutövares ansvar

I fokusgruppsintervjuerna lyfte många att det är de uppdrag och delar av verksamheterna som tillsynas eller har klara åiterrapporteringskrav som blir uppmärksammade och genomförs. Det kan tyckas anmärkningsvärt eftersom det redan är en skyldighet för den offentliga sektorn att arbeta icke-diskriminerande och inkluderande. Förutom att dessa skyldigheter återfinns i olika mänskliga rättighetskonventioner, i våra grundlagar och i Förvaltningslagen, Diskrimineringslagen och Nationella minoritetslagen finns det även skrivningar om dessa krav i olika speciallagstiftningar som Hälso- och sjukvårdslagen, Skollagen, Socialtjänstlagen och Polislagen. Dessa paragrafer, som beskrivs nedan, tydliggör också att uppdragen inte kan anses vara uppfyllda om diskriminering och andra hinder försvårar vissa individers och grupperns möjlighet att få den skydd, det stöd och den samhällsservice som de har rätt till.

**Hälso- och sjukvårdens** mål är en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen. Vården ska vara lätt tillgänglig, bygga på respekt för patientens självbestämmande och integritet och främja goda kontakter mellan patienten och hälso- och sjukvårdspersonalen, samt tillgodose patientens behov av kontinuitet och säkerhet i vården.<sup>208</sup>

**Socialtjänsten** ska främja människors ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet. Verksamheten skall bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet.<sup>209</sup>

**Polisens** arbete ska ses som ett led i samhällets verksamhet för att främja rättvisa och trygghet genom att upprätthålla allmän ordning och säkerhet samt tillförsäkra allmänheten skydd och annan hjälp.<sup>210</sup>

**Skolan** ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande, förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna. Utbildningen ska ta hänsyn till barns och elevers olika behov så att de kan ges det stöd och stimulans de behöver för att utvecklas så långt som möjligt. Skolan ska sträva efter att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.<sup>211</sup>

Att myndigheter ändå brister i att se vilka hinder som finns för personer att kunna ta del av det skydd, stöd och den samhällsservice som de ansvarar för antyder att diskriminering tolkas alltför snävt. Diskriminering uppfattas som en aktion som har en tydlig avsändare som har som

---

<sup>208</sup> Paragraf 2 och 2a i *Hälso- och sjukvårdslag (1982:763)*

<sup>209</sup> Kapitel 1, paragraf 1 i *Socialtjänstlag (2001:453)*

<sup>210</sup> Paragraf 1 i *Polislag (1984:387)*

<sup>211</sup> Kapitel 1, paragraf 4 i *Skollag (2010:800)*

syfte att diskriminera. Historia, kultur och institutionella rutiner gör det dock troligt att svenska myndigheter har högre hinder för vissa personer och grupper än andra. I dessa lägen kan det således vara befogat att genomlysa myndigheten från ett bredare tillgänglighetsbegrepp för att synliggöra i vilken mån dess verksamhet verkligen når ut.

## 8.2. Utveckla och stärk tillsynen

Det tycks vara nödvändigt att tillsynen av efterlevnaden av de lagar, som idag kräver att offentlig sektor (och service upphandlad av offentlig sektor) ska vara icke-diskriminerande och inkluderande, förstärks. Dessa lagar är inte skrivna som aspirationer utan de ska efterlevas redan idag. Verksamheter och personal ska redan idag arbeta icke-diskriminerande och inkluderande. Detta är en professionskunskap – och det är lika viktigt att granska offentlig sektors processer och resultat också ur dessa perspektiv. Hälso- och sjukvården, utbildning, socialtjänst och annan offentlig service måste planeras, utföras och utvärderas på ett korrekt sätt och av utbildad och kompetent personal. I detta sammanhang måste ”korrekt”, ”utbildad” och ”kompetent” inkludera icke-diskriminering och tillgänglighet. Det ska inte behövas ett särskilt uppdrag för myndigheter på olika nivåer för att de ska kunna garantera en icke-diskriminerande skydd, stöd och samhällsservice. Det ska inte heller behövas särskilda uppdrag för att de ska arbeta för att undanröja olika hinder som finns för att olika individer och grupper ska vända sig till dem. Det ska inte heller behövas information och uppmuntran för att svenska myndigheter ska samråda med de nationella minoriteterna i frågor som särskilt berör dem. Brist på tillit och andra tillgänglighetshinder, liksom andra former av diskriminering måste definieras som allvarliga brister inom ett verksamhetsområde.

Det måste bli tydligare att arbetet mot diskriminering och för inkludering inte är en bisyssla utan måste vara en integrerad del av ett kvalitativt arbete inom kommunal, regional och statlig verksamhet. Lagarna finns redan. Det är därför rimligt att granskningen om, och i vilken grad, myndighetsutövandet idag lever upp till lagarna i dessa hänseenden blir mer frekvent och kraftfullare. Diskrimineringslagen och lagen om diskrimineringsombudsmannen klagör att DO har i uppgift att granska just diskrimineringslagen. Det är ett viktigt uppdrag, men för att synliggöra icke-diskriminering och inkludering som en självklar grund för centrala samhällsfunktioner som vård, skola, socialtjänst, borde ett granskande uppdrag om diskriminering och en bredare otillgänglighet också ligga på Inspektionen för vård och social omsorg (IVO), Skolinspektionen samt Socialförsäkringsinspektionen. Lika rimligt är det att Polismyndigheten kompletteras med en fristående granskningsmyndighet så att myndigheten slipper granska sin egen verksamhet, med alla problem som det kan medföra.

Granskningsmyndigheter har i uppgift att identifiera brister inom sina respektive verksamhetsområden och att komma med förslag på ändringar i lagstiftningen om detta behövs. Tillsyn innebär också rätten att göra ett ingripande och rätten att kräva åtgärder som korrigerar felaktigheter.<sup>212</sup> I tillsynsbegreppet inbegrips däremot inte sådana uppgifter som

---

<sup>212</sup> Ur SOU 2004:100 *Förslag om en tydligare och effektiv tillsyn*

präglat de flesta av myndigheterna i studien, som information, kunskapsutveckling, normering i form av riktlinjer och föreskrifter och utvecklingsstöd. Dessa uppgifter ligger också generellt på myndigheter som Socialstyrelsen, Folkhälsomyndigheten och Skolverket och bör rymmas inom ordinarie verksamhet. Det är dock väsentligt att samråden som utvecklats under den aktuella perioden fortsätter. De tillsynsmyndigheter som tidigare nämnts bör få ett vidgat uppdrag som innebär att de också måste tillsyna diskriminering och servicens tillgänglighet inom sina områden. För att kunna utföra en liknande tillsyn måste dessa tillsynsmyndigheter (liksom även förvaltningsmyndigheterna) öka sin kompetens kring hur data om hur olika grupper upplever den samhällsservice de får, framförallt grupper som inte går att finna i persondataregister, som t.ex. romer. Myndigheternas utökade tillsynsuppdrag bör inte vara av tillfällig natur utan bli en del av ordinarie tillsyn. Det finns många utmaningar kring utvecklingen av en sådan tillsyn, men det är uppenbart att den behövs för att få ett mer långsiktigt arbete på plats. Frågan som måste ställas är hur olika myndigheters verksamhet diskriminerar – eller dess positiva motsats – hur deras verksamhet garanterar lika tillgång och tillgänglighet till den samhällsservice de ansvarar för m.m. Detta innebär också att tillsynen måste bli tydligare.

Behovet på statlig tillsyn behandlas i den nationella strategin, som är värda att lyfta igen. Regeringen menar att det finns ett behov av att **”i olika tillsynsmyndigheters arbete återkommande uppmärksamma romers situation. Genom tillsyn kan eventuella brister uppmärksammas, vilket kan bidra till att romer behandlas likvärdigt med andra medborgare”**.

Redan 2011 identifierade DO i sin rapport *Romers rättigheter* Skolinspektionen och Socialstyrelsen (vars tillsyn nu ligger på IVO) som viktiga nyckelaktörer för att främja romers rättigheter genom sina uppdrag att utöva tillsyn över socialtjänsten och skolan. Regeringen refererar till denna rapport i den nationella strategin och för bedömningen att **”relevanta tillsynsmyndigheter återkommande i sin tillsyn särskilt uppmärksamma romers situation under 2012–2032, framför allt utifrån ett barnrättsperspektiv.”**<sup>213</sup> I den nationella strategin definieras också vad en tillsyn av romska barns situation i skolan ska innehålla. Enligt strategin bör Skolinspektion få i uppdrag att granska hur skolorna uppfyller skollagens krav när det gäller skolplikt, undervisning och rätten till särskilt stöd för den elev som är i behov av det i relation till romska elever. Vidare bör inspektionen få i uppdrag att skolhuvudmännens insatser för att anpassa undervisningen till de romska elevernas förutsättningar och tillgodose deras eventuella behov av särskilt stöd enligt skollagen. I uppdraget bör också ingå att granska hur skolorna uppfyller skollagens krav när det gäller skolplikt. Vidare bör det i granskningen ingå att lyfta fram lärande exempel. Granskningen bör genomföras i samråd med romer.<sup>214</sup> Detta låter som mycket rimliga tillsynsramar och ett uppdrag att granska verksamhetsområdenas förmåga att skapa tillgänglig och icke-diskriminerande service och stödfunktioner borde snarast läggas på Skolinspektionen, liksom på IVO och Socialförsäkringsinspektionen. Liknande uppdrag som för Skolinspektionen måste utarbetas för de två senare

---

<sup>213</sup> Nationella strategin för romsk inkludering, s. 19-20

<sup>214</sup> Nationella strategin för romsk inkludering, s. 34-35

tillsynsmyndigheterna. Samtliga invånare ska kunna lita på att bestämmelser om handläggning, säkerhet, lika behandling eller rätten till en viss service efterlevs.

### 8.3. Fortsätt och utveckla metoderna för samrådsförfaranden

Som vi har sett är den största skillnaden på tidigare satsningar och arbetet under perioden 2012 – 2015 en större seriositet kring frågan om samråd med representanter för den romska gruppen. Samtidigt uttrycker såväl romer som myndighetsrepresentanter ofta att samrådsförfarandena har varit komplicerade och lite famlande. Ibland verkar det vara svårt att skilja på den rätt till samråd som de nationella minoriteterna har från vikten av att arbeta med deltagande för t.ex. brukare och patienter. Nationella minoriteters rätt till samråd har en laglig och internationell dimension som inte verkar ha tagits tillvara i arbetet med att skapa hållbara strukturer för arbetet.

I Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter uttrycks denna rättighet i artikel 15 där det tydliggörs att det offentliga har ansvar för att **"(...) skapa nödvändiga förutsättningar för att den som tillhör nationella minoriteter effektivitet skall kunna delta i det kulturella, sociala och ekonomiska livet samt i offentliga angelägenheter, särskilt sådana som berör dem."** Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk omformulerar denna artikel till paragraf 5 som säger att **"(f)örvaltningsmyndigheter ska ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt det är möjligt samråda med representanter för minoriteterna i sådana frågor."**

Den rådgivande kommittén som ansvarar för att övervaka genomförandet av ramkonventionen i medlemsstaterna utvecklar också rådgivande tolkningar av konventionens olika artiklar. Enligt en sådan rådgivande tolkning om nationella minoriteters rätt till "effektivt deltagande" omfattar begreppet "(...) ett brett spektrum av möjliga former, bland annat informationsutbyte, dialog, informella och formella samråd och deltagande i beslutsfattande. Det kan säkerställas genom olika kanaler som omfattar allt från samrådsmekanismer till särskilda parlamentariska arrangemang."<sup>215</sup>

Även om valet av mekanismer kan variera menar den rådgivande kommittén att personer som tillhör nationella minoriteter bör ges reella möjligheter att påverka beslutsfattande, och resultatet bör spegla deras behov på ett adekvat sätt. Vidare understryker kommittén att enbart samråd i sig inte är en tillräcklig mekanism för att man ska kunna säkerställa effektivt deltagande.<sup>216</sup>

---

<sup>215</sup> Artikel 70 i Den rådgivande kommittén om Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter (2008) *Kommentarer till effektivt deltagande för personer som tillhör nationella minoriteter i det kulturella, sociala och ekonomiska livet samt i offentliga angelägenheter*

<sup>216</sup> Artikel 71 i Den rådgivande kommittén om Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter (2008) *Kommentarer till effektivt deltagande för personer som tillhör nationella minoriteter i det kulturella, sociala och ekonomiska livet samt i offentliga angelägenheter*

En vidareutveckling av olika mekanismer för ett "effektivt deltagande" är därför motiverad. Detta arbete bör tydligare relatera till ramkonventions juridiska definitioner och vägledande tolkningar.

#### 8.4. Stärk möjligheten för Sverige att följa Språklagen och Skollagen genom en fortsatt satsning på minoritetsspråklärare

Skollagen ändrades från den 1 juli 2015 så att rätten till undervisning i modersmålet ytterligare stärks för barn från de nationella minoriteterna. Samtliga elever som tillhör någon av de nationella minoriteterna ska erbjudas modersmålsundervisning i elevens nationella minoritetsspråk. Kravet på att elevens vårdnadshavare har språket som modersmål har nu tagits bort för elever som tillhör en nationell minoritet. Elever som går i grundskola, grundsärskola, sameskola eller specialskola och som tillhör en nationell minoritet ska alltså alltid erbjudas modersmålsundervisning i minoritetsspråket. Språklagen klargör också att den som tillhör en nationell minoritet ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda minoritetsspråket. I många fall har dessa tydliga lagskrivningar dock inte lett till att romska barn i praktiken erbjuds den undervisning de har rätt till. Det är således viktigt att Skolverket ständigt påminner Sveriges skolhuvudmän om deras ansvar samtidigt som satsningen på modersmåls lärare i de nationella minoritetsspråken också fortsätter.

#### 8.5. Stärk möjligheten att följa skolans kursplaner genom att öka kompetensen i att undervisa om nationella minoriteter

Samtidigt som Skolverket fortsatt uppmärksammar skolhuvudmännen på deras ansvar för att erbjuda samtliga barn från de nationella minoriteterna, är det lämpligt att understryka skolans läroplaners krav på att undervisa om de nationella minoriteterna. Såväl svenska och samhällskunskap som historia har tydliga skrivningar om att alla elever ska få utbildning om bl.a. vilka de nationella minoritetsspråken är; deras ställning i samhället; samt nationella minoriteternas situation särställning och rättigheter.

#### 8.6. Fortsätt att stärka olika romska civilsamhällesorganisationer.

Romska civilsamhällesorganisationer har varit, och fortsätter att vara, centrala i arbetet för romers rättigheter och mot antiziganism. De fungerar ofta som motparter i arbetet med olika myndigheter och måste fortsatt få stöd för att utvecklas till ännu kraftfulla motparter i samrådsförfarande och annat arbete.

#### 8.7. Utred frågan om virtuella förvaltningsområden

Det känns med dagens kommunikationsmöjligheter märkligt att romer saknar möjlighet att på något sätt vända sig till olika myndigheter på sina egna språk. Om det inte är lämpligt att välja ut något/några geografiska förvaltningsområden så bör det utvecklas ett virtuellt

förvaltningsområde dit romer kan vända sig via telefon, e-mail och webb och där deras ärende förmedlas vidare. På detta sätt skulle enskilda få rätt att använda romska språk vid sina muntliga och skriftliga kontakter med den virtuella myndigheten. *På samma sätt borde enskilda romer* alltid ha rätt att använda romska språk vid sina skriftliga kontakter med Riksdagens ombudsmän liksom vid skriftliga kontakter med Justitiekanslern, Försäkringskassan, Skatteverket och Diskrimineringsombudsmannen i ärenden i ärenden som berör dem.

## 9. Referenser

- Andersson Arntén, A. (2014) *Förändringsprocesser inom svensk polis: Nulägesanalys, ur perspektivet en lärande organisation*, Rapport 2014:3 Rikspolisstyrelsens utvärderingsfunktion.
- Arbetsförmedlingen (2012) *Tillsammans för romsk inkludering*
- Arbetsförmedlingen (2012) *Öppna din dörr: Jämlikhet för romer på arbetsmarknaden*, Rapport.
- Arbetsförmedlingen (2013) *Pilotverksamhet för romsk inkludering, Återrapportering 2012*.
- Arbetsförmedlingen (2013) *Årsredovisning för 2012*
- Arbetsförmedlingen (2014) *Pilotverksamhet för romsk inkludering, Återrapportering 2013*.
- Arbetsförmedlingen (2014) *Årsrapportering för pilotverksamhet för romsk inkludering*
- Arbetsförmedlingen (2014) *Årsredovisning 2013*
- Arbetsförmedlingen (2015) *Pilotverksamhet för romsk inkludering, Återrapportering 2015*.
- Arbetsförmedlingen (2015) *Årsrapportering för pilotverksamhet för romsk inkludering 2014*
- Arbetsförmedlingen (2015) *Årsredovisning 2014*
- Arbetsförmedlingen (2015) *Öppna din dörr: Om jämlikhet för romer på arbetsmarknaden 2015*
- Arbetsmarknadsdepartementet (2011) *Uppdrag att fördela bidrag för jämställdhetsarbetet till de nationella minoriteternas organisationer*. A2011/2968/DISK, 2011-07-07.
- Arbetsmarknadsdepartementet (2012) *Regleringsbrev för budgetåret 2013 avseende Diskrimineringsombudsmannen*. A2012/4145/DISK. 2012-12-20.
- Arbetsmarknadsdepartementet (2012) *Uppdrag angående fördjupad studie om romska flickors och kvinnors livssituation och hälsa*. A2012/2102/DISK. 2012-06-28.
- Arbetsmarknadsdepartementet (2012) *Uppdrag angående strategin för romsk inkludering 2012-2032*. A2012/1193/DISK.
- Arbetsmarknadsdepartementet (2012) *Uppdrag angående strategin för romsk inkludering 2012-2032*. A2012/1193/DISK, 2012-03-29.
- Arbetsmarknadsdepartementet (2012) *Uppdrag angående strategin för romsk inkludering*. A2012/1386/DISK, 2012-04-19.
- Arbetsmarknadsdepartementet (2012) *Uppdrag att göra en nulägesbeskrivning i kommuner med pilotverksamhet för romsk inkludering*. A2012/2593/DISK, 2012-11-08.
- Arbetsmarknadsdepartementet (2013) *Regleringsbrev för budgetåret 2014 avseende Diskrimineringsombudsmannen*. A2013/4867/DISK. 2013-12-19.
- Arbetsmarknadsdepartementet (2013) *Uppdrag till Statens skolverk för att förstärka tillgången på lärare i nationella minoritetsspråk*. A2013/2958/Disk. 2013-08-15.
- Arbetsmarknadsdepartementet (2014) *Medel till Socialstyrelsen avseende insatser för romsk inkludering*. A2014/1285/DISK. 2014-03-27.



Arbetsmarknadsdepartementet (2014) *Uppdrag att förstärka tillgången på lärare i nationella minoritetsspråk*. A2014/3289/DISK, 2014-09-11.

Arbetsmarknadsdepartementet (2014) *Uppdrag om stöd till romska organisationer*. A2014/2556/DISK, 2014-07-03.

Arbetsmarknadsdepartementet (2016) *Regleringsbrev för budgetåret 2016 avseende Arbetsförmedlingen*, A/2016/00160/A, 2016-01-28.

Boverket (2013) *EU och bostadspolitiken 2012: Rättsutveckling och samarbete inom EU av betydelse för svensk bostadspolitik*, Rapport 2013:5.

Boverket (2014) *Boverkets nulägesbeskrivning: en del av romsk inkludering 2012-2032*. Rapport 2014:27.

Boverket (2014) *Årsredovisning 2013*.

Boverket (2015) *Årsredovisning 2014*.

*Diskrimineringslag (2008:567)*

Diskrimineringsombudsmannen (2012) *Forskningsöversikt om rekrytering i arbetslivet*  
Diskrimineringsombudsmannen (2014) *Delar av mönster - en analys av upplevelser av diskriminering och diskriminerande processer*.

Diskrimineringsombudsmannen (2012) *Forskningsöversikt om trakasserier inom utbildning och arbetsliv*

Diskrimineringsombudsmannen (2012) *Romers rättigheter: diskriminering, vägar till upprättelse och hur juridiken kan bidra till en förändring av romers livsvillkor*

Diskrimineringsombudsmannen (2012) *Statistikens roll i arbetet mot diskriminering*

Diskrimineringsombudsmannen (2013) *Årsredovisning 2012*.

Diskrimineringsombudsmannen (2014) *Forskning om diskriminering av muslimer i Sverige*

Diskrimineringsombudsmannen (2014) *Från plan till praktik*

Diskrimineringsombudsmannen (2014) *Mötas av hinder*

Diskrimineringsombudsmannen (2014) *Årsredovisning 2013*.

Diskrimineringsombudsmannen (2015) *Representationer, stereotyper och nyhetsvärdering*

Diskrimineringsombudsmannen (2015) *Årsredovisning 2014*.

Doyle, M., Frogner, L. & Andershed, H. (2015) *Tryggare kan ingen vara? Människors trygghet i närvaro av poliser, ordningsvakter och polisvolontärer*, Rapport 2015:1, Polismyndigheten, Rikspolischefens kansli.

Finansdepartementet (2015) *Budgetproposition 2015/16:1 Utgiftsområde 13*. 2015-09-21.

Folkhälsoinstitutet (2013) *Intryck, avtryck, framtidstro – bemötande av våldsutsatta kvinnor från de nationella minoriteterna*

Folkhälsomyndigheten (2014) *Nulägesbeskrivning: rapport om romers rättigheter och förutsättningar för hälsa i pilotkommuner*. Rapport.

Folkhälsomyndigheten (2014) *Romska flickors och kvinnors hälso- och livssituation. Delrapportering av uppdraget att genomföra en fördjupad studie om romska flickors och kvinnors hälsa.*

Folkhälsomyndigheten (2014) *Samråd med Sveriges nationella minoriteter: Behov, förutsättningar och metoder för datainhämtning om hälsosituationen bland Sveriges nationella minoriteter och urfolk. Slutrapport. 2014-03-15.*

Folkhälsomyndigheten (2015) *Återrapportering av regeringsuppdrag angående fördjupad studie om romska flickors och kvinnors livssituation och hälsa. 2015-10-30.*

Forum för levande historia (2012) *Strategi för Forum för levande historias treårssatsning på romer 2013-2016, PM.*

Forum för levande historia (2012) *Strategi för Forum för levande historias treårssatsning på romer 2013-2016, PM.*

Forum för levande historia (2014) *Årsredovisning 2013.*

Forum för levande historia (2015) *Årsredovisning 2014.*

Forum för levande historia (2016) *Årsredovisning 2015.*

Forum för levande historia. (2014) *Tid för tolerans: en studie om vad skolelever i Sverige tycker om varandra och samhället i stort.*

*Förordning (2002:989) om statligt stöd för verksamhet som förebygger och motverkar diskriminering.*

*Förordning (2007:1030) med instruktion för Arbetsförmedlingen.*

*Förordning (2007:1197) med instruktion för Forum för levande historia.*

*Förordning (2007:825) med Länsstyrelseinstruktion.*

*Förordning (2008:1401) med instruktion för Diskrimineringsombudsmannen.*

*Förordning (2008:62) om statsbidrag till verksamheter mot rasism och liknande former av intolerans.*

*Förordning (2012:515) med instruktion för Statens kulturråd.*

*Förordning (2012:546) med instruktion för Boverket.*

*Förordning (2014:1102) med instruktion för Polismyndigheten.*

*Förordning (2015:49) med instruktion för Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.*

*Förvaltningslag (1986:223)*

*Hälso- och sjukvårdslag (1982:783)*

Justitiedepartementet (2012) *Uppdrag till Statens skolverk angående strategin för romsk inkludering. A2012/1387/DISK, 2012-04-19.*

Justitiedepartementet (2014) *Regleringsbrev för budgetåret 2014 avseende Rikspolisstyrelsen och övriga myndigheter inom polisorganisationen. Ju2014/7536/PO, 2014-12-11.*

- Justitiedepartementet (2014) *Uppdrag till Rikspolisstyrelsen att utveckla arbetet för att bekämpa hatbrott*. Ju2014/1684/PO, 2014-03-13.
- Kulturdepartementet (2013) *Regleringsbrev för budgetåret 2013 avseende Statens kulturråd*. Ku2013/162/KO, 2013-01-31.
- Kulturdepartementet (2013) *Regleringsbrev för budgetåret 2014 avseende Statens kulturråd*. Ku2012/740/1341/KO, 2013-12-19.
- Kulturdepartementet (2014) *Regleringsbrev för budgetåret 2015 avseende Diskrimineringsombudsmannen*. Ku2015/02428/DISK, 2014-12-18.
- Kulturdepartementet (2015) *Regleringsbrev för budgetåret 2015 avseende Statens kulturråd*. Ku2015/01807/LS. 2015-06-25.
- Kulturdepartementet (2015) *Regleringsbrev för budgetåret 2016 avseende Diskrimineringsombudsmannen*. Ku2015/02926/DISK, 2015-12-10.
- Kulturdepartementet (2015) *Regleringsbrev för budgetåret 2016 avseende Statens kulturråd*. Ku2014/00750/KL, 2015-12-17
- Kulturdepartementet (2015) *Uppdrag att genomföra en utbildningsinsats om olika former av rasism och intolerans i historien och i dag*. Ku2015/319/KA, 2015-01-29.
- Kulturrådet (2014) *Redovisning av hur Kulturrådet verkar för det samiska folkets och övriga nationella minoriteters kultur år 2014*.
- Kulturrådet (2015) *Kulturverksamhetens främjande av nationella minoriteters kultur*. Rapport mars 2015.
- Kulturrådet (2015) *Redovisning av hur Kulturrådet verkar för det samiska folkets och övriga nationella minoriteters kultur år 2015*.
- Lag (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen.*
- Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk*
- Länsstyrelsen Stockholm (2014) *Nulägesbeskrivning av hinder och möjligheter för romers rätt: utbildning, arbete, bostad, hälsa, social omsorg och trygghet*. Rapport 2014:22.
- Länsstyrelsen Stockholm (2014) *Romers rätt till arbete: en nulägesbeskrivning av hinder och möjligheter*. Rapport 2014:23.
- Länsstyrelsen Stockholm (2014) *Strategin för romsk inkludering: Lägesrapport 2013*.
- Länsstyrelsen Stockholm (2015) *Romsk inkludering, Årsrapport 2014*. Rapport 2015:12.
- Mellgren, C., Svalin, K., Levander, S. & Torstensson Levander, M. (2014) *Skånemodellen: Beskrivning och utvärdering av ett nytt verktyg för polisiär bedömning av risk för upprepat hot och våld på individnivå*, Rapport 2014:4, Rikspolisstyrelsens utvärderingsfunktion.
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (2013) *Hälsofrämjande insatser riktade till romer*. Information på hemsida, tillgänglig på: [www.mucof.se/halsofarmande-insatser-riktade-till-romer](http://www.mucof.se/halsofarmande-insatser-riktade-till-romer) 2015-02-10
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (2013) *Nationella minoriteter starkare i arbetet för jämställdhet och mot diskriminering*. 2013-10-01. Tillgänglig på:

[www.mucof.se/nationella-minoriteter-starkare-i-arbetet-iamstallldhet-och-mot-diskriminering](http://www.mucof.se/nationella-minoriteter-starkare-i-arbetet-iamstallldhet-och-mot-diskriminering)

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2013) *Ungdomsstyrelsen beslutar om projektstöd*. Nyhet på hemsida, 2013-06-04, tillgänglig på: [www.mucof.se/ungdomsstyrelsen-beslutar-om-projektstod](http://www.mucof.se/ungdomsstyrelsen-beslutar-om-projektstod)

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2014) *Hot, kränkningar och trakasserier på nätet*

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2015) *Ung idag 2015: Prioriterade indikatorer för ungas levnadsvillkor och Nätkränkningar – svenska ungdomars normer och beteenden*.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2015) *Årsredovisning 2014*

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2016) *Årsredovisning 2015*

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. (2015) *Fem organisationer får bidrag för att främja romers hälsa*. Nyhet på myndighetens hemsida, 2015-01-20, tillgänglig på: [www.mucof.se/fem-organisationer-far-bidrag-att-framja-romers-halsa](http://www.mucof.se/fem-organisationer-far-bidrag-att-framja-romers-halsa)

Näringsdepartementet (2016) *Regleringsbrev för budgetåret 2016 avseende Boverket inom utgiftsområde 18: Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik*. N2016/00693/PUB, 2016-01-28

Polisen (2014) *Årsberättelse 2013*

Polisen (2015) *Årsberättelse 2014*

Polisen (2016) *Årsberättelse 2015*

Polislag (1984:387)

Polismyndigheten (2013) *Polisens plan för likabehandling 2013–2016*.

Polismyndigheten (2013) *Polisens årsredovisning 2012*.

Polismyndigheten (2015) *Återredovisning av regeringsuppdraget beträffande hatbrott*.

Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter

Rodel Olga C. & Dimiter-Taikon A. (2013) *“Mamma, ska jag säga att jag är rom?” En kartläggning av romska barns och elevers skolsituation i fem pilotkommuner för Skolverket*. April 2013.

Rådgivande kommittén om Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter (2008) *Kommentarer till effektivt deltagande för personer som tillhör nationella minoriteter i det kulturella, sociala och ekonomiska livet samt i offentliga angelägenheter*.

*Skollag (2010:800)*

Skolverket (2013) *Delredovisning av regeringsuppdrag inom regeringens strategi för romsk inkludering*. 2013-04-26.

Skolverket (2013) *Delredovisning av regeringsuppdrag inom regeringens strategi för romsk inkludering*. Del 2. 2013-11-28.

Skolverket (2013) *Redovisning av uppdrag att följa upp och analysera Skolverkets verksamhet utifrån minoritetspolitikens mål*. 2013-11-15.

Skolverket (2013) *Årsredovisning 2012*

Skolverket (2014) *Redovisning av uppdrag som avser utbildning av brobyggare inom regeringens strategi för romsk inkludering*. 2014-12-27.

Skolverket (2014) *Årsredovisning 2013*

Skolverket (2015) *Årsredovisning 2014*

Socialdepartementet (2012) *Regleringsbrev för budgetåret 2013 avseende Statens folkhälsoinstitut*. S2012/8365/FST, 2012-11-29.

Socialdepartementet (2013) *Regleringsbrev för budgetåret 2013 avseende Statens folkhälsoinstitut*. S2013/8843/FS, 2013-12-12.

Socialdepartementet (2013) *Regleringsbrev för budgetåret 2013 avseende Socialstyrelsen*. S2013/4695/SAM, 2013-11-28.

Socialdepartementet (2014) *Regleringsbrev för budgetåret 2015 avseende Folkhälsomyndigheten*. S2015/07337/RS, 2014-12-18.

Socialdepartementet (2015) *Regleringsbrev för budgetåret 2015 avseende Socialstyrelsen*. S2015/07980/FS, 2015-12-10.

Socialdepartementet (2015) *Regleringsbrev för budgetåret 2016 avseende Socialstyrelsen*. S2014/00197/FS, 2015-12-17.

Socialdepartementet (2015) *Regleringsbrev för budgetåret 2016 avseende Folkhälsomyndigheten*. S2015/08135/RS, 2015-12-17.

Socialstyrelsen (2013) *Årsredovisning 2012*

Socialstyrelsen (2014) *Antiziganism i statlig tjänst*.

Socialstyrelsen (2014) *En nulägesbeskrivning av romers tillgång till rättigheter inom området social omsorg och trygghet. Underlagsrapport till Länsstyrelsen i Stockholm*, 2014-12-01.

Socialstyrelsen (2014) *Årsredovisning 2013*

Socialstyrelsen (2015) *Att mötas i hälso- och sjukvård. Ett utbildningsmaterial för reflektion om bemötande och jämlika villkor*.

Socialstyrelsen (2015) *Årsredovisning 2014*

Socialstyrelsen (2015) *Äldreomsorg på minoritetsspråk*. Rapport. 2015-10-15.

*Socialtjänstlag (2001:453)*

*Språklag (2009:600)*

Utbildningsdepartementet (2013) *Regleringsbrev för budgetåret 2012 avseende Statens skolverk*. U2013/532/S, 2013-01-31.

Utbildningsdepartementet (2013) *Regleringsbrev för budgetåret 2013 avseende Statens skolverk*. U2013/7784/S, 2013-12-19.

Utbildningsdepartementet (2013) *Uppdrag att stödja utveckling och produktion av läromedel i och på de nationella minoritetsspråken*. U2013/6705/S, 2013-11-14.

Utbildningsdepartementet (2014) *Uppdrag att utarbeta förslag till kursplaner och stödja utveckling och produktion av lärverktyg på de nationella minoritetsspråken*. U2014/5037/S, 2014-08-28.

Westin N., Wallengren S., Dimiter-Taikon K. & Westin C. (2014) *Antiziganism i statlig tjänst: Socialstyrelsens behandling av romer och resande under 1900-talet*.